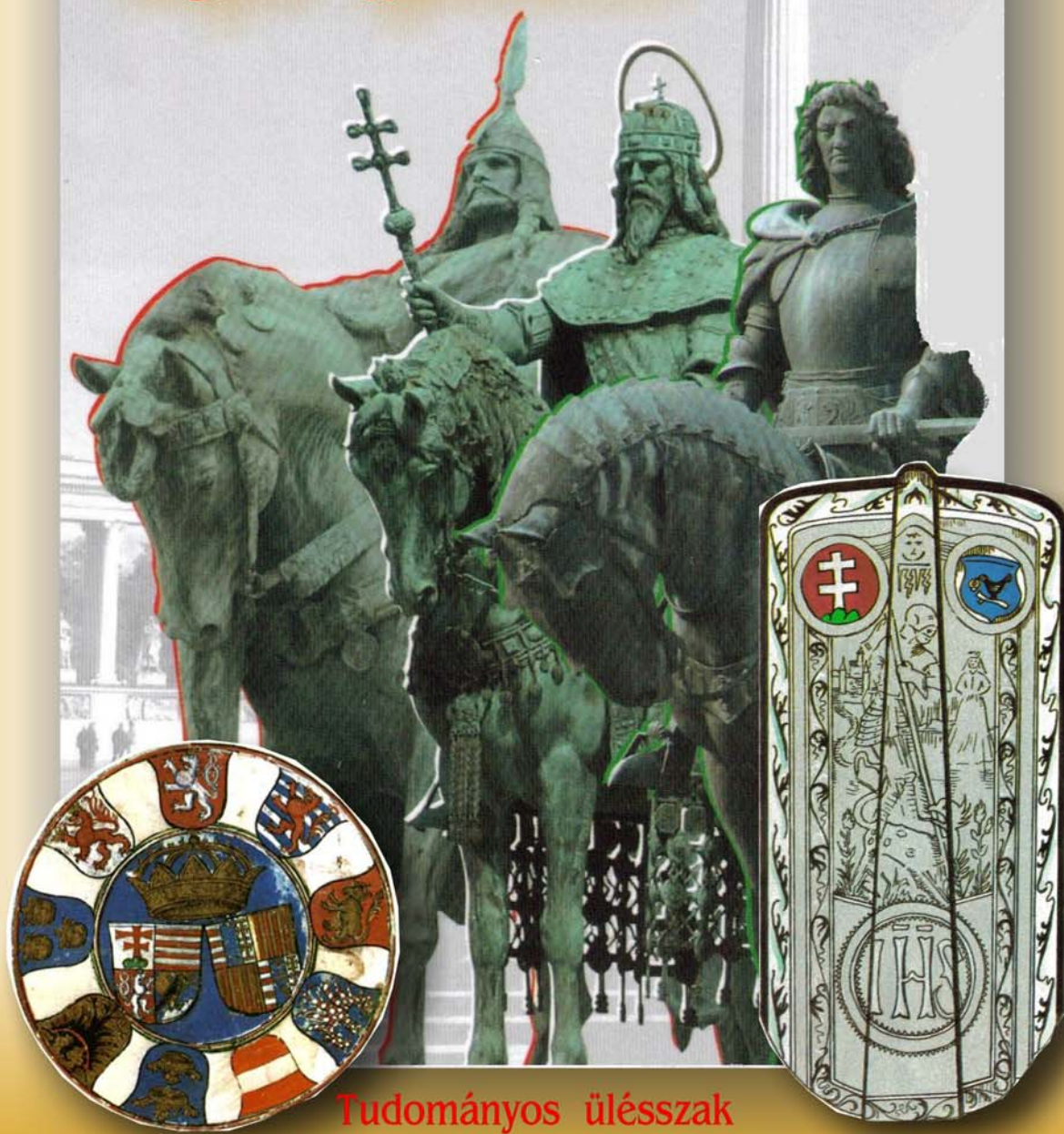

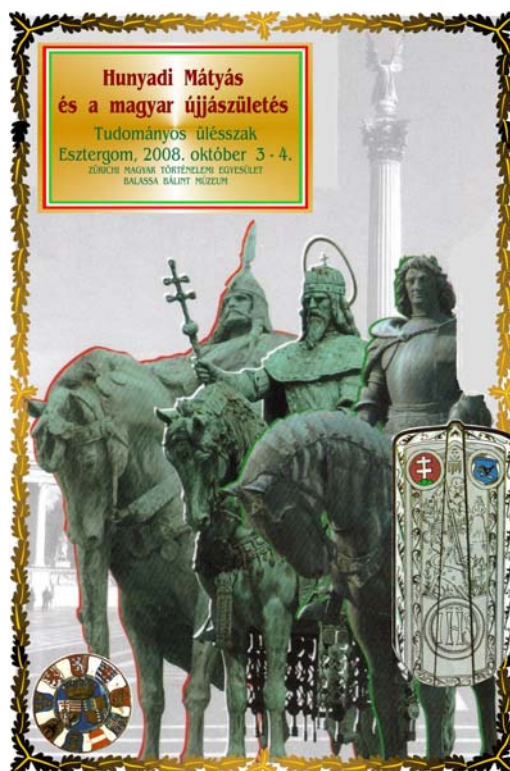
Hunyadi Mátyás és a magyar újjászületés

Tudományos ülészak
Esztergom, 2008. október 3 - 4.

ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELEMI EGYESÜLET
BALASSA BÁLINT MÚZEUM

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH

**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIV. évfolyam 1.
szám
A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
58. sz. kiadványa**

**A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület kiadványa
Budapest – Zürich
2009**

Hunyadi Mátyás és a magyar ujjászületés

Tudományos ülészak

**Mátyás király trónralépésének 550. évfordulóján
a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület és a
Balassa Bálint Múzeum rendezésében**

Esztergom, 2008. október 3-4

**Esztergom-Zürich
2009**

Sorozatszerkesztő: Csihák György
a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Elnöke

Az előadások közlési joga a Szerző és az Egyesület közös tulajdona

A rendezvény szervezői, munkásai valamennyien ellenszolgáltatás nélkül bocsátották munkájukat a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület rendelkezésére, a rendezvényen saját költségükre vettek részt.

Fizetségük legyen a nemzet hála!

Ez a könyv egyelőre csak pdf formában jelenik meg az egyesület honlapján, valamint a magyar és EU elektronikus könyvtárában letölthetően.

Kiadványaink „A magyar történelem tanításának tartalmi és módszertani megújítása” című történelemtanár továbbképzés tankönyvei. Alapítási engedély: T 3007301676 / 1999. Indítási engedély: T 302460-780/199. Nyilvántartási szám: 02-0008-4. Akkreditálási szám: AL-0517.

www.zmte.hu

ISBN

Esztergom – Zürich
2009

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1985-ben azzal a céllal alakult, hogy elősegítse a magyar történelem, jelesen a magyar őstörténelem kutatását.

Zürich Kanton 1986-ban az ED 16.10.86, és AFD 86/10506 számú határozattal elismerte, hogy az Egyesület svájci közérdekű intézmény, ezért adómentessé tette. Az Egyesület részére tett pénzádományt az adakozó illetékességi helyének előírásai rendjében adóelszámolásban érvényesítheti minden országban, amely a Svájci Államszövetséggel kettős adóztatás elkerülésére megállapodást kötött.

Az Egyesületet az öt világrészen élő, különböző nemzetiségű és anyanyelvű tagjai szorgalmas munkával és önzetlen adományokkal tartják fenn, mint minden tekintetben független és semleges szervezetet. Az Egyesület és a Tagok egymás nézeteit kölcsönösen tiszteletben tartják.

A jelen könyv a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület által szervezett Hunyadi Mátyás és a magyar újjászületés címen, Hunyadi Mátyás trónra lépésének 550. évfordulója tiszteletére rendezett tudományos ülészakon (Esztergom 2008) elhangzott előadásokat tartalmazza. Megjegyzendő, hogy a műsorban szereplő néhány előadás szövegével nem rendelkezünk, így kötetünkéből kimaradt.

AZ EGYESÜLETET HÁROMSZOR ELŐTERJESZTETTÉK AZ EURÓPA TANÁCS „RENÉ DESCARTES” TUDOMÁNYOS DÍJÁRA

ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

Magyar Őstörténelmi Találkozó Titkársága

Schweiz – 8047 Zürich, Postfach 502

Postkontonummer: Zürich 80 36214-1

IBAN elektronisch: CH130900000800362141

IBAN Papierform: IBAN CH 13 0900 0000 8003 6214 1

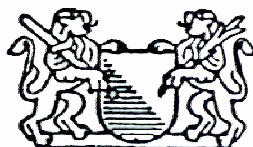
SWIFT Code/BIC: POFICHBEXXX

Empfängerbank: Swiss Post, PostFinance, Nordring 8,
CH-3030 Bern

Clearing Number: 09000

www.zmte.hu

zmte@freemail.hu

Tartalom

Csihák György (Zürich) Előbeszéd.....	7
Németh József (Esztergom) Megnyitó.....	8
J. Ujváry Zsuzsanna (Budapest) Köszöntő	10

Az előadások szövege

Biró Donát (Szászlégen) Mátyás királlyá választásának 550. évfordulója.....	13
Csihák György (Zürich) Hunyadi Mátyás és ő cselekményei méltatása, hun királlyá választása 550ik évfordulóján.....	14
Darai Lajos (Kápolnásnyék) Magyar reneszánsz és magyar ókor.....	19
Gedai István (Veresegyház) Mátyás király pénzügypolitikája.....	31
Horváth István (Esztergom) Vitéz János érsek esztergomi palotája	33
Bánhidya Vajk (Esztergom) Dolgozatát nem adta le	
Prokopp Mária (Budapest) Új eredmények Vitéz János esztergomi érsek dolgozószobájának falképeiről a 2005-2007. évi restaurálás alapján.....	42
Pandula Attila (Budapest) Fegyverek és hadifelszerelések Mátyás király korában.....	52
Váralljai Csocsán Jenő (Oxford) Dolgozatát nem adta le	
Váralljai Csocsán Jenő (Oxford) Dolgozatát nem adta le	
v. Rihmer Aurél (Budapest) A születés karizmájának hiánya Hunyadi Mátyás esetében.....	65
Zubor Erika (Budapest) Ismerhette-e Mátyás király a rovásírást?	74
Naddeo Michelangelo (Varese) Régészet: a magyar őshaza megtalálásának eszköze.....	76
J. Ujváry Zsuzsanna (Budapest) „REX INVICTISSIMUS” Az Oszmán Birodalom és a „Győzhetetlen Mátyás király” alakja a 15-16. században	82

Függelék

Csihák György (Zürich) Beszámoló a tudományos ülésről.....	92
Meghívó	93
Meghívó.....	94
A rendezvény szereplői.....	96
A rendezvény képei.....	97
Csihák György (Zürich) A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őszinte története XXIV.....	103
Ajánló	105
Kiadványaink	107
A ZMTE 2008. évi műsora Budapesten.....	109
A ZMTE 2008. évi műsora Hódmezővásárhelyen.....	110
A ZMTE 2008. évi műsora Szabadkán.....	111
A ZMTE 2008. évi Budapesti évváró ünnepség.....	112
Asztaltársaságaink	114
Infó.....	115

Előbeszéd

Hunyadi Mátyás egyik legnagyobb és egyben utolsó nemzeti királyunk. Nemzeti a szó mai értelmében.

A magyar nemzet fogalma – tartalmában – évezredekkel régebbi, mint az európai nemzetfogalom.

Az európai nemzet fogalmát a francia forradalomhoz (1789-1794) kötik. A mi nemzetfogalmunk már írott alkotmányunkban is évszázadokkal előbb megjelent és ez nem más, mint a Szent Korona Népe. A nemzet nem vérszerinti kötelék, hanem szövetség: több vérszerinti közösség társulása – a sokezer éves lovasműveltség és Hunyadi Mátyás – gyakorlata.

Latin hivatalos nyelvünkön Magyarország Hungaria, a magyar Király Rex Hungarorum – Hun Ország királya. Országunkat birtokló szent koronánk – Sacra Regni Hungarici Corona, Hunok Országának Szent Országkoronája – a latin nyelv és a tudomány szerint.

Hunyadi Mátyás, a mi újjászületésünkhöz ebből, a saját nemzeti múltunkból merített. Némely itáliai renaissance nagyság is az ő királyi udvarába jött tanulni.

Hunyadi Mátyás idegenek rabságából szabadulva lett Hazánk egén fényes csillag – akár Rákóczi Ferenc. És úgy pusztult el, mint a nyugati hun birodalom utolsó nagy királya – Atila. Ismétlődik a történelem?

Meddig még?

Zürich, 550 évvel Hunyadi Mátyás trónralépése után és az 1956-os magyar forradalom és Szabadságharc kitörése 52. évfordulóján

Csihák György

Megnyitó

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Kedves Vendégek!

Sok szeretettel és nagy tisztelettel köszöntöm Önöket a „Hunyadi Mátyás és a magyar ujjászületés“ elnevezésű rendezvényen, a magyar történelm egyik legfontosabb „keresztútjában“, otthonában, Szent István király városában, Esztergomban! Engedjék meg, hogy Esztergom városvezetése nevében üdvözöljem Kedves Mindnyájukat az esztergomi, a régióbeli emberek nevében.

„Mehalt Mátyás király, oda az igazság“ – vetette papírra keserűen a 16. századi neves erdélyi író és nyomdász, Heltai Gáspár. Utalva ezzel a híressé lett mondatával az öt követő korok, korszakok okozta hanyatlásra, romlásra és rombolásra. Tette ezt különösen annak fényében, hogy már a Mátyás-korabeli Antonio Bonfini, a kiemelkedő magyar uralkodó legkedveltebb udvari itáliai „értelmiségi“ támasza „elhintette“ a korabeli emberekben a kedvező képet a királyról. Bonfini – és Heltai – óta él bennünk az „igazságos királyról“ egy rómaiias színezetű kép, humanista stílusú felhangokkal, a katolikus szellemiség hangsúlyozásával. Általa és ekkortól vált a „nyájas, emberséges, szorgalmas, bátor szívű, okossággal vigyázó, eszese és bölcs, a hadban bátor“ Mátyás alakja számtalan népmese pozitív főhősévé, a nemzeti hagyomány egyik főszereplőjévé, közkincsükké.

Azt persze nem állítom, hogy végleg elveszett belőlünk minden nagyság, tartás, büszkeség és szépség, de abban bizonyos vagyok, hogy egy-egy nagyszerű történelmi pillanattól – mint amilyen 1848 tavasza és 1956 ősze hozott – eltekintve, Mátyás óta csak alázatosan, szemünket lesütve bámultuk a cipőnk orrát. Úgy érzem, jó volna, ha ennek végre vége volna, s a fejünket felemelnénk, nem hagynánk, hogy roppantsák a gerincünket, hanem dicsőséges, Szent István és Mátyás király fémjelezte múltunkra alapozva, közösen, értékekben gazdag má, büszkén átörökíthető jövőt építenénk.

Természetesen ennek a megbeszélésnek nem feladata, hogy mindehhez azonnali és konkrét lépéseket tegyen, ám az egykor voltak továbbgondolásával, annak, azoknak több szempontú megközelítésével és értékelésével hozzásegíthet a helyes ítélet kialakításához, a megszívlelendő és a hétköznapi, a laikus ember tevékenységébe, munkájába, életébe is beilleszthető tanulságok levonásához.

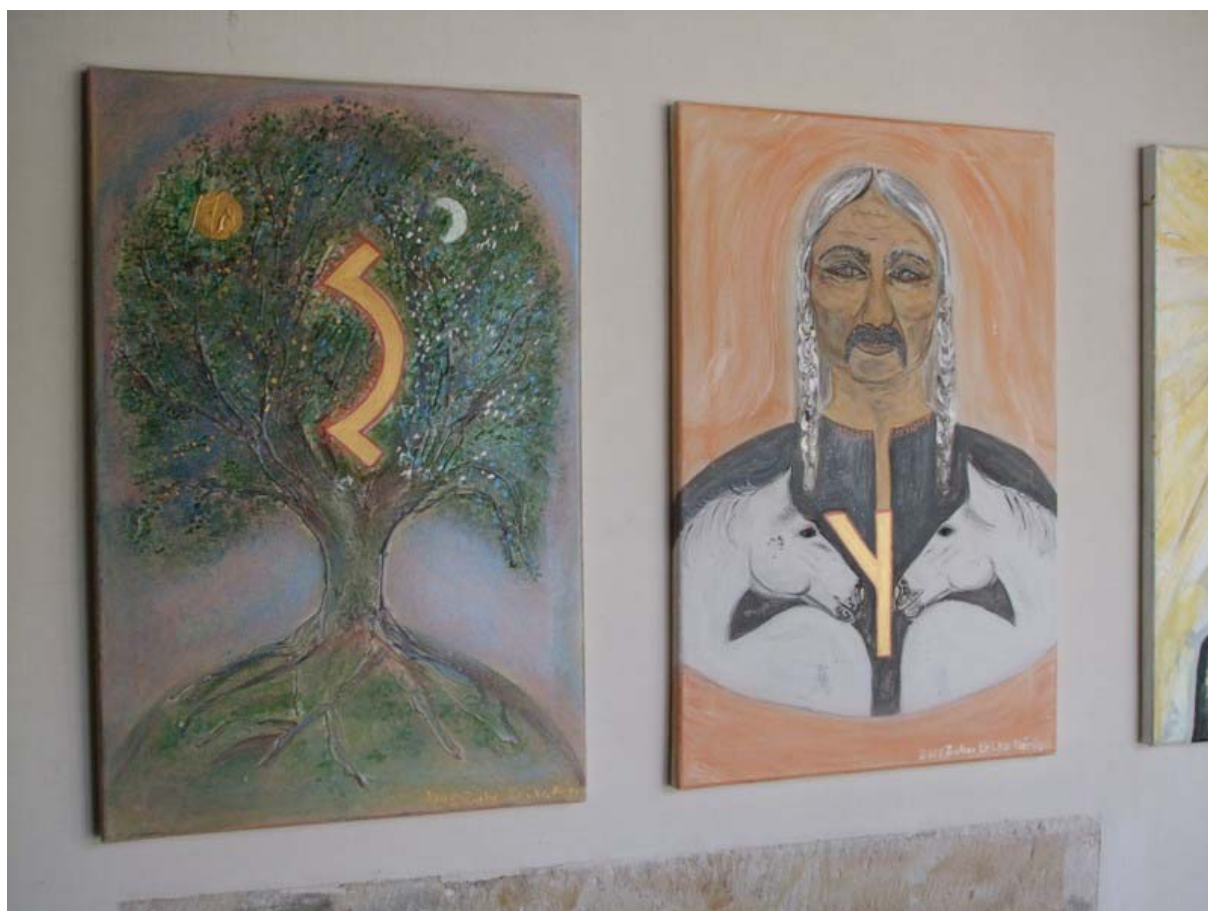
De – nyilván – nem tisztem és természetesen nem is áll szándékomban, hogy historiás tudományos alapossággal beszéljek a kiemelkedő magyarországi történelmi időről és a kiemelkedő reneszánsz uralkodónkról, Mátyásról, pusztán csak morfondírozok. Az esztergomi emberek kíváncsisága, szellemi nyitottsága vezet.

Ennek a kétnapos rendezvénynek nem feladata, hogy kinyilatkoztatásszerűen igazságokat állapítson meg és tárjon fel. Mert – szerencsére és főleg: az embereknek köszönhetően – úgy alakult a sorsunk, hogy nem kell központilag kihirdetett igazságokban hinnünk, nem kell ugyanazt gondolnunk.

Köszönöm a megtisztelő figyelmüket és tartalmas, élmény-teli tudományos napokat kívánok!

Német József

Esztergom város alpolgármestere

Zubor Erika

J. Újváry Zsuzsanna (Budapest)

Köszöntő

Tisztelt Alpolgármester Úr, Igazgató Úr, Elnök Úr, kedves Művészek, kedves Vendégeink!

Nagy tisztelettel és szeretettel köszöntöm Önöket abból az alkalomból, hogy a Balassa Bálint Múzeum e patinás könyvtárában összeültünk a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (ZMTE) és a Múzeum vezetősége jóvoltából a nagy magyar király, Hunyadi Mátyás trónra léptének 550. évfordulóját ünnepelni.

A ZMTE tagjai nevében szólok, akik akár távol a hazától külföldön vagy itthon élnek, de hazajöttek és jelen vannak e szép ünnepen, amikor a nagy uralkodó emlékére tartjuk e rendezvényt; őt ünnepeljük, őt méltatjuk, s természetesen „sine ira et studio”, objektív módon értékeljük tetteit, alkotásait, uralmát.

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület svájci közérdekű intézmény, amely 1985 óta működik. Elnökét, Dr. Csihák Györgyöt itt köszönhetjük közöttünk. Jelenleg négy földrészen mintegy 140 fővel, köztük történészek és más tudományág művelői munkálkodnak azon, hogy a magyar történelem nagy kérdéseire igaz választ adjanak. Teszik ezt oly módon, hogy az *„Emberi szeretet, szakmai tisztaság, tárgyi tudás és önzetlen, becsületes gondolkodás jellemezzék bennünket.”* – hangzik az alapítólevélben. Jelvényünk az esztergomi vár királyi szentélyének falát ékesítő misztikus oroszlán, amely e városnak is a jelképe.

A fentebbi gondolat jegyében rendezünk évente magyar őstörténeti találkozót és történeti iskolát a Kárpát-medence érdeklődő közönsége és ifjúsága számára. Eddig 21 őstörténeti találkozót és 13 történeti iskolát, 9 övezeti történésztalálkozót szerveztünk. Egyesületünk bekapcsolódott a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen folytatott oktatásba. A Kodolányi János Főiskolával közösen történelemtanári továbbképzést tartottunk Marosvásárhelyen, Kassán, Szabadkán, Magyarkanizsán – ez utóbbi két éves kurzus decemberben fog befejeződni, s 2009 januárjában kezdjük az újat Zentán. Asztaltársaságaink 8 ország 15 városában működnek. Előadásainkat és a tagok tudományos munkásságát eddig 52 kötetben jelentettük meg, amelyeket a résztvevők és az iskolák hallgatói számára ingyen osztunk szét. Jelenleg köteteink már PDF formájában is letölthetők az internetről.

Nagyon fontos, hogy múltunk nagy történelemformáló személyiségeiről méltóképpen emlékezzünk meg, legalább az ünnepi évfordulóik alkalmából. Azonban még annál is fontosabb, hogy a forrásokat megszólaltatva, esetleg eddig ismeretlen, újabb forrásokat feltárva, az elmúlt korok hamis értékítéletéből kibontva, a sallangoktól megtisztítva és objektív módon újraértékelve kutassuk nemzeti múltunkat, annak minden egyes részletét,

személyiségét – ezért szervezzük sorra rendezvényeinket, kiadjuk kötetekbe rendezve azok anyagát, hogy új eredményeinket mind a szakma, mind a szélesebb közönség megismerhesse. Mert „*Csak az a nép vész el, amely múltját elfeledi...*” – vallotta Kossuth Lajos.

A Múzeum és általunk szervezett tudományos rendezvény előadásait, a művészek reneszánsz zenei bemutatóját, valamint a két művésznő, Tóthné Pálmai Katalin textilfestő Hunyadi-, valamint a magyarországi török uralomról festett képciklusait és Zubor Erika író és festő ősmagyar ihletésű műveit fogadják nagy szeretettel.

Zubor Erika

I. AZ ELŐADÁSOK SZÖVEGE

„Nem messze a király egyszerű köntösben
Lovagol. De előbb ott ménének közben
Aranyos apródok, mind ifjú növendék.
Hercegek és grófok fiai legtöbben. Majd a
holló-címert hordozó leventék Mátyás
közeledtét kürtszóval jelenték; S
valamennyi ország címere, zászlója Hirdeté,
hogy ímhol nagy uralkodója.

Ott a négy ezüst csik szép vörös mezőben,
Látszik, hogy piros vér megáztatta bőven, De
a hét oroszlány nincsen immár-közte
(Hét magyar vezérünk) mint egykor-időben.
Hanem ott az András érseki keresztje,
Jeruzsálemnél azt ő maga szerezte.
Mindez ábrázolva mesterül egy képen, S
Hunyadi hollója gyűrűvel középén.

Ott lebeg Csehország büszke oroszlánja,
Jóllehet mérgében a nyelvét is hányja;
Koronás fő három, mellyel bír a dalmát, S a
szomszéd horvátok egyszerű kockája. Kardos
kar jelenti Ráma birodalmát, Vadkan feje s
négy hold a szerbek uralmát; Hármás
koronával Gácsország dicsekszik, A szerémi
szarvas zöld fa tövén fekszik.

Hát ama nap és hold, a hét sziklavárral
S aranyos mezőben a turul madárral? Te vagy az,
te vagy az, gyöngy kis ország, Erdély!
Aztán a bolgár föld a három agárral.
Azután Ételköz, melyet ősi kard-él
Szerze a Bog mellett, a szőke Szerednél;
Jó Kunország ebe, s a moldvai marha,
S Havas-el hollója, kis keresztjét tartva.”

Arany János: Stanzák
„Mátyás Dalünnepe”
Eposzi kísérletből

Mátyás királlyá választásának 550. évfordulója

Hunyadi János halála (1456) után ellenségei (Garaiak, Cilleiek) V. László királyt rávették, hogy a törökverő hadvezér nagyobbik fiát, Lászlót lefejeztesse, kisebbik fiát, Mátyást pedig fogolyként Prágába száműzze. Itt azonban a király hirtelen meghalt. A magyar köznemesség ekkor Mátyást választotta Magyarország királyává.

Hunyadi János és Szilágyi Erzsébet gyermeke – 1443. február 13-án született Kolozsváron. Királlyá koronázását apja híveinek és az országgyűlésnek köszönhette. A több nyelven beszélő Mátyás átlagon felüli műveltséggel, olvasottsággal rendelkezett, jártas volt a politikában és hadtudományokban, bölcsészethen és művészetben.

Mátyás kemény céltudatossággal vette kézbe a hatalmat (1458). Erős központosított hatalmat épített ki a bárókkal szemben, akiknek hatalmát korlátozta, s főtisztviselőit köznemesekből és városi polgárokból válogatta, hogy engedelmes és szakszerű hivatalnoki karral rendelkezzen. Uralma első szakaszában leszámolt ellenfeleivel, majd visszaszerezte a Szent Koronát, mellyel az esztergomi érsek, Szécsi Dénes királlyá koronázta 1464 márciusában.

Mátyás király igyekezett minél kevésbé igénybe venni a nagyurak magánhadseregét, ahelyett csak tőle függő zsoldos hadat létesített, a híres „fekete sereget”, mely húsz-ezer lovasból, nyolcezer gyalogosból állt, ezt kiegészítette a kisszámú tüzérség és a dunai naszádosok flottája. Új adórendszerrel, főként azonban az adó szigorú behajtásával olyan anyagi alapot teremtett uralmának, hogy támadó hadjáratot indított a törökök ellen. 1464-ben bevette a boszniai Jajca várát. 1479 októberében hadvezérei, Báthori István erdélyi vajda és Kinizsi Pál temesi gróf egyesült hadai a Maros-parti Kenyérmező nevű lapályon, Szászváros közelében súlyos vereséget mértek Ali bég seregére.

Mátyás életének utolsó két évtizedét a dunai birodalom létrehozásáért folytatott küzdelem töltötte

ki. Ugyanis felismerte, hogy Magyarország ereje nem elegendő a török hódítás feltartóztatására, ennek érdekében van szükség a Dunatáj népeiből való birodalom létrehozására. A cseh király, Podjebrád György ellen folytatott háborúk során megszerezte Sziléziát. A III. Frigyes ellen vívott sikeres harc eredményeként 1485-ben elfoglalta Bécsset, s oda tette át székhelyét.

Ekkor már nemcsak hatalmas uralkodóként ismerték, hanem a művészetek és tudományok bőkezű pártfogójaként is. 1476-ban feleségül vette Beatrixot, a nápolyi király leányát, akivel a reneszánsz műveltség bevonult a budai királyi udvarba. A gótikus palota reneszánsz stílusú ajtókkal, ablakokkal, szobrokkal, kutakkal, kertekkel gazdagodott; egyszerű könyvtár, a Corvina létesült pompásan illusztrált kódexekből. Könyveit, a korvinákat a legkiválóbb festők és illusztrátorok díszítették. Több mint ezer kódex háromezer művet foglalt magába, főleg az újplatonista bölcsélet akkor igen divatozó értekezéseit. A török megszállás idején a könyvtár szétszóródott, a könyvek java része elpusztult. Ma 180 darab, Mátyás könyvtárából származó korvinát ismerünk. Ezek nagy részét külföldi nagyvárosok könyvtárai őrzik. Magyarország tulajdonában 46 korvina van.

Mátyás olyan palotákat építtetett, melyek nem maradtak a rómaiak pompája mögött. Tágas ebédlőtermek, fényes előszobák és hálószobák voltak benne. Mennyezetük díszítése más és más volt, és az aranyos címerek változatosságával tűntek ki. Az ajtófélfákon berakások ékesedtek, díszes kandallók sugározták a meleget. Alul tárházak helyezkedtek el és a kincstár. Mindenütt berakott és mozaikszerű padlózatot lépkedett az ember. A budai palotában fürdőszobák szolgálták a kényelmet. Az udvarban szemben három – Mátyás, atyja és testvére, László – fegyveres állószobra tekintett a belépőkre. Az udvar közepén érckút állott márványmedencében, tetején Pallas Athéné görög istennő szobra.

Mátyás király

Visegrádon a régi királyok magas hegyi várát, az alatta fekvő palotát megnagyobbította, kertekkel, vadaskertekkel, halastavakkal, függőkertekkel és szökőkutakkal ékesítette.

De nemcsak a nagyszabású politikai tervek, a győztes háborúk és a bőkezű művészpártolás tartja fenn mindmáig a legnagyobb magyar király emlékezetét. A nép úgy emlegette később is őt, mint az „igazságot”. Mátyás király mindmáig népmesei hős, aki megvédelmezi a szegény embert, aki igazságos és jószívű. Oka kellett legyen, hogy az a nép, mely akkor még alig volt jelen a közéletben, olyan rajongással ápolta Mátyás emlékét. „Meghalt Mátyás, oda az igazság” – ilyen közmondás született halála után. Ennek oka részben az lehet, hogy rendkívüli fejlődésnek indultak a falvak, mezővárosok, általában a mezőgazdaság. Egyre több falusi, mezővárosi gyermek került iskolába, tanult meg írni-olvasni, egyre többen hallották szónokolni a szerzeteseket. Az állandó hadsereg néhány ezer szegény legénynek adott kereseti és felemelkedési lehetőséget.

Valóban ő volt utolsó nagy nemzeti királyunk. Halála után (1490) harminchat esztendővel, 1526-ban a szultán serege a mohácsi síkon súlyos csapást mért Magyarországra. Néhány évtized múltán a középkori magyar állam megszűnt létezni.

BÍRÓ DONÁT

„Kiknek tiszta ép erkölcsén
Semmi csorba, semmi szeplő;
Kiknek, egyaránt, kezében
Nagy volt a kard, és a gyepelő...”

Arany János: Hunyadi csillaga

Csihák György (Zürich)

Hunyadi Mátyás és ő cselekményei méltatása, hun királyá választása 550ik évfordulóján

Kárpát-medencei történelmünk mintegy negyvenezer éves. Ezt igazolja ujabban a genetika tudománya is.¹ Ezért nem merész dolog, ha a magyar renaissance-t – a mi újjászületésünket - nem idegen népek pogány múltjához kötjük.

E hosszú történelmi időszakot a különböző tudományágak a maguk rendjében, más és más korszakokra osztják. Talán leginkább tisztázott a földtörténeti korok eseményvilága, és talán a legbizonytalanabb az ember történelméé.

Amit az emberiség „renaissance”- néven megismert, az végleg ketté szakította a jing és a jang harmóniáját, a fehér és a fekete mágija egymást kiegészítő rendszerét, hogy a fekete mágija ráció néven eljutva a mába, a végső pusztulásba vigye a Földön a vizet, a levegőt, az erkölcsöt, az embert. Ezek a pusztítók, akik nemcsak a természetet, hanem máig módszeresen írtják a természeti népeket is. A spanyolok például csak amerikában negyvenmillió embert kiirtottak – saját adataik szerint – és akkor még nem is úgy számolnak, mint a zsidók. Hunok és szkíták az igazi nagy alkotók, akik a többi természeti néppel a természetet nem átalakítani, hanem megóvni igyekeztek és igen régen fölfedezték már a többi népben a rombolót. Atila és Árpád ezért nevezte önmagát Isten ostorának: flagellum dei, malleus orbis. Bulcsú és Lél pedig így válaszolt a bizánci császár kérdésére: nos summus ultio summi dei, ab ipso vobis in flagellum destinati (Budai Krónika, 1838. 56. old.). A két Hunyadit ezen népek örök erényei emelték magasra, s történelmünk onnan hanyatlik Mohácson és szabadságharcainkon át kárpát-medencei történelmünk legsötétebb korszakához a mába.

Az emberiség írásos emlékezetében, a mai Tokiótól Dublinig terjedő földrészen, a kínai írott forrásokból ismert, tőlük északra lakó népek önmagukat hunnak, a görögök, a tőlük ugyancsak északra lakó népeket szkítának nevezték, míg az ebből a térségből nyugatra vonult népeket keltának ismerjük. Ezek a lovasműveltség nagy népcsoportjai. A mai kutatók nagy része a szkítákat és nyelvüket iráninak gondolja. A mai iráni történelemkönyvben viszont azt olvassuk, hogy valami igen régi időtől eltekintve, a népek Iránba mindig északról jöttek, és felsorolják: kimmerek, szkíták, pártusok, médek, perzsák (Irántól északra a Turáni Alföld van, az Oxus és a Jaxartes, azaz a Szirdarja és az Amudarja folyóval. Tehát ezek a népek turániak.)

A hun, illetve a szkíta népektől északra formálódtak néppé az úgynevezett indoeurópaiak, akiket a romaiak kezdetben germannak és sclavnak neveztek. Ilyen távolságban, egyelőre, természetesen igen nehéz bárminemű nyelvi, népi, pláne nemzeti alakulatokról beszélni. Az azonban mára bizonyos, hogy a Földközi-tenger vidékének népei, a görög és a romai kor előtt,

¹ Science, 2000. Nov. 10. Vol. 290, 1155-1159. old. www.sciencemag.org

nagyfokú nyelvi és genetikai rokonságot mutatnak a fenti, egyes kutatók szerint szibir-szabir, vagy turáni-tatár-turk népekkel. Ezek - nem teljes felsorolásban - az ó-egyiptomi, a folyamközi, a föníciai, a pelazg, a trójai, a mikénei, a krétai, a pun, az etruszk, az ibér, a kartagói és talán még a makedón nép. Ezen népek legtöbbször sokan azt állítják, hogy eltűntek, de ha ezt elfogadnánk, megválaszolatlanul maradna az a kérdés, hogy kikből lettek az utódok, és honnan van bennünk az Eul9-es haplotípus, ami 40-35 ezer éves, tehát legrégebb Európában és az első betelepülők hozták dél-keleti irányból. Tehát nyugodtan föltételezhetjük, hogy ezek a népek nem veszték el, hanem bennünk, mai utódjaikban élnek. Genetikusok bizonyítják azt a feltevést is, hogy ez a haplotípus idővel elterjedt Ázsia és Amerika egy részében is. Így igaza lehet Szadovszky professzornak², hogy egyes amerikai, indiánnak mondott nyelvek, az urál-altaji nyelvekhez sorolhatóak. Prof. Du Yaxiong bizonyítása szerint, zenei anyanyelvünknek párhuzama pedig Közép- és Belső Ázsiában van. Az ehhez legközelebb álló ötfokú zene pedig egyedül az egykori inka és az egykori maja területen él³. Egyesületünk egyik alapítója, Farkas Dániel, Budapesten, a Gellért szállóban tartott sajtóértekezletén, László Gyula, Érdy Miklós és több más szakember jelenlétében és általuk méltatva számolt be arról, hogy az inka és a maja területen végzett munkája során, milyen, a magyarhoz nagyon hasonló nyelvi és zenei anyagot gyűjtött; így élnek bennünk is, többek között a kárpát-medencei magyarokban az avarok, a hunok, a szkíták. A genetika kutatói ezt nem megállapítják, hanem a már régóta élő, számtalan bizonyítékát a természettudomány egy új ága révén megerősítik. Tiszteletreméltó és bölcs eleink ezt mindig így tudták. Egy történelmen keresztül mi magunkat mindig hun-nak és szittyá-nak tartottuk, mindvégig így élünk a népek emlékezetében és nem derült ki miként ragadt ránk a magyar népnév?

Több tanulmányomban, szükséges és elégséges módon bizonyítottam az alábbiakat. Amióta magyar királyi iroda (kancellária) létezik, tehát I. István király óta 1844-ig, a magyar állam "hivatalos nyelve" a latin volt. Ez volt első keresztény királyunk egyik nagy tette: egy, talán soknyelvű országban, az állam hivatalos nyelvét egy holt nyelvet tett, miáltal országában elejét véve a nyelvi megkülönböztetésnek (diszkriminációnak), ami a mai Európában is még csak célkitűzés. Ha tetszik, nevezhetjük ezt - nyugati értelemben - a magyar renaissance kezdetének. Ezen államnyelvünkön közel 850 éven át, a magyar király minden hivatalos iratban kizárólag így szerepel: Rex Hungaro-rum - ami -orum, azaz latin végződéssel - annyit tesz, mint Hunok Ország, vagy Hun Ország királya. Eddig a bizonyításom. A világon - az igen kevés kivételtől eltekintve - bennünket mindenütt máig hunnak, országunkat Hungaria-nak nevezik - mindkét szó, eredeti iratokkal bizonyíthatóan, tiszta hun szó.

Kárpát-medencei sorsunk - kis kivétellel - megegyezik elődeinkével. Herodotos szerint, a királyi szkíták a Maris folyó partján éltek - de, ugye eltűntek. Akár a kelták is a Kárpát-medencéből. Atila király és a hunok, ő előtte és ő utána, a Kárpát-medencét, talán összesen 150 évig uralták. Az avarok se sokkal tovább. Sokan úgy vélik, hogy az avarokat a két betörő ellenség győzte le, de a 9. századi Suidas Lexikonban, a Karúm bolgár kán fogságába esett avar hadifoglyok vallomásaiban arról olvashatunk, hogy a legnagyobb bajt az áskálódás okozza, "...amely kagánunktól a hű és igaz tanácsosokat eltávolítván, a kormányt gazemberek

² Szadovszky, O. J. von: The discovery of California. A Cal-Ugrian comparative study. Budapest-Los Angeles 1996. Akadémiai Kiadó. Int. Soc. Trans-Oceanic Research

³ Yaxiong, Du: The ancient quint-construction in Hungarian folksongs. in: Csihák Gy. szerk.: Acta Historica Hungarica Turiciensia VI/1. Zürichi Magyar Történelmi Egyesület kiadványa. Budapest-St. Gallen 2005. 24-38 old.

kezére juttatta. Aztán jött a bírák romlottsága, akiknek az lett volna a tisztük, hogy a népnek igazságot szolgáltatassanak, s a képmutatókkal és tolvajokkal cimboráltak; továbbá a bor bősége részegeskedést szül, midőn testüket elgyengítették, egyszersmind eszüket is elvesztették. Utoljára következett a kereskedés szenvedélye, hogy romlásukat teljessé tegye: az avarok kalmárokká lettek, egyik csalta a másikat, s testvér testvérét áruba bocsátotta. Ezek voltak, uram szerencsétlenségünk siralmas forrásai⁴."

Igen meggyőzőnek tűnik Grandpierre Endre elemzése⁵: a magyar királyi trónon az emberélet igen rövid volt. Sőt: nemzeti királyi családunk életrángja is feltűnő hirtelenséggel ellobbant. Valami rettenetes erő pusztít. Mire sikerült végre, mégis Árpád véréből királyt hozni 1303 táján, már egyedül Csák Máté élt a honfoglaló vezérek magvából.

Az igen hamar ránktelepedett új urak új szokásokat hoztak ránk: raboltak, pusztítottak, irtották ősi rendünket, szokásainkat, a magyart. Mire első Stephanos-Vajk-István királyunk megöregedett, maga is megeléghette ezt, de már hiába kereste a kiutat. Családja férfi tagjait felnégyelték, megvakították. Menekült, aki tudott. Megölték fiát, az ő életére is törtek. Véresen leverték a táltosok lázadását, elégették ősi levéltárunkat. A világtörténelem első és mindmáig egyetlen apostoli királyságát már Stephanos életében óriási hadakkal is igyekeztek elpusztítani.

Nemzeti történelmünknek két olyan korszaka van, amikor fegyvereinknél nem volt jobb a világon: Árpád honfoglalása és Hunyadi Mátyás országglása idején. Az új urak első dolga volt, mindkét esetben, a magyar katonai erő szétverése. Az Arvisura nem véletlenül nevezi IV. Bélát szöszegőnek. Béla nem hallgatott vére szavára - a tatár követeket lefejeztette. Batu már Berlin alatt járt, amikor visszatért a szöszegő király megbüntetésére. A magyar hadakat igen nagyra értékelte, de amikor meglátta, hamarosan rájött, hogy ez már nem az a had, amelyet még kétszáz éve egész Európa rettegett. Batu éppúgy az alárendelt hadak vezére és a birodalom nyugati részének ura volt, mint egykor Atila. Mindketten ugyanazt a feladatot kapták a birodalom központjából. Atila szinte pontosan olyan módon és körülmények között pusztult el, mint 1040 év múltán Hunyadi Mátyás.

A sok ünneplés után se lehet pontosan tudni, hogy ki volt ez a nagy királyunk? A Hunyadiak származását nagy erővel igyekeznek összekuszálni, noha a Tarih-i Üngürüş világosan leszögezi, hogy: "...régir királyok nemzedékéből..." származik⁶. Az Arvisura szerint Szilágyi Erzsébet aranyasszony volt és Mátyás természetes gyermekeit a táltosok Jászvásárra menekítették. Tudhatott erről valamit Arany János is, aki nyilván táltos volt, mint a többi jövőbelátó költőnk: Petőfi, Kölcsey, Vörösmarty, Ady. Ugyan miféle holló vitte azt a bizonyos levelet Prága városába? Az Arvisurától ne tessék viszolyogni. László Gyula 1981-ben, a történelemtanároknak írt 146 oldalas könyvecskéjében⁷ a sumer ügynek öt oldalt és az Arvisurának is ugyanennyit szentelt.

⁴ Acta Historica Hunqarica Turiciensia X/l. Budapest-Zürich, 1996. 259. old.

⁵ Grandpierre K. Endre: Magyarok titkos története. Királygyilkosságok. A szerző kiadása, Budapest, 1991

⁶ Tarih-i Üngürüş. Üngürüş története. Fordította Blakovics József. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1982. 364. old.

⁷ László Gyula: Östörténetünk. Tankönyvkiadó, Budapest, 1981. 119-124. old.

Megjegyzendő, hogy akkor még nem létezett a mai piacot ellepő hamisítvány, csak a valóban Pál Zoltánhoz köthető "szamizdat" Arvisura.

Mátyásnak már fiatal korára elégséges személyes tapasztalata is volt. Atyjának soha nem sikerült a teljes magyar haderő összefogása, mert ellenlábasai mindég akadályozták. Egyetlen hadi sikere eredményét sem tudta kellően kihasználni, mert - mondjuk ki nyíltan - az idegen származású urak akadályozták, gyakran már a csata során. Utolsó hadi diadala után hamarosan meghalt, idősebb fiát, mint gonosztevőt kivégezték - Mátyást idegen földre vitték és ott őrizték. Mikor Mátyás uralomra került - nem kellett renaissance - céltudatosan visszanyúlt a múltba, vagyis rendet teremtett. Ha csak tehetett, mellőzte az új urakat és helyükbe az ősi honfoglaló nép fiait emelte, igen gyakran az eke mellől. Ezt tette utóbb Kossuth és Nagy Imre is. Pontosán ez felel meg a lovasműveltségű népek sokezeréves gyakorlatának, ahol a nemzetség minden tagja egylényegű, újabb kifejezéssel nemes.

Engedett a kor szokásának, s mint Európa egyik legnagyobb jövedelmű ura, hatalmas építkezésekbe fogott. Korabeli olasz közmondás: "Kerek Európának három városa a gyöngye: Velence a vizén, Buda a hegyen, a síkon Firenze". A Porta követe, aki megszkokhatta a pompát, saját leírása szerint, Visegrádnál hajóról szállván az ámulattól a földbe gyökerezett a lába. A szellemi műveltség terén is egyedülállót alkotott: műhelyében készült könyveinek tárához fogható máig nem található kerek e világon. Pontosabban: feltehetően volt már hasonló a Folyamközben. Talán pont ezért kellett a világ eddigi legnehezebb hadseregének a homokon kétszer végigvonulnia, még hozzá pontosan azokon a helyeken, ahol a homok ilyen kincseket takar, több ezer éve. És talán éppen ezért kellett ugyanakkor Bagdad múzeumát összelőni és még a bevonuló katonákkal is kirabolgatni.

Lehet, hogy igazságos volt, de diktátornak mondják, akik emlékét is igyekeznek besározni. Ilyen távolságból nehéz igazságot osztani. Adó címen, feltehetően sokmindent begyűjtött. Vajon arányaiban az nagyobb volt-e, mint amit ma ilyen és hasonló címen a demokratikusnak mondott világban behajtanak? Mátyás korában Magyarországon még a szolgáknak is lovuk volt, ami egész Európában, az egész középkorban példa nélkül áll. Egy középparasztnak negyven marhája volt. Azzal is vádolják, hogy az országgyűlés összehívása nélkül szeretett kormányozni, tehát - mai kifejezéssel, ezért volt diktátor. Mi magyarok - akiknek Európában a legrégebben volt rendezett országgyűlésünk - jól tudhatjuk, hogy egy országgyűlés legfőbb jellemzője létrejöttének körülményei és összetétele, nem pedig az, hogy milyen gyakran ülésezik, főleg, ha tagjai legfőbb gondja a veszekedés és az öngyáratás.

Aki tud némileg olaszul és napjainkban Nápoly utcáit járja, gyakran hallja, hogy csak egy picike Dúce hiányzik nekik. Vagy német földön, értve a bennszülötteket, lépten nyomon hallható, hogy csak egy icike-picike Führer kellene. Sőt, sokan azon csodálkoznak, hogy az ország keleti felében visszasírják a kommunizmust, a bolsevista utódpárt pedig már az ország nyugati felében is egyeseket rémisztő módon erősödik. Winston Churchill, Anglia második világháborús miniszterelnöke emlékirataiban írta, hogy a demokrácia tökéletlen államrendezkedés, de ő nem ismer jobbat. Tényleg igaz? Nem lehet az, hogy a diktatúra tud jobb is lenni, mint a demokrácia, feltéve, hogy a diktátort Hunyadi Mátyásnak nevezik? Legalább is valószínű, hogy szabadsághőseink, Bocskaytól kezdve Kossuth Lajosig, meg tudtak volna békülni a legkeményebb abszolútizmussal, ha ezt egy Hunyadi Mátyáshoz hasonló, nemzeti király gyakorolja.

A Tarih-i Üngürüş tanulmányozása során, már huszonöt évvel ezelőtt feltűnt nekem, hogy a krónika alig néhány mondat erejéig foglalkozik Mátyással. Lehet, hogy nagy királyunk

viszonyát a török birodalomhoz, Szülejmán szultán Mátyás bírálóihoz képest eltérően értékelte? Így azután a tolmács, Mahmud Terdzsumann jobbnak vélte, az egyébként is veszélyes művét ezen a ponton rövidebbre fogni? Minden esetre tény, hogy Mátyás előtt és után a török szomszédságunkban igen tevékeny, míg Mátyás alatt aránylag csendes volt. Ráadásul Mátyás 1465-ben még a török békeajánlatokat is visszautasította, s ezután seregei Északra és Nyugatra jártak - a törököt féken tartották főleg szövetségesei.

A tárgy és a személy körül csapongó eme gondolataimat a manapság ismét olyan népszerű Széchenyi István gróf szavaival zárom, amint azt tikára, Tasner Antal lejegyezte volt: "...a magyar ember nem engedi, hogy magyar ember túlságosan magasra nőjön...kivéve egyetlenegyét, és az mindig saját édesmaga...Egyetlen ember volt, akinek megengedett az égisz emelkednie, de az meg viszont nem kérdezte, hogy megengedik-e neki, vagy nem. Hunyadi Mátyás. Igen. De ő gazdagabb volt, mint Rákóczi Ferenc, és mögötte állott Szilágyi Mihály, negyvenezer katonájával. Hunyadi Mátyás független ember volt. Pénze és katonája volt. Magyarország is csak akkor lesz független, ha saját magának pénze és katonája lesz, de ezért természetesen előbb dolgoznia is kellene egy kicsit."

Magyar reneszánsz és magyar ókor

A magyar ókor-kutatást már a magyar reneszánsz elindította, hiszen ugyanúgy visszanyúlt a magyar ókorhoz, mint az olasz az itáliaihoz. Nekünk se szabad elfeledni e korszakunkat. Szükséges múltunk igaz ismeretét kiterjesztenünk erre az ókori időszakra is, mert így érhetjük el valós őstörténetünket, amivel kiteljesíthető jelenünk történelmi megalapozottsága. Hunyadi Mátyás királyt azért tartották igazságosságnak, merthogy ő egyesítette az addig pogánynak tekintett és ezért megtagadott népi felfogást, és az attól független eredetű hatalom származási elképzeléseit. Igazságossága másik összetevője az, hogy ő volt az utolsó magyar király, akit teljes mértékben a magyar királykoronázási előírások szerint koronáztak királlyá. És csak a harmadik ebben a sorban az előzőből származó elem, a nép ajkán megmaradt régés történetek az álruhás király igazságosztó tevékenységéről.

A MAGYAR RENESZÁNSZ EGYIK VÍVMÁNYA: A magyar ókor kutatása.

Az uralkodói körökben:

- a krónikai bibliai eredet kritikája,
- a római eredet hipotézise,
- a hun eredet bizonyítása.

A nép körében:

- a Kárpát-medencei népi folytonosság,
- a régtől való népi azonosság,
- az eredeti, önálló népi műveltség.

Mátyás király, a magyar reneszánsz és a magyar ókor kapcsolata

Mátyás apja, Hunyadi János hadvezéri vonalának folytatására, a magyarságról a török birodalmi hódítás elhárítására lett királlyá, a nép (és Isten) választottjaként. Thuróczy Krónikája írja, hogy Mátyás megválasztásakor "... a magyar nép a város széles utcáin járva-kelve, a gyerekek ide-oda futkosó csapatja mondogatta és kiáltozta: Mátyást akarjuk királyunknak, őt választotta ki Isten a gyámolunkra, mi is őt választjuk." *De ez az isteni kiválasztás később már nem volt elegendő mindenki számára*

Mátyás további politikai legitimáló eszköze: az ókor tökéletes állapotaira hivatkozó és megújulást hirdető, reneszánsz maga. Dinasztiaalapítási szándékához az udvarába gyűjtött itáliai mesterek és humanista tudósok segítségével dolgozta ki családjá – a Corvin dinasztia – római eredetmítoszá, amiben az utána jövő magyar királyok is követtek.

A nép felsorakozása Mátyás mellett, beleszólása a királyválasztásba – ha jogilag nem is volt érvénye – beszédesen mutatja a nyugati és keleti világtól való magyar politikai viszonyok eltérését, mert náluk nem a nép volt az uralkodójáért, hanem fordítva.

Mátyás alatt országunk úgy változik, hogy a király a törekvéseit alapvetően az egész népre támaszkodva viszi végbe. Ez közvetlen támogatást jelent, nemcsak képviselőten keresztül, elismerve, hogy az országot az ókori időktől a nép tartotta, őrizte meg, saját műveltségével, munkájával, mert az uralkodó elit többször kicserélődött, de a nép maradt.

A török császárnak ez a nép kellene, ezért választ a nép olyat, aki meg tudja védeni, aki nem az arisztokrácia érekeit akarja csupán érvényesíteni, aminek Mátyás több jelét adta. Ebben az összefüggésben a mezővárosok megerősítése, szerepük felértékelődése nagy jelentőségű. Ahogy a hagyományokhoz való ragaszkodás, a régi műveltség karbantartása, megújítása, reneszánsza szintűgy. A saját magyar írás, a népi ábrázolási mód divatos terjedése szintén ekkortól látható.

Mátyás és a reneszánsz

Mátyás Itália határain túli területen első uralkodóként, felkarolta az ősi, antik művészet nyomán alkotó firenzei mester művészeket, akiket udvarába hívott, a későgótika itteni nagy teljesítményei folytatásaként mintegy. (Vesd össze ezzel a Dr. Prokopp Mária e konferencián elhangzott és e konferencia-kötetben olvasható tanulmányával Boticelli itteni meghívásáról és művészetének kezdeti itteni befolyásolásáról a magyar késő gótikus stílus által. Ugyancsak Dr. Váralljai Csocsán Jenő oxfordi egyetemi tanár itteni két előadásában teljesen feltárta és azonosította mind a Zsigmond-kori udvar és Mátyás környezete szereplőit névvel és arcképpel, hanem még magát Buda városát és budavári királyi palotát és teljes környezetét is, pl. Dürer festményeiről.)

Mátyás így Európát évtizedekkel megelőzve gyökerezett meg Magyarországon a reneszánsz művészetet, és egy valóságos modern mozgalom indult ennek nyomán. Ő maga is sokat tett a megfelelően reprezentációért: az udvarába e célból hívott Bonfini, Galeotto Marziót bőkezűen támogatta.

A kor egy nagy természettudósa, a német Regiomontanus kedvező képet rajzolt róla, mint a Halak jegyében születettől. A korszak egyik meghatározó alakja, Enea Silvio Piccolomini, az 1458-tól II. Pius néven pápa, aki munkáiban többször is foglalkozott Magyarországgal, Mátyással végig intenzív levelezést folytatott, látta a király uralkodásának kezdeti nehézségeit, a király elleni nyílt lázadás veszélyeit, amiken végül Mátyás úrrá tudott lenni.

A magyar király rendszeres hivatkozása a török veszélyre nyomást gyakorolt a Szentszékre, hogy a pápa álljon az oszmánellenes szövetség élére (IV. Sixtus pápához írt sok levél nehezményezi a kevés támogatást, követi elutasítását).

Nagy fordulatot hozott a király és az ország életében az Aragóniai Beatrixszal kötött házasság, mert Mátyás Nápolyból jött második felesége szép és nagy humanista műveltségű hölgyként hatást gyakorolt férjére. Az 1476. december 22-dikei esküvő alkalmából a király pompás komoly menyegzőt rendeztetett. Eschenloer beszámol, hogy Beatrix jól ismervén a nyugati udvari etikettet, azt Magyarországon is meg akarta honosítani. Olasz szokásokat vezetett be az udvarban, arany-ezüst étkészlet használatát, olasz ételeket. A királyné hívására külföldi zenészek, művészek és építészek jelentek meg magyar földön. A királyhoz való bejutást ajtónállók nehezítették meg, valamint az udvar átalakítása Mátyás életvitelét is megváltoztatta.

Mátyás: a reneszánsz államférfi

Az 1458. január 24-én Magyarország Királyának megválasztott Hunyadi Mátyás bel- és külpolitikája homlokterébe állította a központosított állam megszilárdítását. A trónra lépése után bel- és külpolitikai ellenfeleit elszigeteli vagy leveri, a belpolitikában az 1462-ben megkezdte a bírósági reformok bevezetését, 1467-ben sikeres kincstári reformokat vitt véghez,

1470-ben új alapokra helyezte a kincstartóságot és állandó hadsereget teremtett, a híres „fekete sereget”, valamint megalkotatta az 1486-os törvénykönyvet.

Reneszánsz művelődés meghonosítása, elterjesztése érdekében Pozsonyban egyetemet alapít (1467), királyi palotája körül könyvmásoló és miniatúrafestő műhelyt létesít, céltudatos vásárlásaival kora egyik leggazdagabb tudományos és művészeti könyvtárát, a Corvina Könyvtárát teremtette meg; ekkori Hess András első budai nyomdájának működése; a király udvarában a kor legkiválóbb tudósai és művészei tevékenykedtek (mint Janus Pannonius, Thuróczy János és Antonio Bonfini).

Mátyás: a reneszánsz ember

Mátyás igen komoly műveltséggel rendelkezett, s Galeotto Marzio szerint több nyelven beszélt (németül még gyermekkorában megtanult, s nagyon jól tudott bolgár-szlávul, így a különböző népekkel akár tolmács nélkül is boldogult, illetve apjának már gyerekként tolmácsolt a diplomáciai tárgyalásokon, amivel egyúttal annak rejtelseibe is be lett avatva). A humanista tudós észrevette egyébként a magyar nyelv nehéz mivoltát is, mivel "a legcsekélyebb hangsúlyváltozástól, kiejtésbeli különbségtől megváltozik az értelem." A humanista leírta Mátyás a király szólás-mondásait, és rendkívül nagyra tartotta mindenre kiterjedő emlékező tehetségét (amit összevethetünk a később erről híressé lett Giordano Brunoéval). Mátyás nagylelkű művészetpártolása pedig közismert, és híre távoli országokba is eljutott (a 17. századi francia aranycsináló recept szerint Mátyás az alkímiával is foglalkozott).

A krónikai bibliai eredet helyett római, s az új földrajz és történetírás térhódítása

A világ új képe háttérbe szorította a középkori eredetfelfogásokat (a Biblia kizárólagos szerepe) és a tájékozódás elindult az új földrészek és jelentőségük felé. Mátyás király ugyan nem érte meg Amerika felfedezését, de Vitéz János a Zsigmond király által Budára hívott humanista Pier Paolo Vergerio tanítványa és barátja volt, és Vergerio az elsők között képviselte nálunk az új földrajzi gondolkodásmódot. Vitéz Jánosnak volt saját Ptolemaiosz-kódexe, s talán Vergerio, halálakor Vitézre hagyta könyvtárát is. Mátyás udvarában megtalálható a korszerű földrajzi gondolkodás minden ismérve, mert könyvtárában ott vannak a leghíresebb geográfiai munkák. Udvari humanistái térképet, földrajzi leírást készítettek az országról, és elejtett mondatai a király gondolkodását is az új ismeretek birtokosának mutatják.

Mátyás király könyvtárában megvolt Julius Caesar: *Commentaria de bello Gallico*, Sztrabón leírása, valamint Ptolemaiosz: *Geographia*, illetve Plinius: *Historiae naturalis* című műve, valamint az ókor legjelentősebb geográfiai munkái. Mátyás földrajzi könyvei közt csak ókori auktorok szerepeltek, nem tudni, valóban hiányoztak-e, vagy csak elvesztek később az olyan kortárs művek, mint pl. *A világ csodáinak könyve*, a díszesen illusztrált kódex Marco Polo és Jean de Mandeville útleírásaival; és az örmény herceg, Hayton florilégiumával, amely a keleti királyságok, népek 13. század végi, 14. század eleji állapotát írja le. Modern útleírás Mátyás könyvtárából a kortárs munka: a *Roma instaurat*, Róma-útikönyv, amelyet Flavius Blondus pápai titkár az 1430-as években írt Róma antik emlékeiről. Kiderítésre vár még tehát, hogy Mátyás mennyire tájékozódott a korabeli távoli földrajzról, hiszen ekkor indul meg abban az irányban a világ fejlődése. Ókori tájékozottsága azonban erőteljesen a reneszánszhoz köti, a reneszánsz jellegzetességét jelenti.

Előszeregettel keltették akkori a mítoszt a pogány ókor szunnyadó kultúrájának mindenféle terjedéséről. Petrarca mély álomról írt verseiben, a sötét „középkor” eloszlása után kilátásba helyezte az újjáéledését, hangoztatta ennek reményét. A vatikáni Belvedere együttese a pápaságot II. Gyula pápa által az ókori világbirodalom örökösének tekintette, így rendezték be szoborkertjét, építették fel a forrásnál alvó antik nimfát.

Már Mátyás életében is egy budai szobor, mint „a Duna partján szunnyadó nimfa” vált híressé, verses feliratával együtt. Mátyás időszaka után pedig a szunnyadás elképzelése kettős jelentést kapott, mert nemcsak az ókori kultúra rejtőzését jelentette, hanem a vágyteli várakozást is a Mátyás-féle korszak visszatérésére, a kultúra újjászületésére. A XIX. század elején pedig a reneszánsz hazai hagyománya válik eggyé a nemzeti ébredés gondolatával, mintha a nemzeti politikai és kulturális öntudat kialakulása mély álomból ébredne és újjászületne.

Mátyás itáliai történetírói, Petrus Ransanus és Antonio Bonfini készített először részletes földrajzi leírást hazánkról. Fontos, hogy történeti műveik bevezetője *előbb a régi, ókori történetírók szerinti*, majd saját koruk állapota szerinti leírást közölte a főbb városokról, látnivalókról. Petrus Ransanus: *A magyarok történetének rövid foglalata* című, 1489–90 közt írt műve országrészek, megyék szerint csoportosít, részletes leírást ad Magyarországról. Antonio Bonfini *A magyar történelem tizedei* című, Európa-szerte ismertté vált műve, melyet Mátyás halála után is folytatott, az ország leírását tartalmazó rész többnyire Ransanustól vette, de *a szöveget antik és aktuális ismeretekkel kibővítette* (illő lenne legalább megírása 525. évfordulójára a teljes művet magyarul is kiadni). Az *antikvitás iránti humanista érdeklődés* példája leírásukban, hogy *mindenütt, ahol lehet, kitérnek az országban található ókori emlékekre* (Szombathelyről Ransanus azt írta, hogy „ott van a hajdani város, Sabaria, melynek sok maradványa ma is megvan, ezek között rendkívüli nagyságú oszlopok; itt született és élte gyermekéveit Szent Márton”).

Galeotto Marzio Mátyás királynak kiváló, bölcs, tréfás mondásairól és tetteiről szóló könyvében olvashatjuk: „Mátyás királytól gyakran hallottam, hogy tévednek a mostani történetírók, amikor az ókori elnevezés szerint írják a vidékek és városok nevét. [...] Mert ha valaki a ‘gallok királyát’ emlegeti, látnia kellene, hogy ez nem jelentheti Franciaországot, és a ‘gallok népe’ elnevezés csak zavart okoz, hiszen gallok az Alpokon innen és túl is laknak! Ez az elnevezés tehát nemcsak Franciaország népére vonatkozik. Ha valaki Mysiának hívja Szerbiát, téves nevet használ, hiszen két Mysia van, Rácországnak pedig manapság csak Thráciának és Mysiának bizonyos részeit nevezzük. Hungáriát a hunokról és avarokról nevezték el, noha tudjuk, hogy Pannónia és Dácia részeit foglalja magában. [...] Azt mondta tehát a király, hogy az új elnevezéseket kell használni aszerint, ahogy a nyelv, az ország és a hivatalos hatalom változik.”

Itt van tehát az indok az ókori érdeklődésre: A jelen viszonyainak igazolásához elengedhetetlen az ókoriak ismerete.

A Kárpát-medencei népi folytonosság kérdése

Mátyás a földrajzi tudásának és történeti érdeklődésének szoros kapcsolatát mutatja Bonfini elbeszélése, hogy a király Aeneas Sylvius leírásából és kereskedőktől arról értesült, hogy keleten élnek magyarok, mire követeket küldött felkutatásukra, hogy Magyarországra hívja őket, a török pusztítás egyes erősen megtizedelt vidékeire. A terv végrehajtását Bonfini szerint csak halála akadályozta meg, és tény, hogy Aeneas Sylvius földrajzi munkájában egy veronai ember tapasztalataira hivatkozva valóban említi az ázsiai magyarokat, de erről

közelebbit nem tudunk. A betelepítési ötlet azonban arra is utalhat, hogy Mátyás még jól ismerte a hagyományt, amit Anonymus leír, hogy Árpád vezér vezérletével a keleti szomszédból földművelők is beköltöztek. A korábbi hunok és avarok névadó emlékezete ezt a feltételezést bőven megengedi, a Bonfini említette Pannónia és Dácia régi lakosságának uraként folytonos Mátyás ókori uralmi eredete.

A népi azonosság, népi műveltség kérdései

Ahogy Jan Bialostocki 1976-ban Közép-Európa keleti részének történeti összetartozását s egyben nyugati kulturális tradícióját az itáliai quattrocento-művészet Magyarországról kiinduló meggyökeresedéséből eredeztette, ugyanúgy Balogh Jolán a Mátyás-kori reneszánsz népművészetbe való leszállásának történeti konstrukcióját hirdette. Előbbiről mára kiderült, hogy nem a közép-európai korszakalkotó stílustörténeti jelenséget jelenti, hanem inkább a mai fogyasztó jelleget (bár az igen fejlett magyar későgótika hatását ebbe az értékelésbe be kell vonni, mint kizárólagos magyar hatást a közép-európai reneszánsz esetében); s utóbbiról pedig, hogy sok minden, amit annak alapján nem önálló népi alkotásként feltételeztek, hanem a reneszánsz hatásának, leszállásának a nép közé, bizony igenis eredeti, ősi és magyar népi alkotás. Sőt éppen Mátyás ókor-felfogása tette lehetővé műveltségünk addig az egyház által vagy tűzzel-vassal irtott, vagy keresztényesítve mégiscsak megőrzött ősi, ókori rétegeinek újra szerephez jutását, a nép körében terjedését, az indítékoktól, jelképek alakzataitól egészen a magyar abc, a 'rovásírás' reneszánszáig.

Ennek hátterében az Isten-kép változása állt, azaz újjászületése, amidőn a kereszténység, hogy segítse a szent történetek megértését, átélését, megengedte az antropomorfizmust, ami a nép számára saját Isten-képének, vallásos élményének a feléledését hozta. A középkor legjelentősebb alkotása teológiai-művészi szempont szerint tekintve Dante *Isteni színjátéka*, ahol nagyon világosan látszik a kettősség, hogy Isten a mű nagy részében különféle metaforákban jelenik meg: fény, pecsétnyomó, forrás, nyíl és nyilas, arány stb (lényegében Szent Pál tétele alapján: „Mert ami benne láthatatlan: örök ereje és isteni mivolta, arra a világ teremtése óta műveiből következtetünk” (Róm. 1,20), Krisztus a földi Paradicsomban a kettős (oroszlán és sas) természetű griffmadár alakjában köti az Egyház szekerét a jó és rossz tudásának a fájához (Pg. XXXI–XXXII.), valamint a Krisztus diadalmenetét leíró XXIII. énekben a Fiú mint Nap (lux mundi), mint kozmikus erő jelenik meg (v. 29), míg a legelvontabb eszméket az utolsó ének, Isten színe látása tartalmazza.

Azaz az utolsó 33. sorban a három tercina víziójában előbb a nézőt említi, majd tisztán elvont alakban feltűnik számára három azonos területű, különböző színű kör (Szentháromság), és ezek viszonya: „a második olyanformán verte vissza az elsőnek a fényét, mint szivárvány a szivárványét, a harmadik pedig olyan lánggal lobogott, mintha a másik kettő lehelete élesztette volna” (a lélek hangsúlyozottan a Fiútól is származik – filioque), s e a körforgásban jelenik meg a mi képmásunk. Dante önmagát a kör elvét kereső, de nem találó mérnökhöz hasonlítja itt, így a Szentháromság legmagasabb megjelenési formája nem biológiai: olyan absztrakció, elvont alakzat, amely megértéséhez a matematikus adottságai szükségesek. E kép közel áll a bizánci ikonok három kör szerint szerkesztett arcábrázolásaihoz, de nem a gótikus katedrálisok vagy a Dante-kortárs Giotto természetes Krisztus-portréihez. Dante égbe emelkedve jut az Úr színe látásáig (akit élő nem láthat), de nem tudja elmondani, miként egyesül a kép a körrel: vágya, akarata feloldódott a mindenséget mozgató szeretetében.

Míg az öreg Dante Ravennában a látomás menetét követve írta művét, látta ott az 5–7. századi mozaikon ábrázolt Krisztust *részben* az antik római hagyományokat követve: a Neonianus- (450 k.) és az Arianus-keresztelőkápolna (526) meztelen, szakáll nélküli ifja,

leszálló galambbal, Keresztelő Jánossal és a Jordán folyó megszemélyesítésével, *részben* az egyre inkább teológiai és ikonográfiai hagyományokhoz és nem a természethez hűen: sematikus.

Krisztus alakját csillagokkal körülvevett kereszt, Krisztus-monogram is helyettesíthette, az apostolok (bárány) és az evangélisták állatalakban tűntek fel. A San Apollinare in Classe-templomban ótestamentumi Mózesre, Illésre és a keresztény Szent Apollinarisra (fél)alakok utalnak, míg a megváltáshoz közvetlenül kapcsolódó eseményekre elvont jelzések vagy állatok: az égből lenyúló kéz Istenre, a csillagos ég kör alakú terében *crux gemmata* Krisztus-medállal a Fiúra, a bárányok a tanítványokra és a teológiai erényekre.

A végső közeledést a régi népi és az új felfogás között bizonyára Michelangelónak köszönhetjük, aki kortársai szerint betéve tudta az Isteni színjátékot, s Dantét a valaha élt legnagyobb férfinak tartotta. Ráadásul Michelangelo a teológiát nem a domonkosoktól tanulta, mint Dante, hanem Lorenzo de Medici firenzei újplatonikus körében nevelődött szellemileg, mely ha nem is gyökeresen más, de több lényeges ponton sokkal „megengedőbb” volt, mint a katolikus ortodoxia. A *spiritus rector* Marsilio Ficino volt, aki a tudományt és a vallást szintetizálni akaró teológus, platóni filozófus és orvos volt, s a platóni Lakoma fordításának elején, amelynek egy példányát Janus Pannoniusnak ajánlotta, foglalja össze elméletének magvát: „...a jónak Isten kiemelkedő lényegét nevezzük, a szépség pedig egy bizonyos tevékenység, avagy fénysugár, ami belőle származik és mindent áthat; először az angyali értelmet, másodsor a világlelket és a többi lelket, harmadszor a természetet és negyedszer a testek anyagát.” Továbbá „az értelmet az ideák rendjével ékesíti fel; a lelket a minőségek sorával tölti be; a természetet a csírákkal termékenyíti meg; az anyagot a formákkal ruhazza fel. És ahogyan a nap sugara egymaga négy testet világít meg: a tüzet, a levegőt, a vizet és a földet, úgy világítja meg Isten sugara az értelmet, a lelket, a természetet és az anyagot. És ahogy e négy elemben a fényt látja valaki [...] az értelemben, a lélekben, a természetben és a testben szemléli és szereti, Isten ragyogását szereti ezekben, és egy efféle ragyogáson keresztül Istent magát látja és szereti.”

A *mens cosmica* romolhatatlan, változatlan, de Istentől eltérően sokszerű, az alsóbb szférában lévő dolgok eszméit, prototípusait tartalmazza. A következő, a szintén időtálló, hold feletti *anima cosmica* tiszta formák helyett a tiszta okok birodalma. Ezt követi a szublunáris vagy földi, romlandó (mert anyag és forma együttese) természet, amely nem képes önmozgásra, csak ha az égi szféra mozgatja, amivel a világlelek köti össze. Végül az élet és forma nélküli anyag csak akkor képes életre, ha megszűnik maga lenni, és egyesül a formával. Michelangelo pedig gyakran alkalmazza az anyagban rejlő forma kibontási metaforáját saját szobrai elkészítésére vonatkozóan. Giovanni Pico della Mirandola szerint lelkünket a teremtő Isten ugyanabban a vegyítő edényben, ugyanazokból az elemekből ötvözte, mint a mennyei lelkeket: testvéreink ők, nem gazdáink, ezért „Isten Igéjének képmását alakítsuk újra a lelkünkben”. Nincs Nap és Hold, csak Nap (Isten szelleme) van, amely egy részével az érzékekre tekint, így „folt esik rajta”, amit tévesen külön égitestnek neveznek.

Az isteni hármasság és egység: *minden dologban* megvan az *egység*, amely révén minden dolog egy, önmagában foglaltatik; a *második egység* révén az egyik teremtmény a másikkal egyesül; a *harmadik* pedig az, hogy a világ összes része egyetlen világot alkot; s ez utóbbi a legfontosabb, ezáltal egy az egész világ alkotójával, mint hadvezér a hadseregével, és Isten a célját „harcosai” segítségével éri el.

A magyar népi műveltség jellegzetességei

Ugyanakkor a magyar népi műveltség feléledt jellegzetességei, ábrázolási módjai sokféle hasonlóságot mutatnak mindezzel, akár úgy is felfoghatók, mint az Isteni színjáték jelenetei. Szellemi műveltségről van szó elsősorban, népmesékről, regékről, népdalokról: maguk erejéből boldoguló emberekről, a világ valóságát megismerőkről és lélekhittel rendelkezőkről.

A római és a keresztény időkben következett be, hogy hatalmi célok az anyagi és szellemi egység bomlásához vezettek, torzított eszmék születtek, s a nép igyekezett saját műveltségét érvényesíteni. Kettős kultúra kora jött el a térségben: a hatalom műveltsége nem jelent magasabb rendűt, ami a hatalom égi származtatásával, isteni eredetének kinyilvánításával jelentkezett. A mellérendelő jellegű emberi hatékonyság több földrésznyire kiterjedését követte az alárendelő hierarchikus társadalom kiterjesztése ugyanezekre a területekre.

Ennek sorában a kurgán európai inváziói után a kurgán utód Jamna majd késő Jamna harcias lovas műveltség ázsiai hódításai következtek a Turáni-alföldön, Iráni-fennsíkon, Mezopotámiában, majd Indiában. S később effajta hatalmi szervezet Egyiptomban is megjelent, s ugyancsak ennek terjesztését szolgálta az ázsiai nagy birodalmak érintkezése Európa déli részeivel, ami katonai hódításokat, összecsapásokat jelentett, valamint eszmei ráhatásokat is, vallások és ideológiák terjesztését. A legfőbb ideológiai befolyás kinyilatkoztatott vallások terjedése révén valósult meg, a hellenista és a római birodalom európai hatásának következményeit pedig máig érezzük, s ugyaneme folyamat része a sorozatban támadó harcias műveltségek, hatalmi elit felbukkanása Kelet-Európában, amely hun, avar s utóbbi magyar szereplői Kárpát-medencei népünk uralkodói.

Valamint ebbe illik az európai hatalmi-ideológiai terjeszkedés a kereszties háborúktól a földrajzi felfedezésekig és az egész világ gyarmatosításáig. Így ma globális emberi hatékonyság és etikai megosztottság jellemzi az európaiakat és az emberiséget: az alárendelő, hierarchikus hatalmi örökség főként a nyugati (nyugat-európai) hatalmi elit és annak érdekköre öröksége, amely a mai társadalmakat is sajátos helyzetben tartja, az emberek meghatározott tudatában nyilvánul meg, még mindig működik az intrikák, háborúk, hódítások, sőt a gyarmatosítás gyakorlata.

Létezik azonban a mellérendelő, egyenrangú testvériség eszméje, és gyakorlatának történelmi emlékezete: létezik még az egyenrangú mellérendeléses felfogást és nyelvet őrző magyarság, a Szent Korona és Tana, a Szent királyok emléke, a Mária Országá hit, és a trianoni végzet megállításának szándéka. Mindez csak úgy vált lehetővé, hogy Mátyás király felkarolta a magyar ókor magyar népi teljesítményeit, abban látva a haza folyamatosságát a különböző hatalmi váltások közepette, így már a római korban is ugyanazt a népet gondolta a hazába, mint akin ő uralkodott.

Mátyás király nézetei is lehettek: A magyar nyelv természete

A magyarnak nevezett nyelv egyedülálló természete: képi gondolkodás, sikeres mondatokból szavak, értelemadó gyök eredeti lényegi képi jelentése, mássalhangzóig, magánhangzóig lebontott nyelvi kifejező erő, a beszélt nyelvi hangalakkal együtt megjelent, képkifejező írott nyelvi változat.

Mindez olyan őskori emlékké nagyítja nyelvünket és korai elődeink gondolkodását, ami mellett eltörpül minden véletlenül megmaradt tárgyi alkotás, mert e nyelv ereje feltárja a feladatmegoldó képességet. A mi nyelvünkéből, illetve ebből az ősnyelvi lényegi

tulajdonságból építkezett későbbi nyelvek e tény miatt hasonlítanak egymásra: az ún. indoeurópai nyelvek a magyarból átvettek révén rokonok.

A mellérendelő szemlélet hitvilága

A lélekhit lélekelemei: tűz, föld, víz és levegő. Tűz: fény, szellemi erő, apa. Föld: termékenység, anya. Víz: megtermékenyítő erő. Levegő: életető erő. A lélek szabadon jár az inneni és túlvilág között: A két világ egyenrangú, nincs alárendelve egyik a másiknak. A halott lelke a túlvilágon újjászületik és újra, meg újra visszatér az itteni világba. Lélek és ember viszonya mellérendelt. Az anyagot a lélek ereje mozgatja, teszi élővé, így nincs alárendelő teremtésmonda, nincsen teremtményi függőség. A lélekjelképek nem tekintve személynek, nevet sem kapnak, és nem ábrázolják őket emberi formában.

Keleti műveltségi párhuzamok

Mellérendelő szemlélet (kezdetben): lélekhit, teremtéslegendák hiánya, néven nevezett istenek hiánya, ragadozó állatok hiánya a népi művészetben, növénytermelő gazdaság, főző konyha, állatövi kozmikus elemek hiánya. Mindezt lovas hódítók megváltoztatják: hősi történetek, eposzok, félistenek, istenek, istenszolgálat, felsőbbrendűség, felkenés, alárendelés, szolgaság, égi rend válik az elit műveltség meghatározójává.

A keleti műveltségi párhuzamok nem jelentenek származást, de jelentik:

a közös, ősi, emberi felfogást, az öreg-európai (magyar) műveltséget, a keleti eredetű sztyeppe népek Kárpát-medencébe érkezését: kimmerek, szkíták: Kelet-Európából, a hunok, avarok: Távol-Keletről, Árpád magyarjai, kunok: a szomszédból, besenyők: honnét? Csodaszarvas mondánk: harcias lovasok új szerepkörben: a Kárpát-medencei magyar egység helyreállításáért.

További műveltségi azonosítóink, egyedi műveltségi jegyeink:

a magyar népi művészetre alapvetően jellemző a békés, letelepedett, növénytermelő műveltség és mellérendelő szemléleti mód. Eszerint a korai katonai vezérek nem azonosak a magyarokkal. A 'honfoglalás' kori sírok tanúsága, hogy eleink akkor már letelepedett életmódot folytattak, valamint ábrázoló művészetükre a növényi elemek, madarak jellemzők: a négylábú állatok közül pedig legfeljebb a szarvas ábrázolást találunk, ragadozó állatot, ragadozó madarat csak elvétve a sírokban. A lovas temetkezés kizárólag a honfoglalókat jellemezte, állatok a sírokban inkább a bika kultuszt képviselték. Hasonlókról tanúskodnak *népmeséink* is.

Kifejlett szellemi s hitélet a 'honfoglaláskor'

A hitvilágból hiányoznak az eredetmondák és az azokhoz kapcsolódó istenek. A táltos népi bölcs, tanító, orvos volt. A népmesékből magas szinten fejlett lélekhit bontakozik. A magyar műveltségben az élő lélek állati jelképeit nem lehet totemként értelmezni. A hosszú ideje letelepedett, növénytermelő műveltség miatt a korábbi hitélet nagymértékben harmonizált kereszténységgel, amivel csak egyházi formát és hierarchiát örököltünk.

A nép elenyésző kisebbségét adó államalapító vezető elit két ismert származáslegendája sem magyar: Kézai Krónikája és a Tárih-i Üngürüs a magyar népet ószövetségi szereplőktől származtatva a Biblia babiloni mondanakörén alapul, s mivel a hunokkal rokonítja: kései.

A magyar hitvilágból hiányoznak a néven nevezett istenek, nincs pokol, nincs mennyország, de van innen- és van túlvilág. Nincs valóban magyar teremtéslegenda sem, hanem a biblikus ihletettséggű krónikák teremtés-legendái, duális és alárendelő szemléletmódja az uralkodó, honfoglaló nemesség mondái, nem pedig a letelepedett népé. A hitvilág szavai zömmel magyar eredetűek (az ú. n. finnugor, annak is korai, ú. n. altáji rétegeből), e hitvilág jól leírható a lélekhittel, a természet és a termékenység tiszteletével.

A magyar népmesékben a jót a jó példák és a jó emberek segítik. A magyar hitvilágban a szépet, a nemeset és a jót hasznosnak is tartották. Tisztában voltak vele, hogy jó vagy rossz sorsuk okos vagy téves döntéseiktől függ, és helyes tetteik hasznos, vagy a helytelenek káros következményei természetszerűen bekövetkeznek, mert a természet örök törvényéből jövő isteni rendelkezések tökéletesek, igazságosak és megmásíthatatlanok.

Ősi magyar lélekfelfogás

A magyar lélekfelfogásban a halott lelke a túlvilágon újjászületik s újra meg újra visszatér az élők itteni világába: a két világ ugyanazon a létsíkon, egyenrangú viszonyban áll egymással. Az anyagot a lélek ereje mozgatja és teszi élővé. A lélek és az ember viszonya mellérendelt. E lélekhez kötődő, a házastársakat is jellemző szemlélet nem igényel alárendelő teremtéslegendát, teremtményi függőséget.

A lélekjelképekről szóló felfogás: ésszerű gondolkodásmódú, gazdag, mély szellemiségű, ahol a jelképek nem válnak személyyé, nem kapnak nevet, nem ábrázolják őket embernek. Népművészeti, népköltészeti kifejezéseik egyetemes jelentését vallásos jelleg hatja át. Ezt a legkorábbi európai kultúrák régészeti leletei támasztják alá: e kultusztárgyak elsősorban a termékenységtisztelet jelképei a felső őskortól kezdve, s a Kárpát-medencében e kő, égetett agyag nőszobrocskák a modern emberrel együtt jelentek meg.

Magyar népi hagyomány a(z elvakult) szabadságszeretet: *Mátyás király is épített rá*

Magyarországon a tripartitumot, a katonai-nemesi és papi osztály jobbágyokat rabszolgaként való birtoklását nem tudták bevezetni egészen a török kiűzése utáni időkig. Azonban nagy az ellenállás vele szemben, és kivándorlással kitérnek előle, különösen székelyek. Mert addig a magyarok faluközösségekben közösen birtokolták a földet, és egymást egyenértékűnek tartották. Az őket ért sérelmet bármi áron megtorolták. A Szent Korona-tan és -tagság szintén az egyenrangúság mellérendelő tudatát erősítette. A társadalmi egyenértékűséget mutatja a kiemelkedő elsőszülött jog hiánya, ezt tükrözik a művészi elemek is.

A magyar őstörténet kulcsmozzanatai, amelyekkel Mátyás király is tisztában volt: Minden résztvevője alkotóként tekintendő. Két népi, egy hatalmi összetevő rész egyesült az Árpád vezette magyar államszervezésben:

- 1. az addig a Kárpátok karéjában belül lakók,*
- 2. a hóditó vezérek, katonák és háza népük,*
- 3. a Kárpátontúli szomszédságból beköltözött, bentiekkel azonos műveltségű, nyelvű nép.*

E három aránya — 6/10:1/10:3/10 – kedvezett a gyors egyé forrásnak. Valószínű létszámok: benti magyar nép 900.000 fő, a bevonuló türk-magyar katonaság és háza népe 100.000 fő, beköltöző magyar földművesek 500.000 fő. Magyarhon 1,5 millió, Európa 30 millió fő.

Mátyás öröksége

Az intenzív firenzei—magyar kulturális kapcsolatok 1490 után még jó ideig fennmaradtak. Mátyás halála után is számos itáliai művész, építész, történétíró dolgozott Magyarországon. S megfordítva: Mátyás firenzei öröksége is jelentős, mert még száz évvel a halála után is hivatkoztak rá a Mediciek, például I. Cosimo, aki 1569-re egész Toscanát egyesítette, és uralmi törekvéseit azzal a hivatkozással is alátámasztotta, hogy őse, Lorenzo de Medici olyan nagy uralkodó barátja volt, mint a magyar Mátyás király.

A reneszánsz kifejezésmód és nyelv Mátyás utódai számára közös európai kifejezésként és nyelvként rangos ajánlólevélnek bizonyult még sokáig az európai nemzetközi politika színpadán.

Mátyás értékelése

Hunyadi Mátyást az utókor az államalapító Árpád nagyfejedelem és Szent István király mellett méltán tekinti a középkori Magyar Királyság legjelentősebb uralkodójának, aki és akinek országa egyúttal a Magyar Újkor nyitányát jelenti — az európai egyetemes újkort jelentő reneszánsz kiemelkedő szerepű államférfijaként, és a magyar élet és teljesítmény akkori csúcspontjaként.

Kiemelkedő jelentőségűnek tekinthetjük Mátyás kormányzatát, amely már az új korszak nemzetalkotó erőire támaszkodott, ezért Corvin Mátyás emberként és uralkodóként példakép lett.

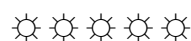
Mátyás király udvarában és országában az írott kultúra szintén az európai viszonyok élenjárójának tekinthető, amihez járultak az újszerű életmódnak a középkorból a reneszánsz és újkorba való átmenetet jelentő fejleményei. Kiemelkedik Corvin Mátyás és kora a művészet élvezete és támogatása tekintetében.

Végül fontos tekintetbe vennünk a hagyományban élő Mátyás királyt, ami az ő hagyomány teremtését és tiszteletét jelenti.

Zárszó

Igaznak találtuk tehát az elején tett megállapításokat: A magyar ókor kutatást a magyar reneszánsz elindította, amint az olasz reneszánsz az itáliai ókorhoz nyúlt vissza, és ókorunk valós ismerete igaz őstörténetünkhöz vezetett, s vezet ma is. Mátyás királyt azért vélték igazságosságosnak, mert ő egyesítette az addig pogánynak tekintett s megtagadott népi felfogást és az attól független eredetű hatalom származási elképzeléseit. Igazságossága másik összetevője, hogy ő volt az utolsó magyar király, akit a magyar királykoronázási előírások szerint koronáztak királlyá. A harmadik, az előzőből származó elem a nép ajkán megmaradt regesor nép-közeli álruhás és igazságosztó tevékenységéről.

Hunyadi Mátyás királlyá választásának 550. évfordulóján ideje, hogy a *Kárpát-medencei magyar eredet és folytonosság* részleteiben kidolgozott elméletével újra meghaladjuk – mint Mátyás király és szellemi holdudvara tette – a kizárólag az uralkodó réteghez kötött, s így hiányos történelmi tudatunkat.

A Mátyás király életére és korára vonatkozó felhasznált irodalom:

- Animvs Regis. Mátyás király a kortársak szemével.* Szerk.: Komlóssy Gyöngyi. Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 2008.
- Berlényi-Diószegi-Horváth-Kalmár-Szabó: *Királyok könyve.* Officina Nova, 1987.
- Bonfini, Antonio: *Mátyás király: tíz könyv a Magyar történetből.* Ford. Geréb László. Magyar Helikon, Budapest, 1959.
- Csapodi Csaba: *Bibliotheca Corviniana.* Magyar Helikon, Európa Könyvkiadó, 1967.
- Csukovits Enikő: „Változó földrajzi gondolkodás Mátyás király udvarában.” *Korunk* 2008 július. <http://89.42.110.12/oldal.php?ev=2008&honap=7&cikk=5089>
- Dr. Mattenheim Gréta: *Mátyás és a Hunyadiak.* Liliput, Budapest, 2005.
- Emlékkönyv Mátyás király halálának 500. évfordulójára.* Szerk.: Rázsó Gyula, V. Molnár László. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1990.
- Erdődy János: *Sasoknál magasabban. Hunyadi Mátyás élete.* Móra Ferenc Kiadó, 1971.
- Ficino, Marsilio: *A szerelemről. Kommentár Platón A lakoma című művéhez.* Arcticus Kiadó, Budapest, 2001.
- Gerő László: *Mátyás király budai palotája.* De Csejte Kiadó, 1994.
- Kovács Péter E.: *A Hunyadiak kora.* Magyarország krónikája sorozat. Adams Lap- és Könyvkiadó Kft, 1992.
- Kubinyi András: *Mátyás király.* Vince Kiadó, 2001.
- Lovagkor és reneszánsz: Magyarország művelődéstörténete. Magyar kódex 2. kötet: 1301-1526.* Főszerk.: Szentpéteri József. Kossuth Kiadó Rt. és Enciklopédia Humana Egyesület, Budapest, 1999.
- Marosi Ernő: „Mátyást mostan választotta mind ez ország királyságra. Mátyás király kora és udvara a művészettörténetben.” *Korunk* 2008. július. <http://89.42.110.12/oldal.php?ev=2008&honap=7&cikk=5088>
- Mirandola, Giovanni Pico della: *Heptaplus. Avagy a teremtés hat napjának hétszeres magyarázata.* Arcticus Kiadó, Budapest, 2002. különösen 37–38.
- Panofsky, Erwin: *Az emberi arányok stílustörténete.* Magvető Kiadó, Bp., 1976. kül. 27–36.
- Pál József: „Az újjászületett Isten-képről.” *Korunk* 2008. július. <http://89.42.110.12/oldal.php?ev=2008&honap=7&cikk=5091>
- Szendrei László: *Uralkodók.* Aquila Kiadó, Budapest, 2007.
- Tarnóc Márton: *Mátyás király és a magyarországi reneszánsz, 1450-1541.* Balassi Kiadó, Budapest. 1994.

Szerző e tárgykörhöz kapcsolódó írásai:

- Darai Lajos Mihály: „A reneszánsz a filozófia kultúrtörténetében.” *Búvárlat a kor ütőerében. Magyar és egyetemes tanulmányok.* Kodolányi Füzetek 14. Kodolányi János Főiskola. Székesfehérvár, 2002. 190-220.
- Darai: „Egy tudomány - egy történelem. A neolitik forradalom népe.” *Magyar Történelem. Tízezer év — ezer oldalról. Oktatási segédkönyv.* Zürichi Magyar Történelmi Egyesület. Zürich-Budapest, 2002. 11-32.
- Cser Ferenc és Darai L.: *Magyar folytonosság a Kárpát-medencében, avagy Kőkori eredetiünk és a sejti tulajdonságörökítő kutatás.* Frig Kiadó, Pilisszentiván, 2005.
- Darai Lajos: „Az európai egységet megalapozó legkorábbi gondolatok.” *Közép- és Kelet-Európa integrálódása az egységes európai térségbe. Tanulmánykötet.* Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, 2007. 10-23.

Cser—Darai: *Az újkőkori forradalom népe*. Fríg Kiadó. Pilisszentiván, 2007.

Darai Lajos: „Egy Árpád-házi: Székely Dózsa Gyergy.” *Előadás a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület XX. Magyar Őstörténeti Találkozásán*. Hódmezővásárhely, 2007. július 3.

Darai Lajos: „Európai történelem egy interkulturális európai régióban.” *Előadás az integrált Európa narratívái és diskurzusai c. tudományos konferencián, Az európai kultúra olvasatai c. szekcióban. A Budapest Fórum Egyesület és a Kodolányi János Főiskola „Régiók Európája: Európa régiói” c. konferencia-sorozat 12. konferenciáján*. Budapest, 2007. október 20.

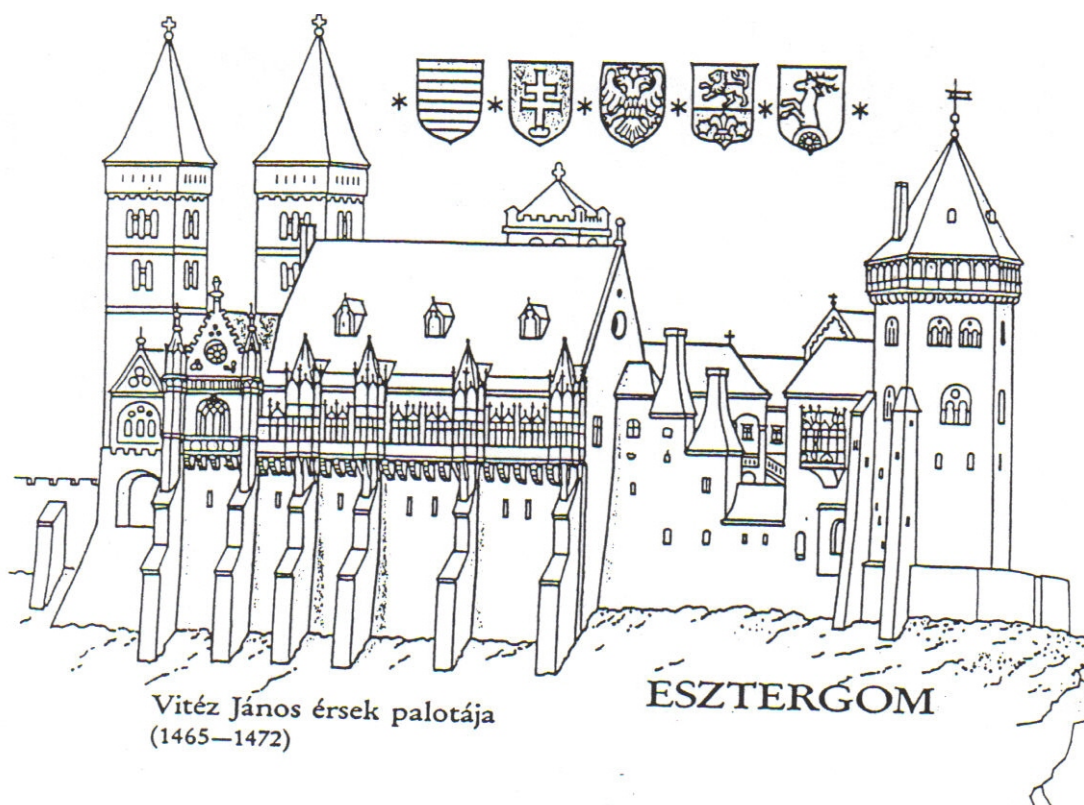
Cser Ferenc és Darai Lajos: *Európa mi vagyunk. Európa történeti kapcsai a sejti átörökítő jelzőkhöz és a Kárpát-medencei magyar népi, nyelvi, műveltségi folytonossághoz I-II. kötet*. Fríg Kiadó, Pilisszentiván, 2007–2008.

Cser Ferenc és Darai Lajos: „Kárpát-medencébe gyökérső magyar folytonosság.” *Magyarságtudományi tanulmányok*. HUN-idea Szellemi Hagyományörző Műhely, Budapest, 2008. pp.: 229-256.

Cser Ferenc és Darai Lajos: „Hungarian Continuity Rooted in the Carpathian-Basin.” *Selected Studies in Hungarian History*. Editor-in-Chief László Botos. HUN-idea szellemi Hagyományörző Műhely, Budapest, 2008. 245-276.

Cser Ferenc és Darai Lajos: „A Kárpát-medencébe gyökérső magyar ókor.” *Előadás A Fordulat. Magyarok VII. világkongresszusa a Magyarság és a Kelet - II. őstörténeti konferencia Nyelv, írás, művészetek c. szekciójában*. Budapest, Magyarok Háza, Kossuth-kerengő, 2008. aug. 18.

Cser Ferenc és Darai Lajos: *Magyar csoda: nemzeti kincs és világörökség, avagy A magyarság Kárpát-medencei eredete*. Fríg Kiadó. Pilisszentiván, Megjelenés alatt (kb. 2008. tél).

Mátyás király pénzügypolitikája

A magyar gazdasági életnek a 19. század óta súlyos terhe volt az állandó értékű pénz hiánya. Valószínűleg Salamon király (1063-1074) alatt vált gyakorlattá, talán feleségével, Henrik császár nővérével, Judittal érkezett nagyszámú német kíséretben volt gazdasági érdekeltségűek kezdeményezésére az időszakonkénti – eleinte kétévente, majd évente – pénzüjtés, azaz az időszak lejártával új pénzt hoztak forgalomba; az első kibocsátás vereteit – illeték levonásával – új pénzre kellett váltani. Az átváltással járó haszon mellett további nyeresége volt a kamarának, illetve a kamarák bérbeadásából a kamara bérlőjének az új kibocsátás gyengébb minősége, a súly és az ezüst finomságának a csökkentése. Ez a pénzügypolitika súlyos adóként terhelte nem csak a kereskedelmet, hanem az egész gazdasági életet. Természetesen a rossz pénz ellen gyakori volt a tiltakozás. A gazdaság reagálásának volt egyik formája az idegen pénzek (a XIII. század első felében a friesachi, majd a bécsi denárok elterjedése; ezek a jó minőségű pénzek természetesen állandó értékűek voltak) elterjedése. Időnként a hatalom is kísérletezett állandó értékű pénz verésével, de végül is a kincstár nem tudott lemondani a pénzüjtésből származó haszonról. Ilyen kísérlet volt IV. Béla (1235-1270) alatt a szlapon báni denárok verése. A Pakrácon, majd Zágrábban működő báni kamara is királyi kamara volt a báni denárok MONETA REGIS PRO SCLAVONIAE (tehát rex) körirata szerint. Kiváló minőségű volt, 928‰ finomságú, 1 g. körüli súlyú, bár később romlott a pénzláb, de az évi beváltási kötelezettség alól mentes volt. Egyébként a friesachi denárok hatására a királyi pénzek minősége is javult valamit, de a pénzüjtési rendszert nem érintett.

Károly Róbert neveztes pénzreformja – amelynek keretében Magyarországon is megszületet az aranyforint és a garas, valamint az addigi Esztergom-Buda-i kamara mellett újak, többek között a Körmöcbánya – a szlapon denárok mintájára az állandó értékű denárt is próbálta megvalósítani; 1336-ban a falvakban megszüntették az évi beváltást (a városokban nem), de azt 3 garas portális adóval súlytották. A kísérlet rövid életű volt. Zsigmond királynak is több rendelete, valamint az 1415 körülre tehető Propositiones foglalkozott a pénzügyekkel, ezen belül a denárveréssel is. Feltűnik az arany-ezüst értékviszonya, a 100 denár = 1 aranyforint, ami lassan már ekkor számítási pénzzé vált: 100 denár 1 forinttal azonos. A denár stabilizációja, illetve jó minőségű denár verése azonban csak időszakos volt. Az 1427-es rendelet 800 ‰ finomságú ésbé utódai alatt.

A pénzgazdálkodás alapját képező denár válságának Mátyás király előtti hosszabb áttekintésére azért volt szükség, hogy előre is jelezzük Mátyás pénzreformjának jelentőségét.

Hunyadi Mátyást 1458-ban választották országunk királyává. Az országgyűlés már ekkor foglalkozott a pénzveréssel, az új pénz (denár) értékét 1 aranyforint = 200 denárban állapította meg, ami megegyezik V. László 1456-os utasításával, aminek eredete viszont a Hunyadi János kormányzósága alatti 1447-es budai országgyűlés határozata volt. Az 1447-es törvény szerint vert denárok finomságát 333,3 ‰-ben állapította meg, míg Mátyás király első denárának finomsága csak 250 ‰ volt, tehát igen rossz minőségű. Az 1462-es pénzláb módosítás tovább rontotta a denárt, 300 denárt tett egyenértékűvé 1 aranyforinttal és két új denár ért egy régit. Mátyás egyidejűleg megtiltotta a régi denár forgalmát. Valószínű, hogy az ez elleni tiltakozás váltotta ki az 1463-as országgyűlésen hozott törvényt, amelynek XXVI. cikkelye olyan denár verését rendelte el, amely a Zsigmond alatti 100 denár = 1 aranyforint

értékaránynak felel meg. Egy évvel később mégis szükség volt olyan törvényre, amely ismét Zsigmond jó dénárát rendelte alapul venni. Ekkor valóban készültek is Zsigmond denárához igazodó veretek, 531 ‰ finomságú, 0,77 g. súlyú denárokat vertek.

Mátyás több törvénye foglalkozott a denár elfogadási kötelezettségével, s ezzel egyidejűleg a pénzhamisítással. A pénzverés felségjoga Magyarországon mindenkor a királyt illette, de csak Zsigmond 1405. évi dekrétuma kodifikálta. Mátyás 1462. évi törvénye szerint pedig aki hamis pénzt készít, vagy forgalomba hoz, fő- és jószágvesztéssel járó hűtlenség büntetést követi el.

Mátyás 1467-es pénzreformját egy utolsó mélypont előzte meg; 1465-ben csupán 120 ‰ finomságú denárt vertek. Az 1467-es dekrétum azonban már a valódi reform részét képezte. Legjelentősebb eredménye, hogy megszüntette a denár – ekkor már több évszázados – évi átváltási kötelezettségét és valóban állandó értéke lett: 100 denár = 1 aranyforinttal. Ez annyira hosszútávúnak bizonyult, hogy véglegessé vált a 100 denáros számítási pénz, 100 denárnyi összeget forintnak neveztek el, ebben számoltak. Az új, állandó értékű denár pénzlába: 1 budai márka 500 ‰ finomságú ezüsből 416 db. denárt vertek, ami 0,59 grammos átlagsúlyt jelent. Az állandó értékű denárt az addigi uralkodók azért nem tudták megvalósítani, mert a kincstár nem tudott lemondani a pénzüjítésből származó bevételről. Mátyás ezt új adóval váltotta ki, a *lucrum camerae*-t (kamara használat) a *tributum fisci regalis*-szal (a kincstár adója) pótolta. Az évi adó 1 aranyforint volt. A portális adót füstadóval helyettesítette, ami egy telek – több család esetében a családonkénti adózás adótöbbletet jelentett. Az elterjedt adómentességet a lehető legszűkebb körre korlátozta. Szabályozta a vámokat is; amelyek mentességet élveztek, eltörölte és újakat vezetett be, többet pedig kincstári kezelésbe vett. A királyi jövedelmeket a pénzügyekkel együtt kincstartóra bízta, így a királyi birtokokat, kivéve egységes irányítás alá került a bánya -, só- és pénzügy, valamint a vámok. Kincstartóvá Ernuszt Jánost nevezte ki, aki nem bárói eredetű családból származott. Mátyás a reformokat jogilag is védetté tette, meghozta az ehhez szükséges büntetőjogszabályokat is.

Mátyás királynak az egész gazdaságra kiterjedő reformja sikeres volt. Sikeres, mert az egymással összefüggő területeket – adó-, pénz-, bánya-, vámügyek – össze tudta hangolni. Az adók ugyan súlyosak voltak, de nem elviselhetetlenek, ugyanakkor lendületet adott az egész gazdaságnak; a hitelek kamatai csökkentek, elősegítette a mezővárosi polgárság vagyonosodását, nőtt a külkereskedelem, az állatkivitel, így a királyi vámbevétel, azaz előnyös volt az államháztartásnak is.

A pénzgazdálkodás szempontjából természetesen a legfontosabb a belső pénzforgalom tárgya, az ezüstpénz jó minősége volt, a denár stabilizációja és a Nagy Lajos királytól szünetelő garasverés újraindítása. A pénzverés reformjának azonban külső ismertetőjele is volt, új éremkép megjelenés; ez pedig a Mátyás által különösen tisztelt Szűz Mária ábrázolása. A reform után valamennyi pénzére a Madonna, a *PATRONA HVNGARIAE* körirat került. Mária megfogalmazása pedig a reneszánsz jegyeit viseli magán; a Szent Szűz ábrázolása (ami leginkább Mátyás garasán érzékelhető) inkább földi anyát jelenít meg, s nem mint égi királynőt. A Madonna, a Jézust karján tartó Mária, a *PATRONA HVNGARIAE*, *MAGYARORSZÁG VÉDŐJE*, *MAGYARORSZÁG VÉDŐASSZONYA* körirattal 1939-ig díszítette országunk pénzeit. Erre, erre is emlékeztet bennünket Mátyás király pénzreformja. Ha a Magyar Nemzeti Bank őrizné pénzverésünk hagyományait, akkor a leendő 200 forintos fémpénzen a Madonnát, országunk patrónusát ábrázolhatná.

VITÉZ JÁNOS ÉRSEK ESZTERGOMI PALOTÁJA

Az Árpádok egykori királyi palotáját, – amely a tatárjárás után került végleg egyházi tulajdonba¹ – a XIV–XV. században az esztergomi érsekek többször, gazdag pompával átépítették, kibővítették. Az írott források különösen kiemelik a XIV. században Telegdi Csanád (1330–1349), majd a XV. században Vitéz János (1465–1472) érsekek építési tevékenységét². Vitéz építkezéseiről a kortárs szemtanú, Regiomontanus, és a rokon Janus Pannonius emlékeznek meg elsőként³. Regiomontanus a vár tornyainak, erődítéseinek folyamatos helyreállításáról ír⁴, Janus pedig az erődítések építésén túl egyik epigrammájában általánosságban dicsőíti a nagyszerű építményeket. Ez utóbbi epigramma – Kardos Tibor feltételezése szerint – valószínűleg márványtáblára vésve foglalt helyet a várfalon, talán épp a főkapu felett⁵.

Részletes leírást az építményekről legkorábban Bonfini ad, aki a Mátyás elleni összeesküvésről írtak után a következőket jegyzi meg Vitéz Jánosról: *... "Tágas ebédlő termet (triclinium) épített a várban, s az ebédlő mellett kifelé álló pompás emeletes erkélyfolyosót vörös márványból. Az ebédlő homlokzata előtt boltozatos és oromtető szibillakápolnát állított, melyben az összes szibillák képei megvannak. Magában az ebédlőben nemcsak az összes magyar királyok láthatók történeti sorban, hanem a szkíta ősök is. Azonkívül meleg és hideg fürdőkamrákat, kettős kertet, ebben oszlopos lugasokat, s felettük folyosót létesített. A két kert között kerek tornyot épített a szikla mellett, benne termeket és szobákat, felül kilátó tornyocskákat és kis épületet csináltatott, amelyben legtöbbször tartózkodott, mert az a Dunára nézett – pompás kilátást és a kertek élvezetét nyújtotta"* Bonfini latin szövegét Heltai Gáspár tette közkinccsé először magyarul, akinek az 1574-ben Kolozsvárott megjelent Magyar Krónikájában a következőket olvashatjuk: *... "az érsek jeles ember volt. Nagy palotát építtetett vala Esztergomott az várba, és az előtt egy szép kertengőt tiszta piros márvány kövekből, mellynek duplász menet vala, nagy szép és drága ékességekkel. A palotának belső falán szép és drága bóltozásokat hajtatott vala, kikben renddel drága festékekkel megíratta vala mind a Sibilláknak képeit. Azon palotában az egygyik hosszú falon renddel szépen mind megíratta vala szép és drága festékekkel mind a Magyaroknak Őseket, a Scithiai Hertzegeket, annak utána a Királyokat.*

*Nem íratta vala pedig a királyoknak képeit tsak Mátyás királyig, mikoron ő élt, hanem Mátyás király után-is egynehány ablakot íratott-meg, mellyet valami Prognosticomból, avagy a tsillagoknak járásából vett jövenő-mondásból, és úgy akarta az ő utánna valóknak azok a képek által jelenteni, mi vólna jövendő ez országban" ...*⁶.

Bonfini azonban nem ismerte személyesen Vitéz Jánost, maga 1483-ban jött Magyarországra⁷, s csak Mátyás halála után, Beatrix királyné kíséretével került Esztergomba, aki unokaöccsének, Estei Hippolit érseknek (1487–1497) vendége volt itt csaknem egy évtizedig. – Hippolit pedig Vitéz János után már a harmadik volt az esztergomi érseki székben. – Bonfini leírása tehát a szemtanú hitelességével szól az építményekről, az építető személyét, Vitéz Jánost azonban csak a helyi hagyomány és Janusnak talán kőbe véselt epigrammája alapján nevezhette meg.

Ettől kezdve az esztergomi Mátyás-kori építkezések (különösen a palota felépítése) egyértelműen Vitéz János érsek nevéhez kapcsolódik a későbbi írott forrásokban, amelyek viszont jórészt Bonfinire vezethetők vissza.

Azoknak az Esztergomban megfordult utazóknak leírásai, akik 1595 előtt még épségben látták a palotát, nem említik az építető nevét, sőt megfigyeléseink – mint majd látni fogjuk – arra utalnak, hogy a palota építésének java része már korábban, Széchy Dénes érseksége idején (1440–1465) megtörtént, s Vitéz idejében fejeződött be, kerülhetett tető alá a nagyszabású munka. Vitéz János mindössze hét évre terjedő érseksége talán nem is lett volna elegendő a neki tulajdonított jelentős építkezések elvégzésére. Ezzel szemben Széchy Dénes, hosszú érseksége (25 év) bőséges keretet adhatott rá. Az okot pedig az adhatta, hogy az esztergomi vár épületei erősen megrongálódtak 1440-ben⁸: ekkor ugyanis (miután Széchy megkoronázta a gyermek V. Lászlót), Ulászló megostromolta az esztergomi várat. Az ostrom jelentős károkat okozott a vár épületeiben, nevezetesen a székesegyházban, de valószínű, hogy a Várhegy déli végén álló palotában is⁹. Széchy 1449-ben országos zsinatot hívott össze Esztergomba, s az ott megszavaztatott hatalmas összegből (2000 arany!) megkezdte a székesegyház újjáépítését, amit 1453-ban újra fel is szentelt¹⁰.

A székesegyház tetőszerkezetének teljes befejezése – kutatóink szerint azonban már Vitéz János idejében történhetett meg, legalábbis Bonfini erről tudósít: *... "Szt. Adalbert székesegyházát, hogy tűz el ne pusztíthassa, mázas cseréppel fedette be, s a tetejét menedékesre rakatta, hogy a hó és eső lefolyják róla. Mindkét nyelvű könyvekkel igen gazdag könyvtárat is alapított"*¹¹... – írja. (E könyvtár helyét korábban a Szt. Adalbert székesegyház északi oldalán, a XVIII. század közepén is jórészt még fennálló, négyzet alaprajzú, alapincézett, egyemeletes épülettel tartották azonosnak, amelynek földszinti boltozatát egy, a terem közepén álló pillér tartotta.)¹²

Magáról a palotáról, és annak óriás terméről még Esztergom török megszállásának éveiben is többen megemlékeznek – elsősorban a császári követségekkel a portára igyekvő utazók.

E leírások néha egészen részletezőek, máskor szűkszavúságuk ellenére is fontos ismereteket közölnek az épület részleteiről. Közülük itt csupán az egyik, számunkra lényeges adatot közlő leírást idézzük: 1587. február 18-án Reinold von Lubenau járt az esztergomi várban, és a következőket jegyezte fel:

... "Először a várba vezettek minket, amely magas hegyen fekszik, és két erős fallal van védve. Egyébként megfelelően és pompásan épített vár volt. Most azonban pusztul minden, s úgy fest, mintha azt ellenség tegnap foglalta volna el és kifosztotta volna. Semmit sem építenek föl a törökök, ami egyszer tönkre ment. Valamikor a magyar érsek lakott benne, s gyönyörű székháza volt, amiből még sok rész fennmaradt, mint majd látni fogjuk... – Mindjárt a legbelsőbb épületbe mentünk. Magas kölépcsőn mentünk fel, s gyönyörű nagy terembe értünk, amelyben száz asztal is állhatott. Oszlop vagy pillér nem állt benne. Mennyezetét szép faragott és aranyozott rozetták díszítették. Körös-körül a falra festve az összes keresztény császárok és magyar királyok életnagyságú díszes és művészi képei. De a törökök az arcokat bemeszelték úgy, hogy nem lehetett őket felismerni. Minden ajtón az osztrák címer volt kőből, vagy fából kifaragva.

*A teremből azután egy kápolnába jutottunk. Ez már boltozva volt, s a boltozaton sok szentnek és a kereszten függő Krisztusnak festett képe. Körül a falakon a szibillák képei, akik Krisztusról prófétáltak. A kápolna mellett az említett nagy termen keresztül tisztán vörös márványból készült pompás folyosóra értünk. Ez magából a teremből van kifelé építve, márvány oszlopokkal, fent márvány boltívekkel és művészi levéldísszel vésvé. Elragadóan szép hely, ahonnan a vízre (Duna), az egész városra és messze a vidékre nyílt kilátás..."*¹³

Lubenau leírása – a részletek mellett az egész palota építéstörténetére vonatkozóan is fontos adatot tartalmaz, amelyet korábban nem vettek figyelembe: nevezetesen amikor azt írja, hogy *"minden ajtón az osztrák címer volt kőből vagy fából kifaragva"*...

A török háborúk előtt a Habsburgok nem építkeztek Esztergomban! Vitéz elődjének, Széchy Dénesnek esztergomi síremlékén, valamint a Főszékesegyházi kincstárban őrzött

kelyhén is látható családi címere, s ez nem más, mint egy kétfejű sas! Ezt tévesztette össze Lubenau az osztrák (Habsburg) címerrel¹⁴.

Amennyiben tehát a nagyterem ajtajain és azok kőkeretein a Széchy család címere volt kifaragva, akkor az csak úgy kerülhetett oda, ha az építkezés Széchy Dénes idejében legalább az ajtók magasságáig már elkészült, – ez pedig építészetileg az egész épületegyüttes fő tömegét jelenti!

Mínthogy e díszes épületről az 1595 utáni, – a várat leíró – források hallgatnak, biztonsággal állíthatjuk (s ezt a helyszíni megfigyelések és a kutatási eredmények mellett egykorú metszetek is igazolják), hogy az, az 1595. évi ostromban pusztult el, s maradványait a XVII-XVIII. században részben elbontották, átépítették, részben földdel, törmelékkel eltömték,¹⁵ – a korábbi (Árpád-kori) palota maradványaival együtt.

Széchy Dénes és Vitéz János palotája tehát a török háborúk végére nyomtalanul eltűnt, emlékezete is elenyészett, s azt Esztergom kutatói – az írott források félreértelmezhető adatai alapján többnyire a vár É-i oldalán keresték.

Az 1930-as évek várásatásai a hegy déli fokán az Árpádok palotájának maradványait tárták fel – a lakótoronyban Vitéz Jánosnak tulajdonított freskókkal. Lepold Antal kanonok – a vár akkori kutatója már 1936-ban felismerte, hogy a híres palota a Árpád-kori lakótoronyhoz csatlakozott észak felől, s az újkorban Mária Terézia XVIII. századi építkezésének hitt "Kaszárnya" épület helyén állhatott¹⁶.

Újabb adatokat tehát csak ezen épületben végzett kutatásoktól lehetett várni. Igaz, hogy az ún. "Kaszárnya" előtti falközt – ahol korábban kertek voltak – 1936-38 között kiásták, s ezen a részen a földszinten egy 30 m hosszú boltozott termet és három kisebb, eredetileg többszintes teremsort találtak a nyugati támpilléres fal mögött, – nem ismerték fel, hogy ezek is a keresett palota tartozékai. (Megjegyzendő, hogy az akkor, itt előkerült leletek – főleg kőfaragványok – az elméleti rekonstrukciónkhoz fontos adatokat szolgáltattak.)

Mínthogy a Kaszárnyában 1964-ig lakások voltak, abban nem lehetett kutatni. A lakások megszüntetése és a válaszfalak elbontása után először 1966–67 telén volt módunk az épületben régészeti-építéstörténeti kutatásokat végezni, melyek megszakításokkal 1974-ig folytak. Ennek során megállapítottuk, hogy a kaszárnyának csak a nyugati, emeleti fala XVIII. századi építmény, a többi része (keleten pl. a tető magasságáig) középkori, és magában rejtí a 15. századi palotának jelentős maradványait. Már ekkor több elfalazott ablak és ajtó nyílását megtaláltuk¹⁷.

1975–79 között nem folytathattuk az épület kutatását. Ekkor ugyanis tervpályázat készült a Vármúzeum új épületének kiépítésére, amely azonban sem a megtalált emlékeket, sem a műemléki környezet követelményeit nem vette figyelembe¹⁸.

1979-ben indult volna be az építkezés, amelyet az MTA Ásatási és Középkori Bizottságai leállítottak – további kutatást rendelve el. Az 1979–80-tól (szintén több éves megszakításokkal) 1999-ig folytatott kutatásaink eredményei alapján fokozatosan bontakozott ki a palota építéstörténete és funkcionális tagolódása.

Az elméleti rekonstrukcióhoz a régészeti, építészeti, művészettörténeti kutatás eredményei mellett az írott források, egykorú ábrázolások (metszetek, ostromképek, hadmérnöki felmérések) adatait, valamint párhuzamként az esetleg mintaképül szolgáló egykorú, ma is meglévő építmények részletformáit, építészeti elemeit is felhasználtuk¹⁹. Az épület rekonstrukciójához fontos adatokat szolgáltatott Wolfgang Meyerpecknek az 1595. évi ostromot ábrázoló látképe, melyen a tető nélkül, (bal oldalt a tető egykori magasságát is jelző nagy kéménnyel) álló épület fölötti: "Ein schöner Sal" felirat a nagyterem akkor még felismerhető részleteire utal, a támpilléreket pedig ívek kötik össze.²⁰

E metszet ábrázolása alapján 1978-ban készített első rekonstrukciós rajzunkon a loggiát még a támpilléreket átívelő boltozatokon képzeltek el²¹. – Mínthogy e boltozatok maradványai helyett betörött konzolcsonkokat találtunk a falban, ill. az egyik támpillér tetején

ép konzolindításokat (majd ugyanilyet ki is ástunk a fal alatti hegyoldalban), 1981–82-ben már a vajdahunyadi erkélyfolyosót követő rekonstrukciót képzeltem el – a helyszíni maradványok és a vajdahunyadi palota részletformáinak ismeretében²². Ezek szerint a Ny-i várfal négy támpillére hasonlóan végződhetett, mint a 3. számú (sarkain kiugró, ék alakban végződő "lépcsős" konzolokkal), amelyek tetején a vajdahunyadihoz hasonló zárt erkélyek voltak, s ezeket a pillérek közti falból kiálló, ívelt végződésű lépcsős konzolokra épített, zárt erkélyfolyosó kötötte össze. – Ekkorra már ismertük a palota K-i, udvari falán az elfalazott, keresztosztású gótikus ablakokat, amelyeket a maradványok alapján helyreállításra javasoltunk.

Eszerint a nagyteremnek az udvar felé hat ablaka volt. (Az egyik DK-i ablak körtetagos szemöldökköve szerencsésen az eredeti helyén megmaradt.)

Az épület úgy alakult ki, hogy az Árpád-kori "Nagy Palota" (ugyanekkor – 1980-ban megtalált) épületéhez a Ny-i oldalon hosszában, egy új traktust épített hozzá – a fentiek alapján minden bizonnyal – Széchy Dénes érsek. Így az épület alsó és középső szintje kéttraktusos építmény lett, amelynek felső emeletén helyezkedett el az "óriásterem" 47 m-es hosszal, és 17 m belső szélességgel, s ehhez csatlakozott a Ny-i oldalon a konzolokra épített, zárt erkélyfolyosó. A nagyterem kazettás mennyezetének elméleti rekonstrukcióját 1984-ben Vukov Konstantin végezte el, aki nyugat-európai párhuzamok alapján hatalmas, vonóvasakkal stabilizált faboltozatot rekonstruált, melyen át (egykorú ábrázolásokkal igazolhatóan) tetőablakok világították meg a termet.²³

A nagyterem északnyugati sarkán a külső, támpilléres falra támaszkodott a négyzetes alaprajzú, boltozatos "Szibilla kápolna".

Utóbbi az 1595. évi ostrom során, a nyugati fal két nagy támpillérel, és a köztük lévő fallal együtt kidőlt a hegyoldalba. (A támpillérek alapfalait megtaláltuk, – a kidőlt falrész a XVII. század elején a 2–3. konzol magasságáig visszafalazták.)

A Szibilla kápolnától északra emelkedő kiugró falsarkon – 1988-89-ben – kétoldalt boltívvel nyitott torony maradványait ismertük fel, amely a párhuzamok (pl.: a lengyelországi Torun és Malbork várak) alapján a nagy tömegeket befogadó palota "árnyékszék tornyaként" rekonstruálható. (Megjegyzendő, hogy az Árpád-kori "Nagy Palota" árnyékszékai ugyanitt helyezkedtek el.)

A palota D-i oldalán folytatott kutatások során megtaláltuk – első emeleti szinten – a nagyterem előcsarnokának kőburkolat részletét, és az innét a terembe nyíló eredeti, kis méretű ajtónyílást. Ezzel egyúttal igazolódott az is, hogy a vár udvarából erre a szintre felvezető fél-boltozatra épített késő-gótikus kőlépcső a leírásokban is említett egyik lépcsővel azonos.

A nagyterem és a lakótorony közti építmények feltárása, kutatása újabb eredményeket hozott: megtaláltuk egy kétszintes (két kürtös) konyha jelentős maradványait. Közülük az alsó eredetileg a lakótoronyt szolgálta ki, – ezt a 14. században átépítették, az emeleti pedig a nagyterem ellátását biztosította, és a 15. században, azzal együtt épült. A földszinti konyha kürtőjének gótikus párkányzata a konyhaépítmény három, szabadon álló falán teljesen megmaradt, sőt a kürtőindításon a 15. századi, színes – mázas tetőcserép-borítás részlete már 1935–36-ban előkerült. – Erre a párkányzatra korábban tornyot rekonstruáltunk, a csúcsos kürtők voltát azonban a maradványok mellett W. Meyerpeck, ill. G. Houfnagel 1595-ben készült metszetei is igazolják.

A konyha és a lakótorony közti szűk, dongaboltozatos helyiség, részletformái és a boltozat elfalazott, négyszögletes szellőzőnyílásai, valamint vízelvezető csatornája²⁴ alapján Vitéz Jánosnak a Galeotto Marzio által is említett "meleg légfürdőjével" (laconicum) azonosítható.²⁵

Ha az eddigiekhez hozzávesszük az Árpádoknak a szikla peremén álló hatalmas lakótoronyát (a várkápolnával), amely lakótoronyt a Bonfininél és másoknál is említett Vitéz-féle "nagy kerek toronnyal" azonosíthatunk, valamint az említett függőkerteket és egyéb

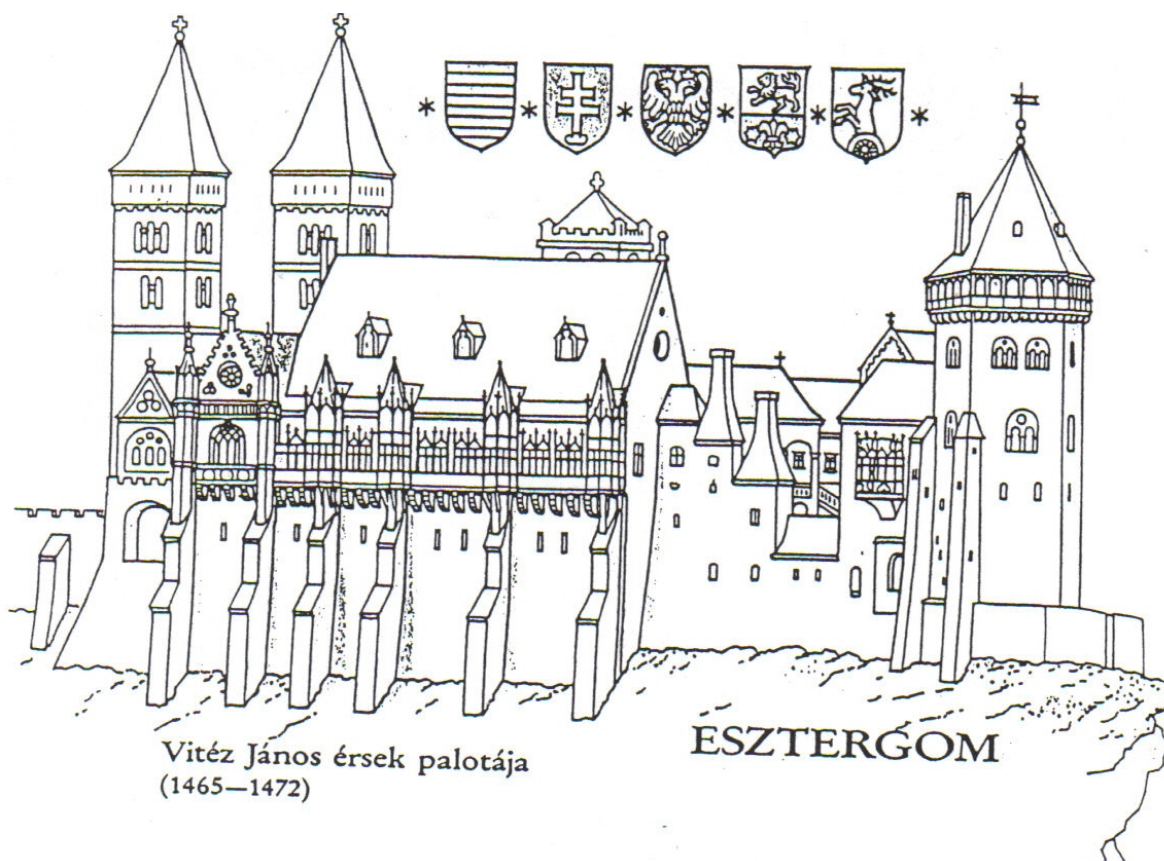
tartozékaikat,²⁶ – valóban egy európai léptékű későgótikus, elrendezésében korai reneszánsz elemeket rejtő palota-együttes képe bontakozik ki előttünk az esztergomi Várhegyen.

Ennek előzménye az Árpádok XII. század-végi román stílusú, majd Telegdy Csanád érsek XIV. század-közepi, gótikus átépítésű palotája volt, amely a vár déli felén, külön védhető erődítményt képezett – a budai királyi palotához hasonlóan.

Széchy Dénes és Vitéz János palotájának mintaképe Zsigmond király budavári palotája és annak óriásterme lehetett (valószínűleg ugyanez szolgált mintául Hunyadi János vajdahunyadi palotájának is), s így a személyes kapcsolatok révén a kettő együtt lehetett mintaképe az esztergomi palotának. – Magát a jeles épületet a fentiek szerint még Széchy Dénes kezdte építeni, Vitéz János fejezhette be (ezért is kötik az ő nevéhez), a nagyterem belső díszítését (a boltozat rozettákkal díszített kazettáit) pedig még később, Estei Hippolit érseksége idején készíthették az érsek egykorú számadáskönyveinek adatai alapján.²⁷

A palota egyik külső falán 1587-ben a következő feliratot olvasta Lubenau: "Sic transit gloria mundi"... – sajnos – valóban elmúlt!

Helyén ma egy vitathatóan kialakított, sok szempontból hamis, és félrevezető, a történeti környezethez nem kellőképpen illeszkedő konstrukció áll.²⁸

IRODALOM

- Arányi 1867. – Arányi Lajos: A vajda-hunyadi vár írásban és képben. Pozsony 1867.
- Bonfini 1941–1959. – Antonii de Bonfinis Rerum Ungaricarum Decades. Ed. Fögel – Iványi – Juhász. Budapestini 1941. Tom. IV. Lib. III. 47–48., – Bonfini, Antonio: Mátyás király. Bp.1959.
- Buzás 2004 a. – Buzás Gergely: Az esztergomi vár románkori és gótikus épületei.– In: Az esztergomi Vármúzeum kőtárának katalógusa. Esztergom 2004. 7–44.
- Buzás 2004 b. – Buzás Gergely: Vitéz János érsek esztergomi fürdője és kertje. In: „Es tu scholaris” Ünnepi tanulmányok Kubinyi András 75. születésnapjára. – Monumenta Historica Budapestiensia XIII. Bp. 2004. 50–59.
- Csorba 1978. – Csorba Csaba: Esztergom hadi krónikája. Bp., 1978.
- Heltai 1789. – Heltai Gáspár: Magyar Krónika. Nagy-Győrben 1789.II. köt. 384 p.
- Horváth 1978, 1983. – Horváth István: Város a föld alatt. In: Régészeti barangolások Magyarországon. Szerk.: Szombathy Viktor. Bp., 1978. – 2. kiadás: Bp., 1983.
- Horváth 1984. – Horváth István: Az esztergomi Várhegy ásatásának új leletei. In: VEAB Értesítő 1986. 16–27.
- Horváth – Vukov 1986. – Horváth István – Vukov Konstantin: Vitéz János esztergomi palotája. Tata, 1986.
- Horváth – Kelemen – Torma 1979. – Horváth István – Kelemen Márta – Torma István: Esztergom és a dorogi járás régészei topográfiája. In: Magyarország régészeti topográfiája V. kötet. Bp., 1979.
- Horváth 1990 a. – Horváth István: Vitéz János palotájának régészeti feltárása. In: Esztergom Évlapjai 1990. 78–97.
- Horváth 1990 b. – Horváth István: Mátyás kori építkezés az esztergomi várban c. konferencia Tata 1990. – Komárom-Esztergom megyei Múzeumok Igazgatósága Tudományos füzetek 6. Tata 1990. 36–51.
- Horváth – Prokopp – Vukov 1990. – Horváth István – Prokopp Mária – Vukov Konstantin: Esztergomi vár, lakótorony (Fehér torony) Tudományos dokumentáció 1990. 134 p. Kézirat a KÖH Tervtárában és az esztergomi Balassa B. Múzeum Adattárában.
- Kardos 1973. – Kardos Tibor: Vitéz János és kora. Filológiai Közlöny 1972/3–4. sz. 376–382.
- Klinger 2004. – Klinger László: A magyarországi reneszánsz és Esztergom. In: Az Esztergomi Vármúzeum kőtárának katalógusa (Az Esztergomi Vármúzeum füzetek 2.) Esztergom 2004. 45–48.
- Lepold 1936. – Lepold Antal: Az esztergomi vár története. In: Esztergom Évlapjai 1936. 51–71.
- Lepold 1944 – Lepold Antal: Esztergom régi látképei. Bp., 1944.62. I–XV. T.
- Lepold 1968. – Lepold Antal: Die Ausgegrabene Königsburg in Esztergom, Ungarn. In: Religion, Wissenschaft, Kultur. Wien, 1968. 95–102.
- Mathes 1827. – Mathes Joannes: Veteris arcis Strigoniensis...descriptio. Strigonii 1827.90.p. Mon. Eccl. Strig. I–II. – Monumenta Ecclesiae Strigoniensis I–II. Strigonii, 1874., 1882. (Ferdinandus Knauz)
- Möller 1913. – Möller István: A vajdahunyadi vár építési korai. In: Forster Gyula: Magyarország műemlékei III. MOB. Bp. 1913. 102–140.

- Nagy 1975. – Nagy Zoltán: Vitéz János művészeti alkotásai Janus Pannonius műveiben. In: Memoria Saeculorum Hungariae 2. –Janus Pannonius. Budapest 1975. 265–290.
- Nagy 1986. – Nagy Zoltán: Vitéz János "Szép Palotája" írott források tükrében. In: Komárom Megyei Múzeumok Közleményei 2. Tata, 1986. 93–117.
- Némethy 1900. – Némethy Lajos: Emléklapok Esztergom múltjából. Esztergom, 1900.
- Prokopp 1975. – Prokopp Mária: Vitéz János esztergomi palotája. In: Memoria Saeculorum 2. Bp. 1975. 255–264.
- Prokopp 1990. – Prokopp Mária: Vitéz János esztergomi stúdiójának falfestészeti rekonstrukciója. – Ikonográfiai program. In: Horváth – Prokopp – Vukov 1990. 101–121.
- Széles 1759. – Széles, Georgius: Liber Commentarius (Rudera Metropolitanae Strigoniensis Ecclesiae) 1759. Kézirat az Esztergomi Primási Levéltárban: Esztergom, Primási Levéltár.P.66.
- Széless 1761. – Széless, Georgius: Rudera Eccl. Cath. S. Adalberti M...in arce Strigoniensi existentia. Strigonii 1761. – Esztergom, Primási Levéltár:AEV.1344. – A hasonmás és magyar fordítása megjelent: Széless György: Az esztergomi Szent Adalbert székesegyház. Esztergom, 1998. – A latin szöveget fordította: Waigand József és Romhányi Beatrix, a bevezetést és a jegyzeteket írta:Marosi Ernő és Horváth István.
- Szombathy 1980. – Szombathy Viktor: Esztergomi séta. In: Dunakanyar Tájékoztató. Bp., 1980/4. 19–21.
- Thúróczi 1957. – Thúróczi János: Magyar krónika. Bp., 1957.
- Vukov 1989. – Vukov Konstantin: Az esztergomi Vitéz palota szerkezeti megoldásai. Műemlékvédelem 1989/4. 252–255.
- Vukov 1990. – Vukov Konstantin: Az esztergomi vár XV. századi érseki palotájának rekonstrukciója. In: Esztergom Évlapjai 1990. 98–160.
- Vukov 2004. – Vukov Konstantin: A középkori esztergomi palota épületei. Budapest 2004. 104.
- Voit 1957. – Voit Pál: Gyarmati Dénes mester és a régi magyar építőgyakorlat. In: Művészettörténeti Tanulmányok. Bp., 1957. 46–87.

- ¹ Mon. Eccl. Strig. I. 375-376., 439-441.
- ² Lepold 1936. 67-68.; Horváth - Kelemen - Torma 1979. 98-99.
- ³ Nagy 1975. 265-289.
- ⁴ Nagy 1975. 282-283.
- ⁵ Kardos 1973. 304. 31. jegyzet.
- ⁶ Bonfini 1959. 182.; Lepold 1936. 67., Heltai 1789. 120-121.
- ⁷ Lepold 1934. 37.
- ⁸ Thúróczi 1957. 114-115.; Csorba 1978. 36-37.
- ⁹ Nagy 1975. 286.
- ¹⁰ Rupp Jakob: Magyarország helyrajzi története I. Pest, 1870. 9.; Török 1859. 96-97.
- ¹¹ Bonfini 1959. 182.; Horváth - Kelemen - Torma 1979. 102.
- ¹² Széless 1761. 96-99.; Mathes 1827. 78., Lepold 1936. 67. – Sokkal valószínűbbnek tartjuk azonban, hogy a könyvtár az érsek lakosztályát képező lakótoronyban, a „Fehér torony”-ban, a Studioló melletti helyiségben volt. – V.ö.: Horváth-Prokopp-Vukov 1990., Vukov 2004. 79., ill.: Buzás 2004 a. 10.
- ¹³ Beschreibung der Reisen des Reinhold Lubenau. W. Sahn: Königsberg in Preussen. 1914.; Lepold 1936. 61-62.
- ¹⁴ A Balogh nemzetségből eredő Széchy család címere a kétfejű sas. – Nagy Iván: Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal. I. Pest 1857. 137., X. Pest 1863. 534-535. – A kétfejű sasos címer 1573-tól szerepel a Habsburg királyok pénzein. V. ö. : Unger Emil: Magyar Éremhatározó II. Bp., 1976. XLIII. - 761.- Lubenau 1587-ben járt Esztergomban.
- ¹⁵ Lepold 1936. 60. - Nem értünk egyet Nagy Zoltán nézetével, miszerint a palota az 1594–95. évi ostromban még nem pusztult el: Nagy 1986. 107. - V. ö. : Horváth - Vukov 1986. 20-21.
- ¹⁶ Lepold 1936. 67. - Később, a palota kutatói már mind itt keresik annak helyét: Prokopp 1975. 257 - 258.; Nagy 1986. 93-117.
- ¹⁷ Horváth István kutatási jelentései: Régészeti Füzetek 1974. 91-92., 1975. 120-121., ill. a kutatások dokumentációi a MNM és az esztergomi Balassa B. Múzeum régészeti Adattáiraiban. – Továbbá: Horváth-Prokopp-Vukov 1990.
- ¹⁸ Horváth - Vukov 1986. 13.
- ¹⁹ Horváth 1984., Horváth - Vukov 1986. 23-27.; Vukov Konstantin: A nürnbergi városháza régi nagytermének helyreállítása. In: Műemlékvédelem 1988. 3. sz. 181-184.; Vukov Konstantin: Kételyek a vajdahunyadi vár lovagtermének helyreállításáról. (XV. századi nagyterem Magyarországon) Műemlékvédelem 1988. 1. sz.; Vukov 1989. 252-255.
- ²⁰ Lepold 1944. 52. sz. metszet.
- ²¹ Horváth 1978. 321., 1983. 332.
- ²² Arányi 1867., Möller 1913., Horváth 1984. 17-27.
- ²³ Horváth-Vukov 1986. 23-27., Vukov 1988., - Lásd még : 19. sz. jegyzetet, valamint Ruda J. 1594. évi, és a „Die Stat und Schloss Gran” feliratú metszeteket: Lepold 1944. 5. és 13. sz. A nagyterem megvilágítását szolgálta továbbá egy, a keleti oromfalán volt kerek ablak is. V.ö.: Lepold 1944. 13. – Az építészettörténeti kutatásokba és főleg az elméleti rekonstrukció munkáiba 1984-től bekapcsolódott Vukov Konstantin okleveles építészmérnök, műemlékvédelmi szakmérnök, aki doktori értekezését is a 15. századi esztergomi palota rekonstrukciója témakörben írta meg, kutatásainak eredményeit pedig 2004-ben A középkori esztergomi palota épületei címmel tette közzé: Vukov 2004. – a teljes szakirodalommal.
- ²⁴ E csatornának a termen kívüli, a sziklás hegyoldalba bevéselt részletét 1986-87-ben tártuk fel. – Betöltéséből XV-XVI. századi leletek kerültek elő.
- ²⁵ Horváth 1990. 40., Mátyás király - Galeotto szerint - 1470. telén volt Vitéz János vendége. A primás a meleg légfürdőben (in laconico) terítettett ... "Szokásuk a magyar uraknak, hogy nagy hidegben meleg légfürdőben esznek, sőt alusznak is"... - írja Galeotto. - In: Schwandter: Scriptorum Rerum Hungaricum I. 360. – Maga a

fürdőzés utáni felüdülés és elmélkedés helye: a *laconicum* a szomszédos, közép-oszlopos „Szent István terem”

lehetett - a két helyiség közti átjárót is ekkor véshették a lakótorony falába.- V.ö.: Vukov 2004. 66.

²⁶ A kertekről: Vukov 2004. 45-50., ill. Buzás 2004 b. 50-59. Klinger 2004. 46.

²⁷ V. ö.: Horváth Vukov 1986. 23., ill.: Voit 1957. 50-67.

²⁸ A Vármúzeum kiépítése alkalmával a 3. sz. támpilléren meglévő, ék-alakú konzol-indításokat két réteg, ívelt

végű konzollal egészítették ki 3 rétegre (az eredetileg 4 rétegből álló, ék-alakú konzolok helyett!), - ugyan - csak 3 rétegű konzolsor alkotja – 4 réteg helyett – a 3. és 4. támpillér között rekonstruált erkélyfolyosó-szakasz tartószerkezetét.

Zubor Erika

Új eredmények Vitéz János esztergomi érsek dolgozószobájának falképeiről a 2005-2007. évi restaurálás alapján

Művészettörténeti vizsgálat

Vitéz János váradi püspököt, 1465-ben Magyarország primásává, esztergomi érsekké nevezte ki a pápa, Mátyás király javaslatára, a nemzetközileg is nagyra becsült, magyar humanista tudóst, aki 1439-től, Albert király halála óta, a magyar politikai élet egyik legfőbb vezéralakját, királyi kancellárt és kiváló diplomatát. A 60 éves, sok tapasztalattal rendelkező, európai horizontú, hazáját rajongva szerető, bölcs főpap, kész tervekkel érkezett Esztergomba. Ezek között az egyik legfontosabbnak a *bolognai jogú, európai egyetem* mielőbbi megalapítását tartotta. Ehhez minden előkészületet megtett a korábbi püspöki székhelyén, Váradon, ahol a firenzei *Andrea Scolari* püspök (1409-1426) óta különösen közvetlen volt az itáliai kapcsolat. Vitéz János a húsz éves váradi püspöksége alatt, 1445-1465 között, nemzetközi jelentőségű tudományos központot alakított ki Váradon. 1465-ben, az ország primás-érseki méltóságának elnyerésével, biztos anyagi és politikai teret is kapott az egyetem megvalósításához. Még 1465-ben elnyerte a pápa, II. Pál engedélyét. Ezután névre szólóan hívta meg Esztergomba Európa legfőbb tudósait tanárnak, a tudomány minden ágából. Különös hangsúlyt fektetett a *természettudományokra*, és azon belül is a csillagászatra. Vitéz Jánost *Lux Pannoniae*-ként ismerte Európa, amint a modenai humanista költő, *Gasparus Tribachus* művének címlapján, az érsek félalakos ábrázolása felett olvashatjuk. (Budapest, Széchenyi Könyvtár, Cod. Lat. 416.)

Az ősi, 10-11. századi királyi palota, ahová Vitéz János 1465-ben beköltözött, III. Béla király (1172-96) által átépített alakban állt, a párizsi királyi központtal vetekedő művészi színvonalon. János érsek megérezte a hely inspiráló szellemét, és itt, az ősi, 12. századvégi lakótorony első emeletén alakíttatta ki a dolgozószobáját, a gótikus várkapolna közelében. A kettős, bélletes kapuzattal nyíló, két szakaszos keresztboltozattal fedett középkori termet, a festéssel és a padlószint megemelésével pompás reneszánsz belső térére varázsoltatta. A terem öt félköríves ajtónyílásának - és a ma már nem ismert keleti ablaknyílásnak - az íveit, az antik Róma építészetéből jól ismert árkádsor, mély térillúziót keltő, festésével kapcsolhatta össze. Ez illett az ókori tudósok, írók és költők műveit, műveltségét magáévá tevő humanista főpap studiójába.

A pápai udvar jeles tudósa és építésze, *Leon Battista Alberti*, néhány évvel korábban (1452), írásban, is kifejtette, és a gyakorlatban bemutatta, hogy az épületek legfőbb díszjele a loggia. S ez, a 15. századi reneszánsz építészek közül, elsőként L. B. Albertinél (1404-72), a Colosseum és a római császár-kori épületek árkádsorait jelentette, ahol az íveket pillérek tartják, míg az előttük álló oszlopok az architrávot támasztják alá. Vitéz János, minden bizonnyal, jól ismerte Alberti elméleti munkáit, építészeti alkotásait és – feltehetően - őt magát is. Kapcsolatba kerülhetett vele unokaöccsén, Janus Pannonius-on keresztül, aki Itáliaszerte nagyra becsült humanista költő volt, és találkozhatott vele Rómában, Ferrarában vagy Firenzében az itáliai utjainak egyikén. Mátyás király Corvina Könyvtárból ma is két példány ismert a *De re aedificatoria libri decem* című művéből. Valószínű, hogy ott volt e mű Vitéz János híres könyvtárában is, amelyről a kortárs jeles firenzei humanista és könyvkereskedő,

Vespasiano Bisticci azt írta, hogy *nem volt olyan fontosabb mű, amely az ő könyvtárában ne lett volna meg*⁸.

Vitéz érsek studiólójának oldalfalait, köröskörül, a reneszánsz loggia *térbeli illuziójának* festése ékesítette, tökéletesen szerkesztett perspektíva szabályai szerint, amely a terem egy-egy szakaszának középpontjában álló néző szemszögéből készült. A firenzei quattrocento legjobb festőinél is ritkán találkozunk az esztergomi studiolóhoz hasonló, az egész termet átfogó, következetesen szerkesztett, perspektivikus architektúra-ábrázolással. Ennek fontosságáról és kiválóságáról Vitéz János ugyancsak Albertinél, a *Della pittura* című művében (1436) olvashatott.

Vitéz János, tehát, az esztergomi érseki rezidenciáját a legkorszerűbb művészi elvek szerint, magas művészi színvonalon rendezte be. Európa humanista tudósai, - csillagászok, matematikusok, filozófusok, költők - versengtek, hogy neki ajánlhassák legjobb műveiket, és ezeknek a műveknek egy részét ma is ismerjük, és olvashatjuk a Vitéz János kiválóságát, tudományos és emberi érdemeit magasztaló fejezeteket.

Idézzünk közülük néhányat, így *Johannes Argyropylost*, a jeles firenzei Arisztotelész-kutatót és fordítót, aki elsőként tette közzé Arisztotelész eredeti szövegeinek latin fordítását. Ő a Medici udvar tudósa, az általa lefordított hat műből ötöt *Cosimo és Pietro Medicinek* ajánlott, de a hatodikat, az *Égről* szóló négy könyvet *Vitéz Jánosnak* küldte a következő sorok kíséretében: „Ha kitűnő műveket kitűnő férfiaknak illik felajánlani, e munkát kinek ajánlhatnám inkább, mint neked... Hogy te, Atyám, kitűnő és tökéletes vagy, ennek híre eljutott hozzánk is...*Mértékletesnek és állhatatosnak, igazságosnak és bölcsnek* magasztalnak téged. Dicsőítik bőkezűségedet és fényűzésedet, nagy szellemedet és ritka szeretetreméltóságodat. Egy szóval az összes erényeket és az emberiség minden jelességeit feltaláljuk benned... Ezek után mindenki be fogja látni, hogy e munkát nem ajánlhattam másnak, mint neked... Fogadd, tehát, legbölcsebb atyám, e munkát, amelyet a *te kedvedért és részedre* fordítottam görögből latinra.”⁹

Georgius Trapezuntius (1395- 1484) *Szent Vazul* görög egyházatyának a *Krisztus istenségéről* írt műve latin fordítását ajánlja a magyar primásnak: „Dicsőségednek megünneplésére késztetnek nemcsak a kereszténység érdekében tett szolgálataid, hanem a *ránk halmozott jótéteményeid* is.”¹⁰

Galeotto Marzio (1427-97), aki Janus Pannonius iskolatársa volt Ferrarában, és aki 1461-től többször járt Magyarországon, a *De homine* című művét 1471-ben e szavakkal ajánlotta Vitéz János érseknek: „Ki lehetne illetékesebb birtokosa e könyvnek, amely az embert tárgyalja, mint az, aki az *emberek legkitűnőbbje*, ki összes kortársa közül egyedül érdemli meg, hogy a szó szoros értelmében *Embernek* nevezzünk. Végig tekintve az egész világot, *senkit sem találtam, akit veled egy színvonalra helyezhetnék.*”¹¹

A bécsi egyetem neves csillagász professzora, *Georg Peuerbach* (1423-1461) is nagy tisztelője volt János érseknek. Sok ösztönzést kapott tőle tudományos munkásságában. A Nap

⁸ Vespasiano Bisticci: Le Vite di uomini illustri. Edizione critica con introduzione e commento di Aulo Greco, vol. I. Firenze, 1970 319

⁹ Johanne Argyropylos. Firenze, Laurenziana, Plut. 84, Cod.1. Ábel Eugenius: Analecta ad historiam renescentium in Hungaria litterarum spectantia. Budapestini-Lipsiae, 1880, 170- 172

¹⁰ Wien, ÖNB, Kiadta: Denis, Michael: Codices manuscripti theologici Bibliothecae Palatinae Vindeboniensis..., II, 291

¹¹ Galeotti Narnensis de homine libri duo, Firenze, Bibl. Laurenziana Plut. 84. Cod.27, Budapest, OSZK, Inc.488. (Basel, 1517)

és a Hold fogyatkozását előre kiszámítható táblázatokat is az ő biztatására készítette el, és *Tabulae Varadienses*-nek nevezte el, mivel a váradi meridiánt vette alapul, és a váradi csillagvizsgáló számára szánta¹². A kötetet Vitéz Jánosnak ékes szóló kísérelő levéllel küldte el, amelyben magasztalja tudományos érdemeit és kiváló könyvtárát. Vitéz János saját kezű lapszéli jegyzetei igazolják, hogy behatón tanulmányozta, és értette Peurbach kutatásait. E jeles mű 200 éven át az európai csillagászok kézikönyve volt, éppen úgy, mint Peurbach nagy hírű tanítványának, **Regiomontanus**nak, - eredeti nevén königsbergi Johannes Müller (1436-76), - *Tabulae directionum* című műve. Regiomontanus 1465-ben érkezett Esztergomba, és örömmel vállalta a csillagászat tanítását a Vitéz János által szervezett Studium generale-n, a Pozsonyban megnyílt *Accademia Istropolitana*-n. Az égitestek pályafutását, keringését és elhajlását bemutató táblákat Esztergomban állította össze 1467-ben János érsek megbízásából, és neki ajánlotta. Többek között így írt: "Minden tudománnyal és erénnyel csodálandó mértékben ékes vagy. Bár kész vagy tanulni a tudományok művelőitől, de te felülmúlod valamennyit ismereteid gazdagságával. Tanítványaidnak vallják magukat, akik mint tanárok jönnek hozzád."¹³ Regiomontanus-sal együtt dolgozott Esztergomban a krakkói jeles csillagász, *Martinus Ilkusch*, aki szintén a Vitéz János által alapított pozsonyi egyetem tanára volt.

S folytathatnánk a sort azokkal a neves európai humanistákkal, akik örömmel látogattak el Vitéz Jánoshoz húsz éves váradi püspöksége (1445-1465), majd rövid, hét éves esztergomi érseksége (1465-1472) idején, és vettek részt az ő tudós társalgásain. Közöttük az első hely *Pier Paolo Vergeriot* (1370-1444) illeti, a *firenzei* filozófia-tanárt, a *padovai* Carrarák kancellárját és történetíróját, akit Zsigmond király a Konstanzi zsinaton hívott meg Magyarországra. Ő habozás nélkül, örömmel költözött 1418-ban hazánkba, a nagy könyvtárával együtt. A magyarországi humanizmus kibontakozásában meghatározó szerepe volt, mivel mintegy harminc éven át, az 1444-ben bekövetkezett haláláig, a szellemi életünk egyik vezér alakja volt. A fiatal Vitéz János, mint kancelláriai jegyző, Zsigmond király udvarában ismerhette meg őt, s mindvégig mesterének és atyai barátjának tekintette. Nagy része lehetett Vitéz humanista műveltségének megszerzésében és elmélyítésében. Lehetséges, hogy az ő révén került Itáliába, *Padova egyetemére*, hacsak nem már hamarabb, az 1410-es években, mint a zágrábi egyházmegye papjelöltje, vagy már papja jutott el a nagyhírű egyetemre.

II. Pius pápa magyarországi követe, **Niccolaus modrusi püspök** (1427-?) 1464-ben volt Vitéz vendége Váradon. Évek múlva is lelkesen emlékezett vissza a nála töltött időre, „*a felejthetetlen télre, amelyet nálad, Váradon, számos tudós férfiú társaságában, kitűnő könyvtárakban, a nagyszerű írók számtalan munkái között, kellemesen és derűsen töltöttem*”. Vitéz kérésére írta az emberiség végső céljáról szóló értekezését, a *Tractatus philosophicus*-t, amelyet Vitéznek ajánlott¹⁴.

¹² Wien, ÖNB, Cod. lat. 5291.

¹³ Joannes de Königsberg: *Tabulae directionum*, Wolfenbüttel. Herzog August Bibliothek, 69.9. Aug. 2., A Cod. Vat. lat. 1439. is tartalmazza a Vitéz Jánosnak szóló dedikációt

Az első nyomtatott kiadás: Nürnberg, 1475

¹⁴ Wien, ÖNB Cod. lat. 2431. Fraknoi Vilmos: Miklós modrusi püspök élete, munkái és könyvtára. *Magyar Könyvszemle*, 1880, 244-246

A híres görög költő, **Philippus Podocatharo**, a latin prózának is mestere, aki Janus Pannoniusnak iskolatársa volt Guarino Akadémiáján Ferrarában 1447-1454 között, ugyancsak tagja volt a váradi püspök humanista körének, amelyről Callimachus azt írta, hogy „magasztosabb társaságot képzelni sem lehet.”¹⁵

Vitéz János humanista műveltségét és erényeit, a fentiek mellett, **Aeneas Sylvius Piccolomini** (1405-1464) számos dicsőítő megnyilatkozása is igazolja. Ő mint III. Frigyes császár kancellárja, vagyis mint ellenfél ismerte meg Vitéz Jánost és lett nagy tisztelője és barátja még II. Pius pápaként is. Vitéz János tekintélyét a római Kúriánál jelzik Aeneas levele, amelyben megköszönte közbenjárását a bíborosi méltóság elnyerése ügyében¹⁶.

Aeneas ajánló levelével több itáliai humanista érkezett Vitéz Jánoshoz és kapott hivatalt a királyi vagy az érseki udvarban. 1455-ben Aeneas azt írta egyik barátjának **Georgius Policarpus**nak, aki a császári udvarhoz kérte közbenjárását, hogy „okosabban teszed, ha a magyar királynál, vagy udvari embereinél igyekszel alkalmazást nyerni. Ez irányban igénybe veheted a *váradi püspöknek*, a *legtudósabb és legjobb* atyának a támogatását”¹⁷.

Amint a humanisták, ugyanúgy, minden bizonnyal, a művészek, - képzőművészek, építészek, zenészek - is széles körben ismerték Vitéz János bőkezűségét és művészeti igényességét, és versengtek, hogy elnyerjék a *Lux Pannoniae* támogatását, megbízást kapjanak tőle. Vitéz János művészi mecénatúrájának 1934-38-ig, az esztergomi falképek feltárásáig, a legfőbb bizonyítékai a könyvtárának fennmaradt díszes kötetei voltak¹⁸.

Vitéz Jánosnak a művészekkel kötött szerződése, sajnos, nem maradtak fenn. A hazai, 16. század előtti levéltáraink nagy részét a török uralom megsemmisítette. De az okiratoknál is fontosabbak maguk a műalkotások! Ezek között kiemelt jelentősége van az **esztergomi várban** 1934-1938-ban feltárt falképeknek. A török időkben, 1595-ben beomlott és az azóta, vagyis 340 éven át, földdel és törmelékkel betemetett első emeleti dolgozószoba oldal-falain *in situ* megtalált falkép-dísz festőjére és ezzel együtt a falképek datálására, elsőként, **Balogh Jolán** tett javaslatot, az általa talált, *firenzei Albertus pictorra* vonatkozó oklevél alapján¹⁹, aki 1494-ben Esztergomban, Ippolito d'Este érsek számára dolgozott. Balogh Jolán, a reneszánsz építészet és szobrászat nemzetközi tekintélyű kutatója, nem foglalkozott behatóbban a falképek stílusával, ő csupán közölte az oklevelet és felvetette a lehetőséget, hogy az esztergomi vár reneszánsz kifestése összekapcsolható, a közelebről nem ismert, firenzei Albertus festővel. Balogh Jolán azonban nem kívánt az esztergomi falképekkel behatóbban foglalkozni és örömmel fogadta az 1975-től publikált kutatási eredményeimet az ábrázolások 1465-1467. évi datálására és Filippo Lippi műhelyéhez tartozó festő attribúciójára vonatkozóan²⁰.

¹⁵ Not. 7: Callimachus Experience: De vita...

¹⁶ Aeneas Sylvius Piccolomini összes művei. 198, 245. levél, Fraknoi Vilmos: Zrednai Vitéz János ...politikai beszédei és Aeneas Sylvius Piccolomini Vitéz Jánoshoz intézett levelei 1453-57. Budapest, 1878

¹⁷: not. 10. Fraknoi Vilmos, 1878

¹⁸ Csapodi-Gárdonyi, Klára: Die Bibliothek des Johannes Vitéz. *Studia Humanitatis*. Budapest, 1984.

¹⁹ Országos Levéltár, Budapest, DL. 20197. - Balogh Jolán: Magister Albertus pictor florentinus. *Annuario*, 1947, Istituto Ungherese di Storia dell'Arte. Firenze, 1948, 74-80

²⁰ Prokopp Mária: Vitéz János esztergomi palotája. *Memoria Saeculorum Hungariae* 2, Budapest, 1975, 255-259

Prokopp, Mária: Újabb kutatások Vitéz János esztergomi érsek studiójához. *Collectanea Tiburtiana* szerk. Galavics Géza, Hermer János, Keserű Bálint, Szeged, 1990, 393-400

Ráműtattam ugyanis, hogy az Erény-allegóriák nőalakjainak megjelenése, a figurák arányai, mozdulatai, ruházata és elhelyezése a reneszánsz loggiában, a falképek színvonalas művészi előadása alapján, az 1490-es éveknél korábbi datálást kíván. Ezt a megállapításunkat támasztotta alá a helyszín, az esztergomi várpalota és tulajdonosuknak, Magyarország primás-érsekeinek történeti ismerete is. E szerint, a 15. században, Széchy Dénes érsek (1440-1465) és utóda, Vitéz János (1465-1472) folytatott nagyarányú építkezést a várban. Az utóbbi által építtetett és *kifestetett* termeket magasztalta a firenzei humanista, *Antonio Bonfini* (1434-1503), Mátyás király történetírója, aki 1486-tól 10 évet töltött Budán és Esztergomban.²¹ *Ippolito d'Este* (1486-1497), Mátyás király feleségének, Beatrice d'Aragon unokaöccse idejéből tudunk, - a modenai számadáskönyvei alapján, - de ezek, elsősorban, a téli hideg elviselhetővé tételére, így kályhák építésére, stb. irányultak²².

A korábbi tanulmányaimban rámutattam a Vitéz János érsek által alapított, bolognai mintára szervezett Egyetem, az *Accademia Istropolitana* és a falképek ikonográfiai programja közötti szoros összefüggésre²³. Utaltam az *erények*, az erkölcs kiemelt szerepére Vitéz János életében, politikai tevékenységében, beszédeiben és Guarino mester ferrarai Akadémiájának pártolására, ahová a magyar ifjakat, így az Itáliában is elismert humanista költőt, Janus Pannonius, a saját unokaöccsét is tanulni küldte.

Igen valószínűnek kell tartanunk, hogy Studiolo falképdíszje teljes ragyogásában fogadta az Európa minden részéről érkező vendégeket az Accademia Istropolitana ünnepélyes megnyitásán **1467. június 20-án**.

Az Egyetem esztergomi megnyitásának színhelye, a székesegyházban celebrált ünnepi szertartás után, minden bizonnyal, Vitéz János érsek Studiolója volt az érseki palotában. E terem falképdíszje az *Egyetem programját* jelenítette meg, amelynek alap-pillére az Erkölcs, az Erények voltak, az Arisztoteleszi Etika kardinális erényeinek és a keresztény isteni erényeknek az egysége. A hét erény allegóriáját követhették az Artes liberales és a humanista tudományok allegóriái, illetve főbb képviselői, és a keresztboltozaton az Egyetem legújyszerűbb tudományágára, a csillagászatra utaltak a képek. Mindez az alapító humanista főpap műveltségének és világnézetének képi megjelenítését adta. Az ábrázolások tematikáját, ikonográfiai programját ő fogalmazta meg. S ő találta meg azt a festőt, aki az ő mély szellemének ki nem mondott gondolatait is a legnagyobb művészettel megjelenítette. Mindebből ma már csak töredékeket ismerünk. De ámulatba ejtő remekműveket! Ezek közül a legfontosabbak az északi falon in situ lévő kardinális erények allegóriái, továbbá a boltozat hevederívének *zodiákus*-képei, valamint *bolygók diadalmenetei*-nek töredékei.

Ráműtattam, hogy „az esztergomi allegóriák dinamikus vonal-játéka, a lendületesen kavargó, széltől dagadó redőzet és a lobogó haj, már inkább BOTTICELLI művészete felé mutat...”

²¹ Bonfini, Antonio: *Rerum Hungaricarum decades*. Ed, Fogel I.–. Iványi B –. Juhász L, Dec. IV. lib. III. 47-48, Budapest: 1941

²² Voit, Pál: I codici modenesi di Ippolito d'Este e le costruzioni edili a Esztergom. *Acta Historiae Artium*, 5 (1958), 283-317

²³ Prokopp Mária: Erényábrázolások Vitéz János esztergomi stúdiójában. *Sub Minervae nationis praesidio*. Tanulmányok Németh Lajos 60. születésnapjára, Budapest, ELTE, 1989, 31-36

Prokopp Mária: Az egyetemszervező Vitéz János esztergomi érsek. Tanulmányok Székely György tiszteletére, szerk. Erdei Gyöngyi-Nagy Balázs, *Monumenta Historica Budapestiensia XIV.*, 263-268

Az Esztergomban 2001-től folyó új, minden eddigénél szakszerűbb restaurálás új lendületet adott a falképek művészettörténeti tanulmányozásának. Wierdl Zsuzsa festő restaurátor művész, az ICOMOS Európai Falkép-Bizottságának elnöke, aki 15 éves itáliai falkép-restaurátori gyakorlat után, 2000-ben, elnyerte a magyar Kulturális Örökségvédelmi Hivatal által kiírt millenniumi pályázatot az esztergomi vár középkori falképeinek restaurálására. A durva cement-tömítések és az átfestések eltávolítása valamint a felület fokozatos tisztítása után meglepődve láttuk, hogy az **ábrázolás lényegesen új jelleget, új művészi arculatot kapott.** Sokkal kecsesebb, átszellemültebb, dekoratívabb, lényegesen színvonalasabb ábrázolás áll most előttünk. A centrális perspektíva elve alapján szerkesztett, mély tér-illúziót adó reneszánsz loggia árkádvé alatt álló hölgy, kissé alulnézetből, az egykori keresztboltozat alatt, a középpontban álló néző látó-szögéből tekintve jelenik meg. Alakja nagy figyelemmel, óvatosan önti a jobb kezében tartott kancsó tartalmát a másik edénybe, vagyis a Mértékletesség erényének lényegét emeli ki. A kancsókat tartó kezek eddig vaskosnak, ügyetlennek tűntek. Most láthatóvá váltak a behajlított ujj-perecek finom vonalai, és ezáltal a kezek visszanyerték eredeti, érzékeny ecsetvonással rajzolt, törékeny formájukat. A kibontott, lobogó, hosszú, aranszőke haj, amely a jobb vállon előre omlik és a bal váll mentén, mintegy derékig érve, lendületes hullámokban kíséri az alakot, részben, eddig is látható volt, de sokkal halványabban. Az ügyetlen átfestések, a kiegészítések és tömítések tompították a lebegő hajfürtök könnyedségét, a vonalritmus dinamikáját. Most, ezek eltávolítása után nagyformátumú, biztos kezű művészi alkotás áll előttünk. S a figura háttérének megtisztítása során további lobogó hajfürtök tűntek elő, amelyek szinte teljesen betöltötték a képmező jobb oldalát. *Formailag*, így, pompás egyensúlyt képezett a messze szárnyaló hosszú haj a felemelt, öntő karral, amelynek laza könnyedsége éles ellentétben áll a jobb kar tömörségével. Ez a kitűnő formai megoldás, az esztétikailag elsőrendű kompozíciós felépítés, egyben, a *tartalmi* kifejezés mélységét, expresszivitását fokozza. Minden erény, de főképpen a Mértékletesség, nagy fegyelmezettséget, koncentrátságot, vagyis lelki erőt igényel, amint ez az átszellemült arcról, a lefelé tekintő, figyelő szemből, a kissé nyitott szájából most sugárzik, amellyel az allegóriánk a marokra fogott kézzel tartott kancsó öntésére figyel. Az erény, amely aszkézis eredménye, ugyanakkor határtalan *boldogsággal* tölti el az embert! Ez is ott ragyog az allegóriánk arcán, és ez az öröm lobogtatja a szép hullámos, hosszú haját. Képünk tehát rendkívül mély lélekábrázolás! Ez a művészet legnagyobb csodája: láthatóvá tudja tenni a láthatatlant, a szavakban kifejezhetetlent. S ez itt oly magas fokon áll előttünk, hogy nehéz párját találnunk a 15. századi európai festészetben!

De figyeljük meg az ábrázolás további részletét is, azok formai tökéletességét és helyüket kép egészének szerkezetében. Még a fejnél maradva, meg kell említenünk a *haját leszorító fehér szalag* nemes egyszerűségét a tőle jobbra álló Erő és Igazságosság virágkoszorújával szemben. A Mértékletesség erénye itt is kifejezésre jut. A szalagot csak egyetlen, feltehetően, *ékköves ékszer* díszíti a homlokánál, amely itt egyben az értelemre is utal, amely nélkül nincs erény, nincs Mértékletesség. A szalagot hátul masni fogja össze, amelynek fátyol-szerű, dekoratívan ívelő levelei könnyedén lebegnek a háttér előtt. Az eredeti háttérről eddig sejtésünk sem volt. Most a letisztításkor finom azzurit-szemcsék és zöldes festés nyomai tűntek elő, amelyeket a laboratóriumi vizsgálat azonosított. Mindez arra utal, hogy a loggia hátsó mellvédje fölött, *tájképi háttér* volt látható a *fénylő kék ég* alatt. Ezt zárta le az árkádv félköre, amely alatt, ugyancsak lendületesen ívelő mondatszalagon, arannyal írt *capitularis majuscula* betűkkel az erény neve olvasható.

Az ábrázoláson az eddig említett arc, kéz és a haj után, a két kancsó, vagyis maga az öntés mozzanata a leghangsúlyosabb. A jobb kézben tartott korsó szája megismétli és folytatja a fej enyhén oldalra fordított vonalát és annak ovális ívelését az ábrázolás tengelyében. S egyúttal vezeti a tekintetünket a megfelelő távolságban, de ugyancsak a kép tengelyében, a bal karral tartott, más formájú edény felé. A két korsó különböző formája nemcsak a quattrocento esztétikájában oly fontos „*varieta*” követelményének tesz eleget, magas művészi fokon, hanem mély tartalmat is hordoz. Az új edény, amelybe csepegteti a Mértékletesség a folyadékot, a díszesebb, vagyis az erényes ember tevékenysége a fejlődést, az előbbre haladást, a jobbulást szolgálja. A bal kézzel vízszintesen tartott korsó stabilitásának érzetét fokozza, hogy a korsó alja egybe esik a háttér mellvédjének vonalával. S ezt a vízszintes síkot erősíti, balról, az allegória köpeny-szegélyének a vállról aláomló öble, amely éppen a kancsó talapzatának vonalában vetődik a kissé felemelt jobb térd fölé, a kancsó íves talapzatának nagy ívű keretet képezve.

Az allegória *öltözéke*, - a kerek nyakkivágású, bő hosszú ruha, amelyet a mell alatt keskeny öv fog össze, és amely alatt a bő redőzetű szoknya, rejtett öv segítségével, nagy öblöt képez, továbbá a csuklónál összeszűkülő, szabott, bevarrott ruhaujj, s az efölé boruló, a bal vállon átvetett, könnyű anyagú, gazdagon redőző, földig érő lepel - a 15. század közepének, harmadik negyedének itáliai divatját követi.

Az ábrázolás *színei* koptak meg leginkább az alatt a 340 év alatt, amíg e falképek a vár 1595. évi török ostroma során beomlott felsőbb emeleteinek törmelékével volt betemetve. A jelenlegi színeket alapozásnak kell tekintenünk, de így is szembetűnő a falkép színessége. Az élénk, cinóberrel jelzett padlózatot állnak az Erény-allegóriák a fénylő, szürkés márványból épített-loggiában.

Vizsgálódásunk során egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy az Esztergomban dolgozó festő tehetsége, érzelmi gazdagsága, biztos technikai felkészültsége *Botticelli*-hez kapcsolódik. Csak az ő szenzibilitása, dekorativitása, könnyedsége, zeneisége rokon a képünkkel. Főképpen a művész *korai* alkotásaival feltűnő a hasonlóság, mint a firenzei Accademia képtárnak a Santa Maria Nuova templomból származó Madonnája, akinek lefelé tekintő, háromnegyed profilú arcának művészi megjelenítése a Temperancia édes testvére. Ugyanígy sok közös vonás kapcsolja képünket a bostoni *Eucharistia-Madonnához*, a nápolyi *Capodimonte* Galéria Madonnájához, a londoni és a párizsi korai Madonnákhoz, a *londoni* National Gallery *Királyok imádásának* Madonnájához. Itt a térdelő királyok, főképpen a hosszú hullámos hajuk dekoratív festőisége és könnyed ritmusú esése rokon a Temperancia lobogó hajábrázolásával. A hajnak talán egyetlen reneszánsz festőnél sincs oly nagy szerepe az alak megjelenítésében és személyiségének jellemzésében, mint éppen Botticellinél. A *Vénus születése* képen hág a tetőfokra a kibontott, lobogó haj szerepe a mű formai és tartalmi felépítésében. S megjegyezhetjük, hogy az esztergomi kép igen hasonló hozzá.

A firenzei Kereskedők céhe által 1470-ben Botticellitől megrendelt *Erő allegóriája* (Firenze, Uffizi) már a kép tárgya miatt is kínálkozik az összevetésre. A falképünknel lényegesen kisebb méretű táblakép elsősorban a lírai lélekábrázolásban rokon, de a figura formai megmintázásában, mint a hegyes könyökkel kiemelt, behajlított kar, a csendesen elgondolkodó, figyelő tekintetű, kissé oldalra fordított fej megjelenítése is hasonló. A trónus karfáinak lendületesen ívelő volutái, bár halkabban, de ott vannak a Temperantia kancsóin is! Nagy különbség, természetesen, hogy a táblakép felülete ép, szemben a falképpel, ahol a

felületi modellálások, a befejezettség már eltűnt. De az értő szem számára nem nehéz megsejteni az esztergomi képen is, ahol ma már csak a festmény kezdeti stádiuma látható, a bravúros, első felfestés, a kész kép nagyszerűségét.

Az Uffizi képtár kisméretű, a bibliai *Juditot és a szolgálólányt* ábrázoló képen is meglepően sok rokon vonást fedeztünk fel. Judit tekintete, arcvonásai és hajának festése nagyon közel áll a Temperantiához. Ott a haj helyett a szolgálólány fehér fátyla lobog messze az alak mögött, a kék ég előtt. Judit is allegória, amit a kezében tartott pálmaág is hangsúlyoz: a Béke allegóriája.

Mindezek a megfigyelések, megállapítások után is alig mertük kimondani ennek a művészóriásnak a nevét. S Wierdl Zsuzsa továbbra is kitartóan, hihetetlen türelemmel és odaadással, átszellemült tisztelettel tisztogatta a falkép felületét, hogy az ismeretlen nagymester ecsetvonásai az eredeti formájában feltáruljanak. S egyszer csak, amikor a Temperantia árkádívét balról övező oszlop törzsén dolgozott, dekoratívan ívelő betűket pillantott meg a vakolatba, nagy gonddal berajzolva: M és alatta, az M betű középső szárának folytatásában, befelé ívelő zárójelek között: B . Nem akartunk hinni a szemünknek. Egymásra néztünk, és a lélegzetünket is visszafogva suttogtuk: *Mariano B o t t i c e l l i* . Az utóbbi név zárójelben, mert ez ragadványnév.

Vizsgáltuk ismételten a betűk rajzát, és egyértelmű, hogy a friss vakolatra készült, és a felületen már nem is lehetett látni. Ezt a művész csak magának írta fel, a munka közben, öntudatosan, gondosan a finom vakolatba rajzolva, mintegy elrejtve. A gazdag szakirodalomban nemigen talákoztunk a mester szignatúrájával. Csupán a Dante-illusztrációk Berlinben őrzött egyik lapján, amely a Paradiso XVIII. énekének mennyei dicsőségét mutatja be, ott az egyik kis angyalka feliratos táblát tart a kezében, amelyen ez áll: *Mariano...*

A milánói Ambrosiana „*Sátras Madonna*”-tandóján, a sátor tetején, a babér-koszorú alatt körbefutó, levél alakú díszítő soron, *M F S* -betűk ismerhetők fel, amelyek, feltehetően, *Mariano Filipepi Sandro* rövidítése, és Botticelli szignatúráját adják,”ahogy ezt Gabriele Mandel is említi²⁴.

Esztergomban a restaurátori munka tovább folyik nagy szakértelemmel, odafigyeléssel. A négy kardinális erény közül csak a Temperancia készült el, és jelen írásunkban erről kívántunk hírt adni. Ezt mutattuk be a fentieknél bővebben 2007. június 7-én Firenzében, amiről a hazai sajtó is hírt adott, előbb kellő örömmel, később kételkedve. Sajnos, akik negatívan szóltak hozzá, **NEM LÁTTÁK A FALKÉPET!!!** és **NEM BOTTICELLI SZAKÉRTŐK!** A nemzetközi érdeklődés óriási, egyre többen jelentik be látogatásukat!

A fentiekben felvillantottuk Vitéz János esztergomi érsek kapcsolatát a kor jeles humanista tudósaival, íróival és költőivel, jeleztük az ő képzőművészeti igényességét és mecénási tevékenységét. Valamennyi itáliai és hazai művész számára nagy dicsőséget jelentett, ha a nagy Magyar Királyság prímás-érseke számára dolgozhatott.

Nem nehéz, tehát, elképzelnünk, hogy a fiatal Botticelli, nagy megtiszteltetésnek vette, hogy Magyarországra jöhetett, és a király utáni első nagyúrnak, az esztergomi érseknek, a

²⁴ Mandel, Gabriele: *L'opera completa del Botticelli*. Milano, 1978, 105

szolgálatába állhatott. Botticelli pálya-kezdéséről igen keveset tudunk. 1458-ban, 13 évesen, - s ez a kor már nem gyermeket jelölt, hanem kezdő mestert, - a 28 éves bátyjánál, *Antonio ötvös*-nél dolgozott. Az ő révén bekerülhetett Firenze művészi köreibé.

Botticelliről a következő információnk, hogy 1464 körül *Filippo Lippi* műhelyébe került *Pratóba*, és részt vett a prátói plébánia templom szentélyének nagyszabású freskó-festésében. Itteni műveit eddig nem határozta meg a kutatás. 1464-ben Botticelli apja már saját házat vett a Via Nuován, a *Vespucci*-ak háza mellett. A kutatás nagy jelentőséget tulajdonít az ő támogatásuknak Botticelli pályakezdésében, a Medici megbízások elnyerésében. Lehet, hogy Magyarországra is az ő segítségével jutott, hiszen Bernardo Vespucci, Amerigo testvére, Chimenti Camicia-val dolgozott éveken át Budán és Esztergomban, az 1470-es években.

Majd 1470-ben, *Benedetto Dei*, a „Ricordanza” című művében Botticelli önálló műhelyét említi. Ebből az évből maradt fenn Botticelli első művészi megbízása a firenzei Kereskedő céhtől, hogy a város főterén álló palotájuk számára, az *Erő allegóriáját* fesse meg. Jól ismert, hogy a hét erényre már korábban Piero del Pollaiuolo-val kötöttek szerződést, aki tiltakozott is Botticelli megbízása ellen. Ennek eredménye az lett, hogy Botticelli a két megrendelt képből csak egyet, az Erő allegóriáját készítette el. Botticelli felkérését *Tommaso Soderini* a kereskedő céh új bírója, a Medici párt vezetője szorgalmazta 1470. májusban.

Úgy véljük, érdemes feltennünk a kérdést, miért volt Tommaso Soderini számára oly fontos, hogy Botticelli legalább **egy erény** alakot fessen a *Piazza della Signoria*-n, a Via de Gondi sarkán álló Kereskedő céh bírósági terme számára, mikor már kiadták a megbízást Pollaiuolo-nak? Utána kell néznünk, nincs-e olyan levéltári feljegyzés, ami eddig elkerülte a kutatók figyelmét. De elképzelhetőnek tartjuk, hogy csak ekkor, 1470-ben jutott el a hír Firenzébe, Soderinihez, a kereskedő céh elöljárójához, hogy Botticelli milyen pompás Erény-ábrázolásokat készített Corvin Mátyás király híres Magyarországon a Firenzében is ismert, jeles humanista Vitéz János prímás-érsek Studiólójában. A hír több úton is érkezhett Firenzébe, de, talán, az egyik szál éppen a fentiekben említett Vespasiano Bisticci firenzei humanista könyvkereskedő volt, akinek a Vitéz János érsek megbízásából újabb köteteket vásároló Itáliában tartózkodó magyar ifjak áradozhattak Botticelli festményeiről, amellyel nemcsak az érsek nagy elismerését váltotta ki, hanem mindazokét a híres tudós férfiakét, akik az Accademia Istropolitana megnyitását 1467-ben, Esztergomban részt vettek és ott tanítottak.

S a gondolatunkat tovább fűzve, elképzelhető, hogy a Mediciek számára éppen a magyar prímás-érsek dicsérete volt a döntő érv, hogy Botticellit a szolgálatukba fogadják.

De hogyan kerülhetett a fiatal Botticelli Vitéz János érsek udvarába? – Ennek számos útja lehetett a rendkívül élénk itáliai-magyar gazdasági-társadalmi és kulturális kapcsolatok révén. Igen gyakori volt az itáliai művészek magyarországi foglalkoztatása. Vitéz János Itáliában tanuló pártfogoltjai közül bármelyik lehetett a közvetítő. A legvalószínűbb, hogy az érsekhez legközelebb álló, Itáliában nagyra becsült humanista költő, *Janus Pannonius* ajánlatára hívta meg az érsek Botticellit. Janus 1447-1454-ig, majd 1458-ig tartózkodott Itáliában, előbb Ferrarában, majd Padovában. A vele kapcsolatos kevés információnk is megőrizte a Mantegnához fűződő barátságát. S Mantegna éppen az 1460-as években dolgozott a Mediciek számára. De Janus közvetlenül is kapcsolatba kerülhetett Botticellivel!

A szakirodalomban ismertek a *Botticelli-rajz* alapján készült magyarországi hímzések, így a Nagyszében-i Brukenthal Múzeum pompás miseruhája²⁵. S talán az eddig Pollaiuolo-nak attribuílt Mátyás király trónkárpitja sem idegen Botticelli művészetétől?

Érdemes megemlítenünk Giorgio Vasari feljegyzését, amely szerint ő a Palazzo Vecchióban, a Sala di Lorenzo-ban, a Lorenzo Medici dicsőítését ábrázoló freskón, Lorenzo mellett, lefestette a dicső Corvin Mátyás magyar király követét *Botticelli nyomán*.²⁶ Botticelli tehát, ismerte a firenzei magyar követet, kapcsolatban állt vele!

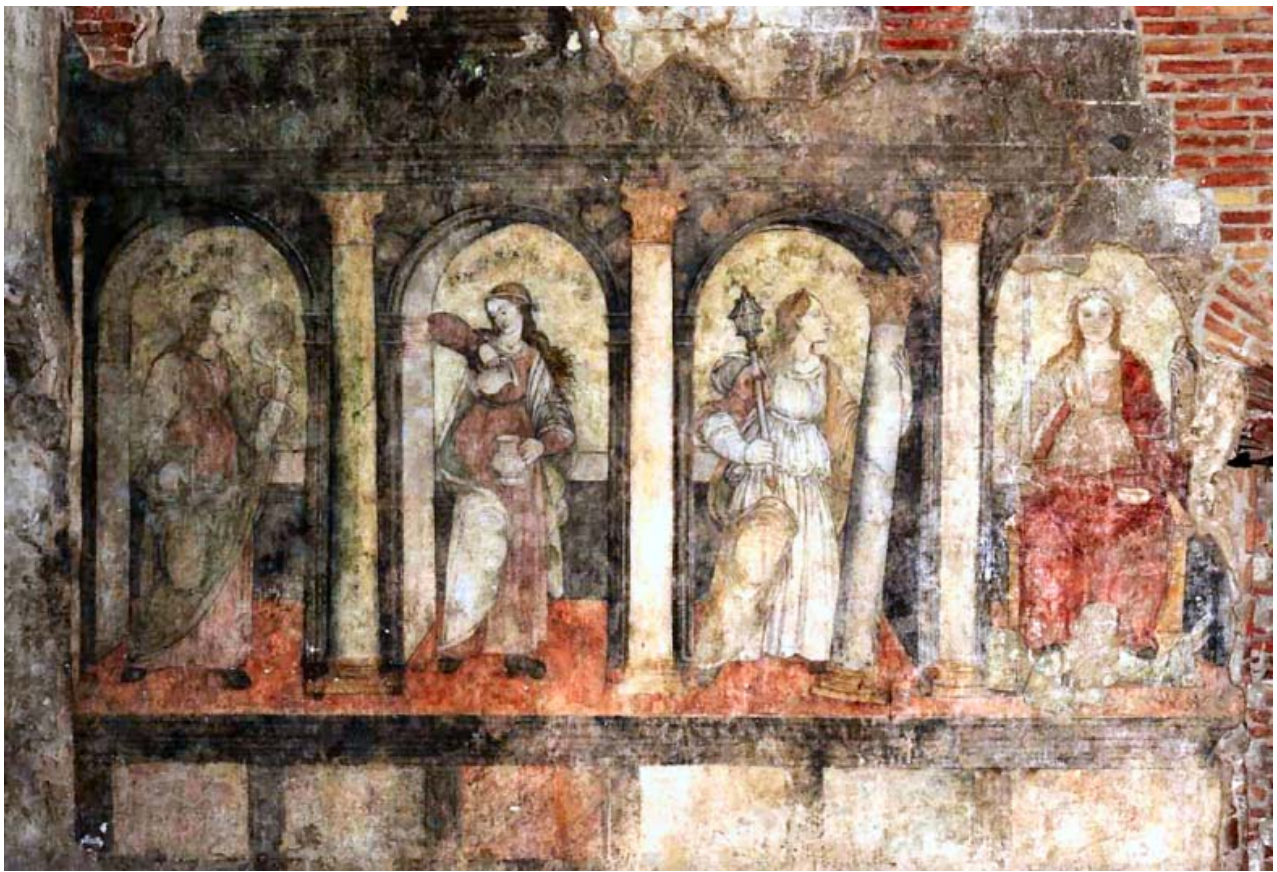

²⁵ Balogh Jolán: Botticelli-Zeichnungen für Strickereien. In: Acta Historiae Artium, VI, 1959, 299-308

Carlo. L. Ragghianti. La Pinacoteca Poldi Pezzoli, In: Critica d'Arte, 1955, 194

Fiammetta Gamba: Ricami da disegni del Botticelli, Critica d'Arte, 1956, 95

²⁶ Vasari, Giorgio: Vite... Ed. G. Milanesi, VIII, Firenze, 1882, 12.: „questi gli *ho ritratti da Sandro del Botticelli*, pittore, che udii dire che questo grassotto primo, con quello toga di dommasco pagonazzo, in zucca e raso, che é appresso a Lorenzo, era l'ambasciatore che teneva qui il sopra tutti gli altri virtuosissimo re Mattia Corvino di Ungheria”.

FEGYVEREK ÉS HADIFELSZERELÉSEK MÁTYÁS KIRÁLY KORÁBAN

1/. Nehézlovasság.

A korszak ú. n. csatadöntő fegyverneme. A korban döntő jelentőségű. Az „igazi katona” a páncélos lovag. Ennek a típusnak fegyverzete, felszerelése a 15. században érte el fejlődésének csúcspontját. Ennek az egységnek megnőtt a létszáma, erőteljesebb lett a tagoltsága, önállóan is képes volt kierőszakolni a döntést. Esetenként azonban már megjelentek a hanyatlás jelei is.

Önálló alkalmazás pl. Tobischau mellett (1471), Kenyérmező (1479), Litzensdorf (1484) Thomaswalden (1488). Más jellegű alkalmazásuk pl. Magyar Hradisch (1469) Schönwitz (1474).

Igen nagy létszámú csapatról volt – adott esetben – szó. Pl. /a velencei követ jelentése szerint/ a török ellen felvonuló sereg mintegy hatoda, 16000 fő tartozott közéjük. A bécsújhelyi hadiszemlén / egyenlő arányban/ említik a nehéz és a könnyű lovasokat.

Amikor I. Mátyás magyar király (1458-1490) seregében növelni igyekezett a nehézlovasságot, a korabeli európai hadművészeti elvárásoknak igyekezett megfelelni. Ezek a katonák jól képzett, önállóan is cselekvőképes, jelentős harcértékű harcosok voltak, akiket viszonylag kis csapatokra osztva igyekeztek alkalmazni. Jórésük idegen, más részük magyar zsoldos volt. Pl. a velencei követjelentés említ 6000 cseh-, lengyel-, huszita, illetve 10.000 magyar zsoldost. Tubero (dalmát humanista) szerint, II. Ulászló (1490-1516) király trónra kerülésekor 6000 cseh és 1000 magyar páncélos vitéz állt a király zászlói alá.

Mátyás lehetőleg nem támaszkodott a főúri bandériumokra. 1463-tól létezett a 2000 főből álló királyi bandérium.

A zsoldosok – származástól függetlenül – a „klasszikus” nyugati, lovagi harcmódot követték. Jól felszerelt, kiképzett, fegyelmezett katonák voltak. Kizárólag az őket felfogadó király személye iránt voltak elkötelezettek. Fegyverzetük, felszerelésük részben sajátjuk, részben pedig királyi volt.

A főúri, nemesi bandériumok fegyverzete, felszerelése jócskán elmaradt ezekétől, mivel a rendkívül magas árakat nem tudták megfizetni. Esetleg egyes főúri személyiségek engedhették meg maguknak a luxus színvonalú fegyverzetet, felszerelést.

Általában egy nehézfegyverzetű lovag három–öt kísérővel vonult hadba. Helyenként lovassági és gyalogsági – vegyes – alkalmazásban. A korabeli fejlődés tetőpontjára ért „lovagi hadsereg” taktikai alapegységének számított a nehézlovasság.

A fegyverzet legjellegzetesebb elemei: a lándzsa, a kard, a buzogány és a hegyestőr voltak. Védőfegyverként pajzsot használtak.

A korabeli lándzsa (kb. 4 m hosszú), viszonylag vékony-, erős nyelű fegyver volt. Különbféle lándzsacsúcsok készültek. Pl. hosszú, erőteljes levél alakú, kiemelkedő gerinccel. De létezett pl. zömök, rövid hegyű is. A köpű leg-többször rövid és kúposan kiképzett volt. Ismeretes olyan változat is, ahol a köpűre – keskeny – oldal nyúlvány hajlik, a penge felé.

A kezét és a mell egy részét – a nyélre húzott – nagyméretű, kerek fém tárcsa védte, amely döféskor a lándzsa jobb megtartását is szolgálta. Támadáskor a lovag a lándzsát a mellére szerelt kampóba akasztotta. A nyeregből kiemelkedett, kissé előredőlt, így érte el a leghatásosabb pozíciót. Öt pontra (fej, áll alá, hónalj korongok, mell közepe, combtő) célzott.

Ismeretes korabeli – tökéletes – harci ábrázolás. Pl. az eperjesi adólajstrom rajzán, amely 1485-ből származik. A lándzsahegy alá – díszítésként – pl. róka farkat vagy különféle színű zászlócskákat alkalmaztak.

Alapvető fegyvernek a kard számított. Ennek – akár részleteiben is – különféle formái voltak használatban. Elkülönítésük pl. a keresztvas- a markolatgomb, a penge alapján lehetséges.

Pl. Magyarországon 1 m feletti hosszúságú, nehéz, kétélű, fektetett „S” keresztvassal szerelt kardok ismeretesek. E kardok markolatgombja – általában – lapos, téglalap alak. Létezik trapéz, koronás, lapos gerincelés és körte formájú változat is. A nagyméretű markolatgombok ellensúlyként is szolgáltak, de vívás közben ütésre is használhatók voltak.

A pengék – elsősorban – vágásra voltak alkalmasak, hegyük tompa, sokszor lekerekített volt.

Másik típusnak, amely formájában, méreteiben, markolatgombjában az előbbihez hasonlított, erős vaspálcából kovácsolt keresztvasa azonban a penge felé hajlott. Ennek az erősen lehajló keresztvasnak funkciója lehetett az ellenfél kardpengéje eltérése, illetve azt beakasztva az ellenfél pengéjébe, egy erőteljes rántással – optimális esetben – az kirántható volt az ellenfél kezéből.

Az általánosan alkalmazott ú. n. egykezes kardokon túl ismeretesek az ú. n. másfélkezes lovagi kardok is. Ezek hossza 130-140 cm körüli volt. Ezek többnyire egyenes keresztvassal és körte alakú markolatgombbal készültek. Pengéjük egyenes vagy enyhén hajló volt.

A praktikus, harcban használt darabok durvább, egyszerűbb kivitelben is készülhettek. Ezzel szemben ismeretesek vagyont érő díszkardokat idéző adatok is.

A kardokat – többnyire – különféle kivitelű, szerelésű hüvelyekben hordták. Csatlék, szíjak tartoztak hozzá. Ezeknek is különféle variánsait készítették.

A hegyestőr, amelyet a lemezzértek elterjedésével párhuzamosan Magyarországon is alkalmaztak, fő feladata a lemezzértek hézagainak (hónalj, lágyék, nyak) támadása. E fegyverfajta 15. századbéli magyarországi alkalmazására jó példa Stibor főkamrás (1430 körüli) síremléke. A vértet viselő alak jobb oldalán egyenes markolatú, vége felé erőteljesen keskenyedő hegyestört visel.

A lovagi fegyverzet állandó kiegészítője a tör (adott esetben lángolt-, vagy fogazott pengéjű tör) viselése volt. A korabeli török keresztvasán már megjelenik a hártógyűrű. Egyes változatok keresztvas, mélyen aláhajlik a penge felé. A török markolatgombja – gyakorta – vastos. Léteztek két-, vagy hárompengéjű darabok is. A török között volt kicsinyített kard formájú is. Létezett ú. n. misericordia (= kegyelemtör) is. Ezeknél a penge rövid, erős, háromszög átmetszetűre kovácsolt. A sisak látórésén vagy valamelyik torok körüli hézagon szúrták meg ezzel a törváltozattal az ellenfelet.

A korabeli forrásokból ismert, magyar módra vésett törmarkolat, vörös famarkolatú, magyar tör hüvellyel., magyar tör bõrrel bevont markolattal, ezüst dísszel, aranyozott oroszlánfejekkel.

A felszereléshez tartozott (mint sújtó- és zúzófegyver): a buzogány. Ebben az időszakban az ú. n. gótikus buzogány-forma volt elterjedt. Ez vasból kovácsolt fejből állt, erre négyszögletes, kiugró tuskéjú gerezdéket forrasztottak. Gyakori volt az áttörésekkel, cikornyákkal díszített buzogány. A nyél többnyire fémből készült, gyakran csavart díszítéssel látták el. Magyarországon a tollas buzogány (tollas bot) viszonylag hosszú köpüvel rendelkezett. A fejre 6-8 háromszög, vagy trapéz alakú gerezdet forrasztottak. A korabeli magyarországi (hiteles) buzogányábrázolások között megemlíthető pl. az esztergomi Vitéz Stúdió „Fortitudo” alakja kezében látható darab. Említhető a márkusfalvi Máriássy család címerében látható változat – ezt a címet különféle időszakokban, többször is kiadták - .

Őseink keleti típusú buzogányokat is alkalmaztak. Ezek gömb vagy körte alakúak voltak. Belül üregek, felületük gerezdeléssel, csatornákkal tagolt.

A korabeli bárdokat – gyakorta – ívelt, félhold alakú fejjel láttak el. Ilyen jelenik meg, pl. a Thuróczy Krónika, korabeli vértzetbe, fegyverzetbe öltözött, Szent László alakjának kezében is.

Nagyritkán előfordult a számszerij használata is. Ez inkább jellegzetes gyalogsági fegyvernek tekinthető.

Védőfegyverként, a kisméretű, négyszögletes (a pavézék csoportjába tartozó) pajzsfélét (scutum, kotorgárd) alkalmaztak. Ezt általában könnyű és tömör hársfából faragták. A felületet bõrrel vagy vászonnal vonták be. A harcban használt példányokat ezután kifestették. A díszpajzsokra egy gipsz alapanyagú – cementre emlékeztető – bevonatot vittek fel. Ezen díszítések is könnyen kialakíthatók voltak.

A pajzsokon tág lehetőségek kínálkoztak heraldikai motívumok elhelyezésére. E pajzsforma megjelenik pl. Berekszói Péter címerében.

2/. Könnyűlovasság

A korabeli magyar hadsereg – talán legérdekesebb – legnagyobb fegyverneme a könnyűlovasság volt. Itt fogható meg – ebben a vonatkozásban – először direkter módon a kialakuló magyar huszárság. E csapatnak különféle korábbi (direkt- és indirekt előzményei ismeretesek. A magyar könnyűlovás harcmódor ősi hagyományokra ment vissza. A (korabeli) nemesi felkelők, illetve a telekkatonaság sem tudta megfizetni a

nehézlovasság felszerelését s pl. ezért is vonzódott a könnyűlovassághoz. A főurak nagy része is preferálta könnyűlovas harcmodort, fegyverzetet. Gyakorta párhuzamosan használták a nehéz- és a könnyűlovas hadfelszerelést, fegyvereket. Ez jól látszik pl. a Kinizsi Pál sírjából előkerült anyagon, illetve – a jeles hadvezér – síremléktorzója ábrázolásán is. A könnyűlovasság igen hatásos volt a déli végeken megjelenő, s állandóvá váló törökök ellen.

A nikápolyi csatavesztés (1396) után a legfelsőbb vezetés előtt is nyilvánvalóvá vált, hogy a török elleni sikeres harcra a hagyományos nyugati jellegű lovagi hadsereg már nem alkalmas. Az 1397-es (temesvári) országgyűlés intézményesítette a könnyűlovas fegyvernemet. A tárgykör a 15. század jogalkotásban is szerepet kapott. Mátyás király uralkodása idején a nehézlovasság egyenrangú partnerévé vált a könnyűlovasság.

Mátyás király (Veronai Gáborhoz írt) levélében hadserege második rendjeként említi a huszárságot. E fegyver-nem elit csapatait – az állandóan szolgálatban álló, zsoldos réteg alkotta. A portális katonaság, a nemesi felkelés, az erdélyiek, moldvaiak, esetleg átállt törökök alkottak e csapatok nagyobb részét. A portális katonaság – döntően – jobbágyi eredetű volt. Ezek fegyverzete-, illetve e csapatok harcértéke elmaradt másokétól. A korban viszont kiemelik a források a székely íjászokat.

A könnyűlovasság, Mátyás korabeli etnikai összetétele vegyes képet mutatott. A korabeli huszár parancsnokok közül kiemelendő a magyar Haraszthy Ferenc.

1466-ban Szerdahelyi Huszár Péter sajátos /vonatkozó/ címeradományt kapott az uralkodótól, amely igen jó példa a huszárok korabeli elismertségére.

A huszárok élén kapitányok álltak, nemesi származású tisztek irányították őket. Hadszervezetükre – a nagyobb egységek mellett – a kisebb / döntően 25 fős / egységek (turmák) voltak jellemzőek. Míg a kisebb alakulatok feladata a lesvetés, biztosítás, a nagyobb csapatokat (ütközetekben) az ellenség sorainak megbontására használták.

Magának Mátyás királynak a hadászati elképzeléseiben fontos szerepet kapott a harcmodor. Felismerte, hogy nehézlovasságát nem áldozhatja fel egy-egy ütközet során, továbbá nem rendelkezett – eléggé erős – gyalogsággal. Az uralkodó az egyetlen lehetséges megoldást választotta – a török hadszíntér barbár, kegyetlen harcmodorát – a portyázást honosította meg a nyugati háborúkban is. A töröktől átvett kegyetlen harcmodor során törekedtek az ellenséges hátország elpusztítására, a lakosság elhajtására, gyakoriak voltak a kegyetlenkedések. Megjegyzendő, hogy a korban, a török ellen, még a nagyobb hadjáratokat is portyázásnak tekintették. Pl. Kinizsi Pál 1479-1480-as szerbiai hadjáratát. A törököknek szokása volt az ellenség levágott fejének gyűjtése. Ezt a magyarok is átvették. Pl. Eschenloer Péter (boroszlói főjegyző) írja, hogy a magyarok a cseh háború kezdetétől (1468) barbár szokásokat honosítottak meg. Azt írja, hogy 1470-ben, a Hradisch körüli harcokban, a magyarok 30 szekeret töltöttek meg ellenségeik levágott fejével. Ezeket Mátyás király – hajítógépekkel – átlövette ellenfele, Podjebrád György táborába.

A thomaswaldeni ütközetben Tettauer nehézlovassága és Haraszthy könnyűlovassága /még a glogauai ostrom előtt/ végigpusztította a vidéket, majd a huszárok – a közben benyomuló – Haugwitzhoz csatlakoztak.. A források szerint Haugwitz nehézlovassága zárt rendben támadott, szabadon mozgó huszárság gyors rácsapásokkal szélesítette ki a nehézlovasok rohamát.

A könnyűlovasság fegyverzetéről még a korabeli jogszabályokban is történik említés. Pl. Zsigmond király 1435-ös I. dekrétuma szerint minden 100 jobbágy után kötelező 3 (íjjal, tegezzel, karddal, bicellussal felszerelt) lovas ki-állítása. V. László 1454. évi dekrétumában is hasonló követelményeket támasztottak a könnyűlovasokkal szemben. A szegedi országgyűlés (1459) határozataiban megjelenik a csapatnemek bizonyos elkülönítése. A 20 jobbágy után kiállítandó lovas fegyverzete: kard, pajzs, tegez, íj, vagy lándzsa. Természetesen lehetett szó az íj és a kopja – párhuzamos – alkalmazásáról is. Hasonló leírásokat találunk más, korabeli forrásokban. Pl. az 1463-as erdélyi hadiszabályzatban is. A 15. század legvégén Ulászló dekrétumaiban feltételesen, de védőfegyverként megkövetelik a sodronyvért, illetve a sisak használatát is .

A 15. századi magyar huszárság (könnyűlovasság) fegyverzetének fő jellegzetességei a következők: szablya, kopja, íj, buzogány, (csőrös) csákányfokos. Esetleg hajítóbárd. Védőfegyverként: sisak, pajzs, esetleg sodrony-vért.

A korabeli kopja körülbelül négy méter hosszú nyele – a csúcs felé – keskenyedő. A nyél végén, körülbelül a harmadnál kéztartó fagömböket alkalmaztak. A penge rövid – levél, vagy túske alakú – gerincéles, mindig köpüvel készült – ez gyakran hosszabb magánál a pengénél. A csúcs alá gyakran különböző színű (háromszögű vagy fecskefarkas) zászlócskákat erősítettek.

A szablyáknak két fő formája volt elterjedt a korban.:

1/. Ez a változat az „S” keresztvasú lovagi kardból fejlődött tovább. A penge fokozatosan szablyapengévé alakult át, eközben a „nyugatias” markolatszerelék fennmaradt. A gyengén hajlott pengét fokélre köszörülték. Gyakori volt a vércsatornával ellátott penge. A markolatot, fával-, vagy csonttal borították, s bőrrel vonták be. Ez a fegyver a keleti szablya-, illetve a nyugati lovagi kard sajátos keverékeként értelmezendő. Megfelelő ellensúlyként szerepelhetett a – direkt – török változatokkal szemben.

2/. A huszárszablya. A 14. század második felétől ismeretes alak. Markolatnyúlványa egyenes és széles. A borítás rögzítésére 3-6 szegecslyukat alkalmaztak. A vége egyenesen vagy félkörívesen záródik. Gyengén hajlított pengéje egyélű, fokélre köszörült.

A 15. század második felétől kezdődően (mindkét alaptípus) méretei megnöttek. Pl. 900-1300 mm hosszú, s mintegy 40 mm széles penge vált általánossá. A markolat megnyúlt. Előfordult a hajlott markolatú, tojásdad alakú markolatkupakkal (is) ellátott szablya.

A gyalogságnál is létezett szablya (szablyahasználat). Feltehetően az „S” keresztvasú változat lehetett – leginkább – a gyalogságé, s a másik forma pedig a könnyűlovasság fegyvere.

Felmerült a hajtóbárd alkalmazása a könnyűlovasságnál. Ezt – többnyire – egy darabból kovácsolták, rövid nyéllal látták el. A nyél gyakorta rovátkolt volt, mely a csúszást volt hivatva kiküszöbölni. Ez a fegyver egy bárdlapból és a nyéllal együtt három tuskéből állt. Ezek köré egy kör írható le. Eldobása után – e veszedelmes eszköz egyik veszélyes felülete – mindenképpen célba ért. A korabeli egyenes- vagy gyengén ívelt hajtóbárd mindenképpen magyar típus.

A csőrös csákány tuskéje akár lemezvérték átütésére is alkalmas volt. Nyelét gyakran bordákkal tagolták, adott esetben szécsavarható alakban készítették.

A könnyűlovasság is használt különféle buzogány- típusokat is.

Jellegzetes védőfegyver volt a pajzs. Ennek különféle változatai voltak alkalmazásban. Így – akár – nádból készült, középen fémumbóval ellátott kerek példányok, melyek keleti változatok voltak. Széles körben voltak elterjedtek /a közepes méretű / négyszögletes tárcsapajzsok, melyek jobb felső sarkát kivágták a jobb kézben tartott lándzsa számára .

A század végére alakult ki, az ezt követően rendkívül jellegzetes (huszár) tárcsapajzs. Ennek egyik vége ívesen felemelkedett, e pajzsok magassága megnőtt.

A Magyar Nemzeti Múzeum (1490 táján) fából készült, belső felületén pergamennel borított huszár tárcsája. Külső részét – aranyozott – növényi ornamentika díszíti. Más pajzsok, bőrrel bevont, festett darabok voltak. Gyakoriak voltak az „árpásávós” festésűek.

Fontos felszerelési tárgy volt a korban a sarkantyú. Ez ezidőtájt az ú. n. gótikus sarkantyú. Ennek hosszabb taréja, vastagabb tuskéje van, a nyak / rombusz / keresztmetszetű, ívelt felső szárak, s rövid vagy hosszú nyak egyaránt jellemző lehetett. A sarkantyú nagyon sokféle anyagból – kivitelben – készülhetett pl. vasból, bronzból, ezüstözött, aranyozott, de akár zománcozott, sőt ékkövekkel kirakott példányok is léteztek.

A sarkantyúk korabeli változatainak használata összefüggésben volt a ló által cipelt, esetenként, nagy súllyal, amit pl. (Magyarországon is) a lópáncél – lóruha - / az ú. n. kötény / alkalmazása jelenthetett.

A korabeli Magyarországon igen nagy jelentőségű volt a lószerszámok alkalmazása. E vonatkozásban a fennmaradt tárgyakon túl pl. Estei Hippolit hagyatéki leltára tájékoztatja az utókort. Ez nagyon direkt kapcsolatban volt a – hagyományos – magyar lovaskultúrával is. A korban a hagyományos magyar anyagon túl találkozhatunk jellegzetes nyugati lószerszámokkal, s megjelenik a török (keleti) hatásokat mutató anyag is.

Pl. Estei Hipolit esetében ismeretes egy – ezüstből készült – magyar lószerszám. Ez – selyem rojtokkal díszített – lótakaróból, a ló fejére való szíjakkal ellátott kantárból, farmatringból és szügyellőből állt.

Magának az uralkodónak, illetve a legfelső köröket képviselő személyiségeknek egészen különleges lószerszámai lehettek. Pl. 1477-ban, a Vízkeresztkor tartott lovagi tornajátékon, a király lovát ezüst csengőkkel ékesített szügyellővel szerelték. A boroszlói királytalálkozó alkalmával Mátyás lova színarany, ékkövekkel díszített szerszámot hordott. Ezzel szemben pl. harcban, hadjáratok idején (a célszerűségi követelményeknek megfelelő) darabokat pl. bőrkantárt, lótakarót, zablát alkalmaztak.

A korban használatos nyeregtípusokról pl. a kassai céhszabályzat tájékoztatása szerint négyféle nyereg készült. A magyar típus könnyű, alacsony kárával, az állat hátára két oldaldeszakával feküdtek fel. Ebben az esetben a lovas súlya megoszlott a ló háta és oldala között. Ez a könnyűlovak számára volt ideális felszerelés. A nyugati jellegű nyergek vázát, egy villás / szék formájú / szerkezet alkotta. Ez elsősorban a lovas szempontjából volt ideális. Aki a hátsó, félkaréjos, magas kárával – lándzsadőféskor – meg tudta támasztani a hátát. Ez a típus azonban a ló szempontjából, egyáltalán nem volt ideális, nyomta az izomzatot, gátolta mozgását, rossz volt a súlyelosztása. Az átmeneti típusú nyergek esetében, mind a lovas-, mind pedig

a ló szempontjából előnyös tulajdonságokat igyekeztek az előtérbe állítani. Ilyen jellegű pl. az a (ma Bécsben őrzött) bőrből készült nyereg, amelyet Mátyás király személyével hoznak kapcsolatba. Ennek első kápája gombba végződik, hátsó kápája, lapos, kétkaréjos.

A korban alkalmaztak török lószerszámokat / így csótárokat, nyeregtakarókat, kengyeleket, kantárokat. Ismeretes – különféle – kengyelek-, zablák, patkók használata is.

3/. Gyalogság.

A korban, erőteljesen háttérbe szorított fegyvernemnek tekinthető. Érdekes az a levélrészlet, amelyet a gyalogságról – maga Mátyás király – írt Veronai Gábor egri püspöknek Olaszországba. Eszerint léteztek, nehéz-fegyverzetű (páncélos), pajzsos, könnyű fegyverzetű és puskás csapatok. A hadrend élén a páncélosok és a pajzsosok álltak. A pajzsosok fegyverhordozót is tartottak. Ezért dupla zsoldot kaptak. Alkalmasak voltak a „falként „való harcra, helyükről nem mozdulhattak el, védték – mögöttük felsorakozott – más típusú katonákat. Egyénileg jól képzett gyalogos zsoldosok voltak, akik a lovagi szemlélettől áthatott környezetben, igen elavult taktikával harcoltak, többnyire – csak – harmadrangú szerepben. Önálló alkalmazásukra nagyritkán került sor, gyakran voltak sikertelenek ezek az egységek.

Fegyverzetük meglehetősen összetett volt, az egyes csapatok fegyverzete, felszerelése jelentős eltéréseket mutathatott. A legmagasabb követelményeknek is megfelelő, kiválóan felfegyverzett zsoldosok – és az adott esetben – inkább népi paraszti – szükség – eszközökkel rendelkező könnyű gyalogosok alkothatták a két végletet.

A gyalogság szablyát is használt. Mindkét alaptípusú gyalogság keretében megtalálhatók voltak a különféle, a korban elterjedt – szálfegyverek (pl. lándzsák, angolnanyársak, glévék, runkák, spétumok, partizánok, alabárdok).

Az angolnanyárs, hosszú-, négyszög alakú penge, nyársszerű hegygel. Ezt köpüvel, vagy oldalpántokkal erősítették a rúdra. A penge tövénél kerek háritólemezt használtak. Ez a fegyver a lemezvérték ellen is alkalmas volt. Olcsó-, könnyen előállítható eszköz volt. A félelmetes hatást érték el vele akár zárt rendben történő támadás, elhárítás, akár egyéni harc esetében.

Az alabárd – lényegében – a kézibárd- és az angolnanyárs egyesítését jelentette. Alkalmazásakor cél lehetett lova-sok lerántása, a lemezvérték áttörése. Bárdlappal egybekovácsolt tuskével egyesített fegyver volt.

A magyar király hadseregében (is) a legértékesebb lövészek a számszeríjászok voltak. Ezek a harcosok a 13. századtól ismeretesek Magyarországon, a 15. század végén – mintegy – 4000 – íjász lehetett a seregben.

Recézett felületű, szarulemezekből összeállított ívből, fából készült törzsből, lábtámasztó kengyelből szerelték össze. Az íj /vájatolt/ végeibe akasztották vastag, sodort ideget. A törzs közepén volt – a diós rendszerű – elsütő-szerkezet, tetején pedig a nyílveszőt vezető vájat. Az ívet fakéreggel /vagy pergamennel / borították. Előfordult az acélból készült ív is. A – félelmetes – fegyver felhúzását húzóhoroggal /húzóhorgokkal/, tekervénnyel vagy motollával végezték.

Különféle célokra, más és más íjvesszőket alkalmaztak. E vesszők többsége nehéz, rövid és rusztikus. Többnyire, két, fából készült vezetősár volt a vesszőn. Nagy találati pontosságot, jelentős átütőerőt jelentettek e vesszők. Még a nehézpáncélosok ellen is hatásosak voltak. A fegyverfajta hátrányai közé tartozott, hogy csak álló-harcban alkalmazhatták, s viszonylag közeli célok esetében volt igazán hatásos. A számszeríjászok – többnyire – karddal is fel voltak szerelve.

A kézi íjat a gyalogság és a könnyűlovasság egyaránt használta.

Ősidőktől kezdve használtak parittyát, ez azonban a vizsgált időszakban már erősen a háttérbe szorult – primitív –eszköz volt. Általában, hegyesre kalapált ólomlövedékeket alkalmaztak. Ezzel a fegyverrel 150-200 lépésről is jó találatok voltak elérhetők. Ismeretes „MATHIAS” jelöléssel ellátott ólomlövedék.

A korabeli puskások sajátos helyzetben voltak, általában elkülönítették őket a többi gyalogostól. Maga Mátyás nagyon negatív képet alakított ki ezekről a katonákról. Megjegyezte azonban, hogy gyalogos katonáinak mintegy ötöde volt „puskás”. A korabeli, meglehetősen kezdetleges kézi lőfegyverek hatása erősen kérdéses volt. Célzott lövést, csak igen közelről lehetett leadni, a töltési idő igen hosszú volt. Nyílt csatában – általában – nem alkalmazták őket. Esetleg állóharcban, szekérvárból, vagy méretes állópajzsok mögül lőttek ezek a harcosok. A kézi tűzfegyvereknek – ekkor – két alapvető típusa volt használatos. A könnyebb kézipuskákat (schioppi) és a nagyobb, nehezebb fegyvereket várostromoknál használták elsősorban. Ezeket szekerekről is alkalmazták, lényegében átmenetet jelentettek az ágyúk és a puskák között.

A korban elterjedtek voltak az ú. n. szakállas puskák. A lövéskor keletkező hátraható erő felfogására, a cső elején egy vasnyúlványt – szakállat – alakítottak ki. Ezáltal a fegyver kevésbé volt veszélyes kezelőjére. Különböző variánsait alkalmazták. E kezdetleges tüzfegyverek kanócos zárszerkezetűek voltak. A husziták (1450 körüli) ú. n. bártfai fenyegetőlevelén, egy ágyazatos, kanócos zárszerkezetű puska is szerepel

A gyalogság esetében kiemelt jelentőségű volt a pavézék (gyalogosági állópajzsok) védőfegyverként való alkalmazása. Ezeket a többnyire nehéz, nagy méretű, kisebb részt közepes jellegű pajzsokat – általában – fűzfából faragták ki. Felületét bőrrel, majd vászonnal, vagy pergamennel vonták be és befestették. E felület széles lehetőségeket kínált heraldikus ábrázolások, vallási- és katonai-, állami -, uralkodói szimbólumok megjelenítésére. Mivel értékes eszközről volt szó, az esetleg hadizsákmányként / vagy más módon / az ellenséghez került pavézék nagy részét átfestették – az aktuális – színekkel, szimbólumokkal. E pajzsok közepén, kiugró gerinc volt, alsó részükön – fémből készült – túske. Lényegében bárhol leszúrhatók voltak. Adott esetben / az egymás mellé állított pajzsokból / sajátos védelem volt kialakítható. Mögülük tüzelhettek a számszeríjások vagy a puskás lövészek.

4/. Hadi viselet

A korban még nem jelenik meg (a 16. századtól általánosabb egyenruházat. A források magyar jellegű-, illetve a nyugati hatásokat tükröző hadi viseletek párhuzamos használatáról emlékeznek meg. Ismeretesek adatok arról, hogy Mátyás pl. téli felszerelések kiadását szorgalmazta katonái számára. 1468-1486. közötti időszakból különféle oklevelek tájékoztatnak pl. arról, hogy (különféle adók alakjában) a király gönci posztót követelt Kassa városától, katonái ruházatához.

A korabeli hadi és polgári viselt általános darabja volt a suba. Ennek az ősi ruhadarabnak, korabeli változata – lényegében – egy hosszú palást volt, amelyet belül prémbéléssel láttak el. A minőségesebb példányokat kívül selyemmel vagy brokáttal borították. Egyszerű – „népies” – változatai is használatban voltak. Ujjas és ujjatlan példányok is készültek. Többségük gombos, kisebb részük – valószínűleg – zsinórdíszítéses volt.

A suba alatt dolmányt viseltek. Ez különféle anyagokból (selyemből, bársonyból, szövetből) készült. Ez a ruhadarab gombos volt, különféle változatokban készítették.

A nadrágot – többnyire – eltakarta a dolmány. Ez javarészt szűk, testhez simuló volt. Különféle színben hordták ezeket. Ismertek csíkozott, kockás, és szárai szerint más-és más színű nadrágok is.

Lábbeliként, a bokánál felhasított cipőt, vagy visszahajtott szélű, félhosszú csizmát viseltek.

Sokféle főveg volt használatban. Legáltalánosabb a kalpag és a csúcsos süveg volt. A fővegen igen gyakori volt a prém-díszítés. Sisak és főveg esetében – egyaránt – viseltek fátyolt. Ez pl. a por, illetve a szúnyogok, legyek ellen is védett.

A nehézlovasság – adott esetben – a testet teljesen beborító lemez /ú. n. gótikus/ vértzeteket hordott. Ennek – a korabeli Magyarországon is – különféle változatai voltak használatban. Pl. gyakran használták – a német típusú – gótikus vértzetet. Másrészt a vértzetet – igen gyakran – kombinálták sodronyvértzetekkel.

A korabeli mellvérték golyó formájúra voltak domborítva. Ezt gyakorta erősítették, díszítették – több lemezből kialakított, mozgatható rátétekkel. Léteztek, sima, tagolatlan mellvérték is. A hátvasak is tagoltak voltak. A mellvas-hoz és a hátvashoz kapcsolódott a csatakötény. A mellvashoz kapcsolódott a vállvas. Különféle karvasakat, hónaljkorongokat is használtak. Ekkortájt váltak divattá, a nagyméretű könyökvérték. A vértzetekhez vaskesztyűket hordtak. A lábak védelmét combvérték, térdvérték, lábvasak szolgálták. A lábfejet vassaruk védték. Ismeretesek voltak sodrony változatú védőeszközök e vonatkozásban is.

A vértzetekhez – különféle – sisakféleségek tartoztak. A gótikus változatokhoz gyakran ú. n. salade sisakot használtak, amelynek szintén különféle változatai / árt és mozgatható arcvértű / voltak alkalmazásban. Adott esetben fontos lehetett az állvért alkalmazása. A barbuta sisak gyalogosok és lovasok esetében is használatban volt.

Különféle sisakféleségeken többszínű tolldíszet hordtak. Ilyen látható pl. Disznósy Miklós címerén (1456)

A nehéz vértzet hézagainak védelmét – többnyire – sodronyíngekkel igyekeztek megoldani. A láncvért alatt bőr, vagy posztó felső ruhát, alatta vászonruhát hordtak.

A brigantin, posztóból, bársonyból, s más anyagokból készült, viselését a kevésbé előkelő személyek is megenged-

hették maguknak. Ezt a kabátféleséget, egymásra szegezett, vagy szorosan egymás mellé helyezett

fémlemezekkel készítették. E védőfegyvernek egy változatát korazinnek nevezik. A felhasznált fémlemez – a korrózió ellen – ötvözték.

A korabeli kardkötők, fegyverövek – igen – díszesek voltak.

A könnyűlovasság (huszárság), amit azt egyik legkorábbi ábrázoláson, egy szablahüvelyen is láthatjuk (ez 1500 körül készült) bő felsőruhát, puha csizmát, lapos, felhasított szélű kalapot, ehhez hatalmas tolldísz, a felsőtestet hasított ujjú (vagy ujjatlan) ruha fedte, amelyhez gyakorta széles gallért hordtak. Ezt a ruhát – elől – gombsorral fogták össze, szorosan a felsőtesthez simult, alul bő, „ szoknyaszerű” volt. Csücskeit az övbe gyűrték. Alatta rövid, combközépig érő dolmányt, szűk nadrágot hordtak. A csizma szélét gyakorta visszahajtották.

A gyalogság esetében gyakori volt a sodrony és a lemezevértetek kombinálása. Ilyen viselet volt a jellemzője az íjászoknak, a könnyű szálfegyvereseknek, illetve a puskásoknak is. A mell- (és hátvértet) gyakran egészítették ki kar- és könyökvértekekkel stb. A páncél alatt szűk posztó- vagy bőrnadrágot hordtak. A mellvért alatt rövid felsőruhát viseltek. Ehhez gyakran hordtak vaskalapot (vassalapot), illetve ennek változatait vagy más sisakféleségeket.

Fontos forrás Hunyadi János fegyvertársának, Berekszői Péternek 1448-ban adományozott címere. Ezen megjelenik a korabeli magyar gyalogos alakja. A heraldikailag növekvő alak láncinget visel, fején és nyakán – igen jellegzetes / fogazott szélű / posztócsuklya van. Vaskalapot hord. Jobbjában hosszú markolatú, egyenes, kétélű kardot emel, baljában – kisebb – pavéze pajzsot tart maga elé.

Az ú. n. bécsi udvari kártyák egyike (a magyar sorozat V. lapja őrizte meg pl. a – korabeli – számszerű íjász gyalogos alakját. E harcos, ujjatlan, rövid dolmányt visel. Az ujjak helyén, kétoldalt, mélyen felhasították és hullámvonalas kivágással díszítették. A dolmány alatt – csuklóban összefogott – ujjast viseltek. A lábakon szűk harisnyanadrág látható. A derékon levő fegyverövön számszerű felhúzó horog, tegez és rövid kard látható.

5/. Tüzérség

Mátyás király Magyarországon a tüzérséget, szélesebb felhasználással szervezett fegyvernemé tette. A jeles uralkodó különbséget tett várvédő, táborbéli és mozgó ágyúutegek között Szekérváraknál (amely lényegében tábor-biztosító körzet volt) alkalmazott könnyű kaliberű ágyúféleségei – az újabb kori – könnyű tüzérség őseként értékelhetők. Ebben a korban egyre gyakoribb a bronz ágyúcsövek alkalmazása. A kőgolyók helyett előtérbe kerül a vasgolyóbisok használata. Kivételesen, de előfordult fa ágyúcső. pl. 1494-ben Eger várában.

Mátyás király szárazföldi hadseregében 30 bombarda szerepelt. Ezek 100 olasz fontnyi kőgolyókat vetettek ki. 30 nagy és hosszú ágyúja, 24 darab kétkerekű szekere, ezek mindegyikén 44 darab, ágyúhoz való kőgolyót szállítottak. 12 darab nagy bombarda szekere mindegyike 6 darab 50 fontnyi követő bombardával. Volt 8 falbontó bombardája, s 8 falbontó gépe. 10 darab tüzes köveket vető nagy bombardája és még sok más gyújtó és tűzvető gépe.

Az – ugyancsak meglevő – vízi haderő 330 egységből állott. Ezek sorában 16 (igen nagy) gálya volt. Ezek mindegyikén 44 evezős dolgozott, 300 fegyveres tartózkodott. E vízi járművek el voltak látva 4 darab – 100 fontos lövedéket vető – bombardával, 100 darab kisebb csővel és 200 puskással. A nagy hajókon túl – pl. Nándorfehérvárnál – horgonyzott 34 naszádjá. Ezek mindegyikén 18 evezős, 18 puskás harcos és 2 pattantyús szolgált. Ezek orrán egy 40 fontos vető ágyúcső volt szerelve. Ilyen példány szerepel a belgrádi „ Vojnii múzej” gyűjteményében.

1482-ben, Hainburg ostrománál a magyar tüzérségben óriási ágyúk is szerepeltek. Pl. egy „Varga” nevű mozsarat (állandóan váltott) 80 ló vontatta. Krems ostrománál a várost 6 nagy ágyúval lőtték, amelyek naponta 30 lövést adtak le. Mindez igen nagy veszélyt jelentett a falakra és a tornyokra.

Mátyás – a rohamosan fejlődő tüzérség mellett – mindvégig nagy jelentőséget tulajdonított – a nagy múltú – ostromgépek használatának. Ez nyilvánvalóan összefüggésben volt, az akkori ágyúk tökéletlen voltával, a puska drágaságával. Köves vidékeken adott volt a lövedék.

Érdekesség, hogy maga Mátyás is feltalált egy vetőgépet. Ez 2-3 mázsás köveket vetett, kezeléséhez pedig mindössze négy emberre volt szükség.

6/. Egyes korabeli – jeles – sírköveken megjelenő fegyverzet, hadi felszerelési tárgyak.

a/. Szentgyörgyi és Bazini György gróf (+ 1467) síremléke. / Pozsonyszentgyörgy – Juri pri Bratislava – „Szent György” templom /

Az elhunyt korabeli gótikus vértetben, fegyverzetben került megörökítésre.

Fején, elől díszes boglárával ékesített kucsma van. Sisakot itt nem ábrázoltak. Nyilvánvaló, hogy a valóságban is hasonló főveget is viselt a megboldogult, harcban pedig sisakot. A lovagalak vállaira – elől összekötött – díszes palást borul.

A megjelenített vértet, akár a legapróbb részleteiben is, a valóságot tükrözi. A mellvason több lemezből kialakított díszes rátét van. A mellvas jobb oldalán lándzsatarató kampó /ord/ nyert elhelyezést. A lemezekből álló csatakötényhez, alul díszített lemezek (tuiltes) vannak rácsatolva. Alul látszik a sodronying.

Díszes felső- és alsó karvérték, hangsúlyozott könyökvért, / igen kvalitásos / páncélkesztyűk is tanulmányozhatók a síremléken. Tagolt csőrőcipőket visel, hosszú sarkantyúkkal.

György gróf jobbáiban, családi címerével, a hatágú csillaggal ékesített kisebb zászlót tart. Maga a zászlórúd rovátkolt díszítésű. A rúdon – gerincéles – kisebb kopjacsúcs van. Baljában, gótikus kardjának keresztvasát fogja. Ennek kis markolatkupakja van. Maga a keresztvas ezen az ábrázoláson nem látszik. A kard – feltűnően keskeny – egyenes változat. Az alsó része nem látszik, mivel takarja az elhunyt, teljes korabeli heraldikai valóságában ábrázolt címere.

b/. Szapolyai Imre (+ 1487) síremléke / Szepeshely - Spiška Kapitula – „Szent Márton” Székesegyház /

Az elhunyt korabeli gótikus vértetben, fegyverzetben került megörökítésre.

Fején kicsiny tollforgóval ékesített díszes sisakot hord. Ezt alul egy, a mellvérthez erősített állvédő egészíti ki. A mellvértet – középen – csúcsba futó lemezek díszítik, erősítik. A rozzetta alakú hónaljvérték takarják a vállvértéket. Tagolt, lemezekből álló felső karvérték, hangsúlyos könyökvérték, felületén díszített alsó karvérték tartoznak a vértetbe. Kiemelendő, a hangsúlyozott, tagolt páncélkesztyűk ábrázolása a síremléken.

Lemezekből álló, tagolt csatakötény. Ennek lemezeihez, díszes kagylós nyúlványokat szíjaztak (tuiltes). Alatta látszik a sodronying

Szapolyai Imre (külső részén rovátkolt díszítésű) combvértéket, erősen tagolt / szegecselt / térdvértéket visel. A felszereléshez sima lábszárvérték tartoznak. Lemezekből álló vascipőket visel. A lovagalaknak nem látszik a sarkantyúja.

A megboldogult jobb kezét maga elé tartja, kézfejét a mellére helyezi. Könyökével jobb vállára helyezett zászlórúdat tart. A zászlórúd alsó harmadánál kialakított fogó látható. A rúdon gerincéles kopjacsúcs van.

A zászló maga fecskéfarkas formájú, kisebb méretű, felülete gazdagon díszített virágmintákkal. A zászlólapon megjelenik a Szapolyai család egyik címermotívuma – a heraldikailag jobbra néző – növekvő, ágaskodó farkas.

Az ábrázolt személy bal oldalán, részleteiben is kidolgozott csatos szíjon viselt, vékony pengéjű, hosszú egyenes kard (esetleg páncélszűrő ?) látható. Ennek markolat csak részben maradt fenn. Ez körte alakú markolatgombot mutat. Az elhunyt magára a markolatra helyezi a kézfejét. A keretbe foglalt, egyenes keresztvason, rovátkolt díszítés figyelhető meg.

A lovag alakjára a mögötte megjelenített két angyal igen díszes, szegéllyel is ékesített köpenyt borít. Ez – ebben az esetben – azonban nem takarja el vértetének, fegyverzetének részleteit.

Megjegyzendő, hogy ilyen jellegű vértet, amelyet ebben az esetben akár a legapróbb részleteiben is megjelenítettek, az eredeti, kedves daraboknak a pontos másolata lehet, amely nyilván megvolt a nádor fegyverkamrájában.

c/. Tarczai Tamás (+ 1493) síremléke / Héthárs – Lipany - „Szent Márton” templom /

A síremlék igen jól mutatja a korabeli katonai parancsnok vértetét, fegyverzetét.

Díszes – kémlelőnyílással rendelkező – salade sisakot hord, amelyet ú. n. szakállvédővel is elláttak. A sisak homlok részén liliomos díszítés részlete figyelhető meg

A teljes gótikus vértzet „sima” vállvértékkel rendelkezik. A felső karvérték tagoltak, sima lemezekből állnak. A könyökvértek hegyes csúcsba futnak. Az alsó karvérték simák. A lovag díszes, pikkelyes karvasakat hord, azonban nincs rajta páncélkesztyű.

A mellvért két lemezből áll, az alsó – amely a felsőt részben takarja – felső karimáján díszített /egy gyűrűvel egybefoglalt hármast liliom. A lándzsa támpontja a mellvért jobb oldalán elhelyezett /hatszögű/ fém elem pánt .

A lemezekből álló csatakötény alján díszes nyúlványok (tuiltes) vannak felerősítve.

A combvért gyakorlatilag nem látszik. A csatakötény alatt viszont kilátszik a sodronying. Hármast lemezzel ékesített térdvért, sima lábszárvértek tanulmányozhatók. A lábakat egyenes vassaruk takarják. Ezeket, egyenes nyakú, csillagos tarajú sarkantyúkat hord.

Tarczai Tamás jobbáiban kisebb méretű, csúcsba futó „üres”, azaz egyszínű zászló rúdját tartja. Ez a zászló részben takarja a gerincéles zászlócsúcsot. A lovagalak bal oldalán /szíjról lelógó/ nagyméretű – nehéz – egyenes pалlost hord hüvelyben. Ennek a fegyvernek hosszú, nagyméretű markolata van. Ez kisebb részt hiányos, illetve részleteit a kéz takarja. Az egyenes keresztvas viszont látszik. A lovagalak mögött két puttó tartja annak köpenyét, azonban ez nem takarja el a vértzetet, fegyverzetet.

d/. Szapolyai István (+ 1499. síremléke / Szepeshely – Spisska Kapitula – „Szent Márton” Székesegyház /

Ennél az ábrázolásnál különösen kiemelendő, hogy az elhunyt személy – viselőjének oly kedves, egykor létezett – vértzetét, fegyverzetét jelenítették meg aprólékos részletezéssel.

A megboldogult felnyitott, díszes kémlelőnyílással is ellátott salade sisakot visel. Ehhez alul díszes, lemezekből készült, tagolt állvért csatlakozik. Ez művészi díszített csattal van a mellvérthez erősítve. A hónaljvérték gyakorlatilag takarják a vállvértéket. Az egyedülálló, extra kivitelű – egymástól kissé eltérő – rozettákon ágaskodó paripán ülő, lándzsával döfő páncélos lovagalak jelenik meg. Erősen tagolt, díszített felső karvérték, díszes könyökvértek, díszes alkarvérték, erősen díszített páncélkesztyűk jellemzik az ábrázolást.

A mellvason közepén – különféle formában – díszített rátét, erősítő lemezek láthatók. A mellvas jobb oldalán behajtott lándzsatartó kampóval /ord / van ellátva.. A lemezekből összerótt, díszes, erősen tagolt csatakötényhez ugyancsak kiemelten díszített – kagyló formájú – nyúlványok (tuiltes) vannak rászíjazva. Alul látszik a sodronying. A lovagalaknak díszes, lemezekből álló, tagolt combvértjei vannak. A térdvérték is díszes kivitelben készültek. Érdekesség, hogy a lábszárvérteket is díszes kivitelben ábrázolták. A lemezekből készített, tagolt, díszes vas cipők is a valóságnak megfelelően kerültek ábrázolásra. A ráerősített díszes sarkantyúk részben takartak.

A lovagalak jobb karját részben maga elé tartja, ebben nagyobb méretű zászló rúdját tartja. E rúd alsó harmadánál fogó látható. A rúd legfelső része, így annak csúcsa hiányzik. Maga a zászló elnyúló, hosszúkás forma, fecskefar-kas, ezek végein díszbojtokkal. E zászló – egykor – igen díszes kivitelben készült, szegélydíszítéssel is ellátott, felülete virágmintával ékesített. Középen – kör alakú medalionban – a Szapolyai család másik alapvető címermotívuma, a (heraldikailag jobbra néző) ágaskodó egyszarvú.

Szapolyai István bal oldalán díszes, csatos szíjon egyenes pалlost visel, hüvelyben. A pалlos markolata részben hiányos. A megmaradt részlet rovátkolt díszítésű. E kardnak nagyméretű, egyenes keresztvása van. A pалlost, díszes hüvelyben, hüvelyveretekkel ábrázolták.

Az ábrázolás mögött két angyal, igen díszes, szegélyes, rojtokkal is ellátott köpenyt tart. Ez nem takarja a vértzetet, fegyverzet részleteit.

e/. Máriássy István (+ 1516) síremléke / Márkusfalva – Markusovce – „ Szent Mihály” templom /

A síremlék igen jól mutatja a korabeli (alacsonyabb beosztású) katonai parancsnok vértzetét, fegyverzetét.

A megboldogult felnyitott, kémlelőnyílással is ellátott salade sisakot hord. Nyakát, állát, egyszerűbb díszítésű állvért védi. A hónaljvérték gyakorlatilag teljesen takarják a vállvértéket. A hónaljvértéken

nyolcágú csillag alakú díszítés van. A felkarvérték részben tagoltak, lemezekből összeróttak. A könyökvérték kunkorodó díszítéssel ékesek. Az alkarvérték simák. A páncélkesztyűk egyszerűbb kivitelűek, díszítésűek. A mellvért jobb oldalán lándzsatartó kampó (ord) jelenik meg. Ugyancsak egyszerűbb kivitelű a lemezekből összerótt csatakötény. Alatta látszik a sodrony-ing.

Az elhunyt lemezekből összerótt vascipőket visel. A rákötött sarkantyúk hosszú nyakúak, kis csillagos taréjúak.

Máriássy István nyakában kerek szemekből álló láncon, ovális inszigniat visel (rendjel?, testvérületi inszignia ?, talizmán?, ékszer ?)

A jobbában zászlós lándzsa (tornalándzsa?) rúdját tartja. Ennek hátsó végén tartót, előtte pedig kézvédő korongot ábrázoltak. Maga a zászló, elnyúló, hosszúkás, csúcsba futó, a végén bojttal. A zászló felülete – jelzésszerűen – díszített. A rúd közvetlen közelében, középen S betűvel (= SZAPOLYAI ?) A zászlócsúcs hiányzik.

Nyilvánvalóan egykor valóban létezett csapatzászló alakját örököltette meg a síremlék ábrázolása.

A vitéz baljával maga elé tartott pajzsára támaszkodik. Ez kisebb méretű pajzs, valószínűleg korabeli, az elhalt személy által a valóságban is használt pajzs alapján készítve. Maga a pajzs heraldikailag (a korban divatos) ú. n. lófő pajzs. A négyelt pajzs a Máriássy család egyik /korabeli/ címervariánsát tartja: az első és negyedik mezőben tollas buzogányt emelő páncélos kar, a második és harmadik mezőben hármashalomra helyezett kettős kereszt, oldalain virágok.

A lovagalak bal oldalán csatos szíjon (csatlékon) hosszú, egyenes pallost visel: körte formájú markolatkupakkal, hosszú, sima markolattal, egyenes, végei felé elkeskenyedő keresztvassal.

BIBLIOGRÁFIA

Balogh Jolán: A művészet Mátyás király udvarában. I-II.

Bp. 1966.

Boeheim, *Wendelin*. Handbuch der Waffenkunde.

Leipzig 1890.

Čejvan, Idris (főszerk.): Četrnaest vekova borbi za slobodi. (Vojni muzej Beograd).

Beograd évsz. n. (197?)

Divald Kornél: A héthársi Szent Márton-templom.

Bp. 1913. (Klny. „, Magyar Mérnök és Építész Egylet Közlönye „,)

Homolka, Jaromir – (Honty Tibor): Gotické plastiká na Slovensku.

Bratislava 1972.

Kalmár János: Régi magyar fegyverek.

Bp. 1971.

Máriássy Péter: Máriássy ... nemzetség ezeréves története folytatódik.

Kosice 2006.

Luxová, Viera: Memento mori. Formy náhrobnej skulptúry.

In.: Gotika (Szerk.: *Buran, Dušan*)

Bratislava 2003. 324-333. Pp., 666-667. pp., 2.28. szám, uo. illusztráció

Schallaburg 82. – Matthias Corvinus und die Renaissance in Ungarn. (8. Mai – 1. November 1982.) /

Red.: *Stang-ler, Gottfried – Csáky Moritz – Perger, Richard, Jünger, Andrea* /

Wien 1982. (Katalog des Niederösterreichischen Landesmuseums – Neue Folge Nr. 118.)

Nyulásziné Straub Éva: Öt évszázad címerei a Magyar Országos Levéltár címereslevelein.

Bp. 1981.

Szendrei János: Magyar hadtörténelmi emlékek az Ezredéves Országos kiállításon.

Bp. 1896.

Szendrei, Johann: Ungarische Kriegsgeschichtliche Denkmäler in der Milleniums Landesaustellung.

Bp. 1896.

Vernei-Kronberger Emil: Magyar középkori síremlékek.

Bp. 1939. (A budapesti királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Művészettörténeti és Keresztényrégészeti Intézetének Dolgozatai 60.)

Zarnóczki Attila: Mátyás király katonái.

Bp. 1992

A születés karizmájának hiánya Hunyadi Mátyás esetében

A magyar történelem legfényesebb lapjainak jó részét Hunyadi Mátyás uralkodása tölti ki. Hazánk ekkor sikeres hódító hadjáratokat vív, viszonylag szoros ellenőrzése alatt tartja a vazallus fejedelmeket, erős hadsereggel, központosított igazgatással és jelentős adóbevételekkel bír. Ekkor éli Magyarország a reneszánsz máig csodált éveit és ekkor keletkeztek kiváló alkotásai, mint például a corvinák. De Mátyás király uralkodása bármennyire is erőteljes és fennkölt volt, halála után szinte azonnal minden elveszett. Elvesztek a meghódított tartományok, mi több, ellenség tör be a Dunántúlra, és az egykor oly rettegett fekete sereg nem a haza ellenségei ellen vonul, hanem fosztogatni kezdi országunkat, mivel az üresen tátongó kincstárból fizetni nem tudják már őket. És hogy az összeomlás teljes legyen, 1526-ban Mohács mezején megrogyik nemzetünk lába, hogy aztán 1541-ben Buda elestével hazánk térdre rogyék. Mátyás halála után 50 évvel Magyarország romokban és három részre szétszaggatottan áll a hadak útjában. Hogy lehetséges mind ez? Miért következhetett mind ez be? Miért nem tudott Hunyadi Mátyás maradandót alkotni annyi erőfeszítés árán sem. Miért csak a reneszánsz művészete és a népmesék világa maradt utána. Erre sokan és sokféleképpen keresték már a választ.

Jómagam Hunyadi Mátyás politikájának és cselekedeteinek háttérében valami olyat vélek felfedezni, ami magyarozatot adhat arra, miért folyt el az ország ereje, miért merült az ki annyira, hogy aztán a török és a Habsburgok között évszázadokig őrlődjön. Jómagam úgy vélem, hogy Mátyás király politikáját nagyban befolyásolta az, hogy nem „bíborban” született. Ő igyekezett ezt kompenzálni, valahogy úgy, ahogyan azt pár évszázaddal később Bonaparte Napóleon is megpróbálta, hódításokkal és központosított államhatalommal.

De miért is fontos a születés karizmája? Meglátásom szerint ennek egy belföldi és egy nemzetközi vonzata van. Nemzetközi téren az európai államok szövetségekre bomlottak, mivel a korszak háborúkkal teli. Hódítók és meghódítandók, örökösök és trónigénylők vívják háborúikat egymással. Ebben a helyzetben az adott államok erejét és szövetségi rendszerét a dinasztikus kapcsolatok nagyban meghatározzák. Ha valaki rokonsága lévén kimarad ezen dinasztikus kapcsolati hálóból, az - az országnak is komoly kárára lehet. Belföldi téren pedig az uralkodó legitimitását a származása adja meg, vagy legalább is teszi igen erőteljessé. Mert ha az uralkodót származása nem emeli ki a többi főúr közül, akkor a király csak egy a sok közül, mi által királyi koronája irigységre adhat okot. Erre kiváló példa Lengyelország esete az uralkodó dinasztia kihalta után, lásd például Sobieski János uralkodását. Esetünkben pedig Hunyadi Mátyás csak egy a többi főúr közül, akit egy főúri klán ültet hatalomra, ráadásul nem is saját, hanem apja érdemei végett. De a karizma hiányának terén van még egy lelki tényező is, ami kétirányú. Esetünkben a Hunyadi család egy új keletű nemesi család, ráadásul idegenből jött família, amely nem bír nemzedékekre visszamenő nemesi hagyományokkal és múlttal, se a nemesség helyi, avagy vármegyei, se az országos politikai és gazdasági színterén, leszámítva Hunyadi Jánost. Mind ez pedig kihat Mátyásra is, hiszen a kor embere büszke őseire és családjára. Aki evvel nem rendelkezik, az óhatatlanul kisebbségi komplexusban szenved, még akkor is, ha az ország egyik leggazdagabb birtokosa, mi több az ország királya, hiszen ő a régi családok szemében csak egy homo novus. Ráadásul dinasztia nélküli király, amit éreztenek is vele, mint ahogyan azt teszi Habsburg Frigyes.

A dinasztia nélküliség még belföldön is súlyosan érintheti, hiszen ő nem az Árpádok örököse. Márpedig az Árpádoktól való leszármazás vagy leszármazottal való házasság mindezt az uralkodó legitimitációjának alapja volt. Még akkor is, ha tudjuk, hogy például az Árpádok mintegy 300 éves uralkodása alatt körülbelül 93 évet terhelte trónviszály, és legalább 29 évig volt anarchia az országban. De hiába volt ez a belső fölfordulás, a harc az uralkodóházon belül dúlt, és a család és dinasztia legitimitását nem kérdőjelezi meg. Az Árpádoktól való elszakadás problémájával először Zsigmond szembesült, de az ő uralmát némiképpen legalizálta az Árpád utód Anjou Máriával kötött dinasztikus házassága. Hunyadi Mátyás azonban semmiféle

ősi legalizációt nem bír, se születése, se házassága révén. Mind ez a háttér pedig nagyban kellett hogy befolyásolja politikáját.

Mert hát honnét és kiktől is származott a magyar történelem egyik legkiemelkedőbb személyisége? Első ismert őse Serbe, aki a nagy király dédapja volt. Róla nevéen, testvérén és gyermekein kívül semmit nem tudni. Fia Voyk 1409-ben új adományként kapja Hunyadot testvérel és fia Jánossal együtt. Egyes feltevések szerint Hunyadot esetleg már 1378-ban is bírhatta Voyk. Voyk Zsigmond király udvari lovagja, és feltehetőleg ő kapja a Hunyadiak hollós címerét. Voyk felesége a karánsebesi Morzsinay Erzsébet volt, bár van, aki ezt kétségbe vonja. Országos ismeretségre mindössze Mátyás apja, a törökverő Hunyadi János jutott 1440-ben, mint szőrényi bán, majd 1446 és 1453 között Magyarország kormányzója lett, aki utóbb 1456-ban a Nándorfehérvári diadal után betegségben elhunyt. Hunyadi János alapozza meg családjá hírnevét és vagyonát. Mátyás anyja Szilágyi Erzsébet, aki köznemesi család sarja. Akkor, amikor Hunyadi Mátyást 1458-ban királlyá választják, családjá mindössze csak 18 éve volt a bárók sorában és mindössze csak ennyi ideje viselt országos tisztséget. Ebből adódóan klánja is csak új keletű, amit a történelmi pillanat szült. Mátyás a kortársak szemében egy feltörekvő és ismeretlen, lényegében gyökértelen idegen.

Megválasztásában két dolog játszott szerepet. Egyszer apja csillogó hírneve, másodszor fiatal kora, mert a Garai – Cillei és Hunyadi párt, az utóbbi élén Szilágyi Mihály, úgy vélték, hogy egy irányítható bábót ültethetnek a trónra. Mátyás azonban fiatal kora ellenére átlátott a főúri pártok mesterkedésén, és hamar leváltotta Szilágyi Mihályt a kormányzóságból, majd a sértett Garai László nádor helyére Guti Ország Mihályt nevezi ki. Garai nádor sértettségének oka az volt, hogy a király elvetett azt az ötletet, hogy lányát, Annát vegye feleségül. A király ezen lépésével szabadulni akart a főúri ligák hatalma alól. Tudta jól, hogy ha belemegy a házasságba, akkor Garai és Ujlaky Miklós bábujává válna, mivel saját magának nem volt azokkal számottevő erővel és tekintéllyel vetekedő klánja. Míg Luxemburgi Zsigmond belemehetett a Cillei klánnal való házasságba a Luxemburgi család nemzetközi tekintélyének és kapcsolatainak tudatában, addig Mátyás nem köthetett házassága lévén hasonló szövetséget. Guti Ország Mihály nádorrá tételével (1458) egy köznemesi származású nemest emel az ország második legmagasabb tisztségébe. Olyan személyt, aki nem tagja a főúri ligáknak és tisztségét egyedül Mátyásnak köszönheti. Mátyás így „alulról” emelt be valakit a főurak közé, saját szövetségesének.

A király belső gyengesége 1549 februári Budai országgyűlésen kiviláglik, amikor mellette 30 főúr és főpap jelenik meg, míg egy héttel később a Garai-Ujlaky-Kanizsai „liga” 20 bárója ellenkirállyá választja Habsburg III. Frigyes, ahogy ők mondják, az „oláh kiskirály” ellenében. Tehát Mátyás származása igen sokat nyom a Habsburg pártiak kezében. Igaz, Mátyás, III. Frigyes, magyar támogatóit szerencsével hamar öhozá való átállásra készíti, de ezt követően hamarosan létrejön ellene nagybátyja Szilágyi Mihály vezetésével egy újabb ellenállási góc. De ezen is sikerrel úrrá lett, hála jó diplomáciai érzékének.

Mátyás jól mérte fel, hogy a belső ellenállást csak külső segítséggel törheti meg. De ki lép házasság által szövetségre egy homo novussal? Hiszen abban az időben nem a személyes kiválóság, hanem a család rangja és birtoka volt a fontos. Ekkor szóba se jöhet egyetlen fejedelmi ház sem. Egyedüli szövetségesnek a hozzá hasonlóan uralkodó dinasztia nélküli Podebrád György cseh király és annak gyermek lánya Katalin jöhet számításba. Hiszen a Podebrád család is az uralkodó dinasztiákhoz képest, hozzá hasonlóan, alulról jött, bár a cseh főúr családja viszont Mátyáshoz képest előkelőbb és régebbi. A házasság Podebrádnak is előnyös, mivel az ő származása sem elég előkelő a koronához, így jogosan várhat támogatást koronája védelmében Mátyástól egy családi kötelék esetén, mivel Mátyás trónigényét is sokan vitatták. Hogy mennyire így van, azt mutatja az is, hogy a cseh király is érzi származásának hiátusait, és ezért vezeteti vissza családfáját a Karolingok koráig.

1461 májusában megkötetik Katalin és Mátyás házassága, ami azonban Katalin 1464-es halálával hamar és gyermektelenül ért véget. Ez pedig súlyos következményeket vont maga után, hiszen III. Frigyes és Mátyás 1462. április 3-án megállapodott a korona visszaadásában. Ennek egyik feltétele, hogy ha Mátyásnak nincsen törvényes fia, akkor a trónt a Habsburgok öröklik. Podebrád Katalin halála után Mátyás ismét házassági problémával küzd. Ráadásul a csehekkel is megromlik a szövetsége Podebrád György áskálódásai miatt.

A király ugyan kaphatna feleséget 1465-ben Frigyes brandenburgi választófejedelem illetve Albert örgróf családjából, de a német orientációt a Szilágyi Erzsébet vezette csoportosulás ellenezte, így ezen útkeresés zsákutcába vezetett. A magyarok ellenállása miatt esett kútba Margit szász választófejedelemnő lányának eljegyzési kísérlete is. Miért ilyen kiszolgáltatott Mátyás a környezetének? Azért, mert nem vérszerinti uralkodó, hanem csak egy a főurak közül. A főúri csoportok akarata nélkül semmiféle legitimációja nincsen a magyar trónra.

Ez után reális lépés lett volna szövetségre lépni Lengyelországgal és a Jagellókkal az északi területek védelme végett. De IV. Jagelló Kázmér lengyel király 1469-ben kijelentette, hogy nem adja lányát egy alacsony származású emberhez, mondván császárok és királyok ivadéka nem lehet Hunyadi Mátyás, az „alantas származék” felesége. Ez által Mátyás házassági és politikai mozgástere lényegileg bezáródik, hiszen országon belül „csak egy” a többi főúr közül, míg az európai szintéren betolakodó az uralkodó dinasztiák között. Tehát Mátyás erős szövetséges nélkül marad. A király házassági problémája közel 10 évig fennállt. Márpedig, ha rendelkezett volna a születés karizmájával, akkor országa igen csak csábító lehetett volna a házassági politika terén.

Az országon belüli pártharcok nem adnak biztosítékot arra, hogy adott esetben a király számíthat a főúri bandériumokra. Dinasztikus szövetség nélkül pedig külső támogatásban sem reménykedhet. Maradnak a zsoldosok. Ekkor a huszita háborúk végeztével Csehország és Észak-Magyarország területein jelentős erőt képviselő zsoldos csapatok állomásoztak. Jan Giska huszita zsoldosvezér eredetileg III. Frigyes császár, Podebrad cseh király és Bajor Lajos pfalzi választófejedelem támogatásában bízik, akik őt és zsoldosait Mátyás ellen kívánják felhasználni. Giska első hadjárata Wroclaw (Boroszló) ellen volt, ahol a katolikus ellenzéknek kellett volna szétvernie. A zsoldosvezér azonban kudarcot vallott. Ekkor mérte fel azt, hogy neki és Mátyásnak közösek az érdekeik. Mátyásnak van országa és királyi bevételei, de nincsen megbízható hadserege, míg neki, avagy Giskanak vannak zsoldosai, de nincsen állandó bevétele. Giska ugyan kezdetben a Felvidéken önálló territóriumot kiépíteni, de mikor várait kezdte bevenni Mátyás és egyfajta katonai patthelyzet alakult ki, mindkét fél kereste a megegyezés lehetőségét. 1461-ben Giska főkapitány lett és Arad megyében kap jelentős birtokokat. Katonáiból, a végképp hontalanná vált kóborló fegyveresekből csakhamar királyi zsoldosok, megbecsült harcosok lettek. Belőlük alakultak ki az állandó királyi hadsereg első alakulatai. Mátyás így egy csak neki engedelmessé, jól képzett haderőre tett szert. Ezt a haderőt egyaránt használhatta külháborúkban, de belső elrettentő erőként is. Ettől kezdve a király már nincsen teljes mértékben a nemesi bandériumokhoz kötve.

Ez azért fontos, mert a bandériumok esetében erősebb a királyi parancsnál a zászlósúr szava: a familiárisokból verbuválódott bandérium elsősorban ura érdekeiért vonult hadba. A király ráadásul akkor tett szert zsoldos magánhadseregére, amikor még származása mellett a királyi hatalomban is legitimációs problémái vannak, hiszen koronázás nélkül a királyi hatalom a magyar jog szerint gyenge. Mátyást pedig csak 1464. március 25-én koronázták királlyá a Szent Koronával.

A zsoldosokra támaszkodva Mátyás a birtokpolitikát felhasználva valósággal szétrobbantotta az arisztokrácia addig szinte zárt körét. Míg 1465-ben még 7, húsz évvel később már csak 3 született báró volt a méltóságviselők között. Így emelkedik fel Mátyás alatt Kinizsi Pál, Szapolyai Imre, Magyar Balázs. Mátyás egy új nagybirtokos arisztokrata réteget teremtett, bár páran maradtak a régiek közül is, mint az Újlaky vagy Báthori család.

Az ekkor felemelkedő Szapolyai család, talán Mátyás példáját követve, tűzi ki maga elé a királyi korona megszerzését, amit Szapolyai János 1526-ban el is ér. Sokan vádolták avval Szapolyait, hogy szándékosan késett el a mohácsi csatáról, hogy ezáltal saját hatalmát erősítse.

Hasonló változás a magyar főnemesség körében korábban Anjou Károly Róbert alatt volt. Neki, mint kívülről jött „jövevénynek” kellett annó hasonlóan cselekednie. Mátyás ugyan nem kívülről jött, de a főurak világában még is csak jövevény. Ahogy a világi főnemességet lecserélte, úgy cserélte le az egyházi vezetőket is, kihasználva Zsigmond 1404-ben kiadott királyi tetsvényjog rendeletét. Mátyás alatt tűnik fel a jobbágyszármazású Bakócz Tamás, akinek nagyravágyása vezet a Dózsa parasztháborúhoz és így a parasztok röghöz kötéséhez, valamint közvetve a mohácsi csatavesztéshez és hazánk török és Habsburg

megszállásához. De Mátyás alatt lesz kincstartó a jobbágyból lett Nagylucsei Orbán, valamint püspök a mezővárosi „polgár” Handó György. A jobbágy és köznemesi feltörekvő családok fiai nem számíthattak befolyásos rokonaikra, egyedül saját erejükben és tehetségükben bízhattak, valamint a királyi kegyben. Az ilyen családok gyermekeinek célja valamely központi hivatal vagy püspökség elnyerése, amellyel együtt járt a vagyon. Így ők a királyi politika feltétlen kiszolgálói. A főnemesi pozíciók több mint 40 %-át érintette a változás.

Mátyás idejében egyedül csak a királyi tanács nem nyílt meg a köznemesek (és jobbágyok) előtt, holott a király 1458-ban evvel is kísérletezett. Pontosabban szólva, a budai udvarbíró, aki mindig köznemes, a tanács tagja, mivel ő volt a királyi uradalmak legfőbb jószágkormányzója. Ennek oka, hogy a bárókkal szemben a királynak a rendekre kellett volna támaszkodnia, de ehhez nem volt politikai ereje az uralkodónak. Mi több, akkor politikai mozgástere is csökkent volna. Így a királyi tanács tudta egyedül korlátozni a király hatalmát. Például a király hűtlenség vétke miatt a tanács hozzájárulása nélkül senkit sem büntethet fej és jószágvesztéssel. A régi főnemesség így vagyonát tudta biztosítani, de ennek ellenére kiszorult hivatalokból. Viszont a tanács határozta meg azt, hogy mire lehet a királyi regálé és állami adók bevételeit fordítani. Ebből adódóan viszont a király egyedül csak a hadseregére, zsoldosaira számíthatott feltétel nélkül.

A helyzet Peisizstratosz türannoszi hatalmára emlékeztet. Hiszen ő is földet oszt az alsóbb néposztálynak, általános adókat vezet be, mint később Mátyás is teszi, állandó zsoldoshadsereg. Peisizstratosz hatalmát a hadseregre építi, míg kijátssza egymás ellen a kereskedőket és földműveseket, valamint az iparosokat. Mátyás hatalma hasonlóképpen épült fel. Mátyás hatalma zsoldosaira épül, vagyonát rendkívüli adókkal gyarapítja, az addigi vezető családokat lecseréli. A királyi tanáccsal tartja sakkban a vármegyék nagyszámú csekély vagyonú nemességét. Azok viszont a bárókra, a hatalmasokra vannak gyűlölettel vegyes félelemmel. Így a köznemesség kijátszható a régi, de az új főurak ellenében is. A király pedig hol az egyik, hol a másik pártjára áll, attól függően, hogy mit kíván az érdeke. Peisizstratosz és Mátyás között hasonló még az is, hogy míg szerintem Athén fénykora Kr.e. 560-527 közé esett, úgy Magyarország is Mátyás alatt állt hatalma csúcán.

Mátyás szinte üres kincstárat örökölt, mivel a királyt illető jövedelmek a főúri kincstárakba vándoroltak. A jobbágyok és polgárok adói sem, de a külkereskedelmi vámok, a nemesfém és sóbányászat, sőt a pénzverés haszna sem jutott el a királyi kincstárba. Mátyás a királyi jogok érvényesítésével rendezte a helyzetet. Újra kötelezővé tette a nemesfémek beváltását, betiltotta a magánpénzverést, beszüntette a külhoni só hazai forgalmát és növelte a hazai sóbányászat termelését. Ezen kívül, több esetben is rendkívüli adókat vet ki, mint például 1458-ban és 1463-ban. Máskor, birtokok elzálogosítása árán jut bevételekhez. Az 1460-as évek közepére a király pénzhiánya megszűnt, és éves bevétele 300 ezer aranyforint között mozgott. Mint fentebb írtam, a király feltétel nélkül egyedül csak a zsoldosokra számíthatott. Ez, valamint a megnövekedett hivatalnokréteg eltartása óriási kiadásokat jelentett, amit a király bevételei nem tudtak fedezni. Ez már 1464-ben érzetette hatását. A király ezért az adóreform érdekében kiegyezett a főnemességgel. Az adóreformot az 1450-es évek európai pénzügyi válsága is indokolta. 1467-ben bevezetik a jobbágytelkek utáni 20 dénáros adót, mint a királyi kincstár adóját és eltörlik az addigi adómentességeket. Felszámolta a bérbe adott vámhelyeket és így a vámok közvetlenül a királyi kincstárba folytak be. 1467-től az ezüstdénár állandó értékű volt, egészen 1521-ig. A rendes adókból a király évente 60 ezer aranyforintnyi jövedelemre számíthatott.

A király bevételeinek zöme nem a regálékból, nem a városok aranyából, nem is a rendes huszaddénáros adóból folyt be. A király legfőbb bevétele a telkenként 1 aranyforintnyi rendkívüli hadiadó volt. Ezen bevétele több volt, mint ami a rendes adókból befolyt. Ezt a király először 1463-ban vetette ki, majd 1468-tól kezdve szinte minden évben kivetették. Ez az adó az 1480-as évekre rendszeres adó lett, igaz a huszaddénáros adót elengedte a király ekkorra. A király így olyan jelentős bevételekre tett szert, aminek elköltésébe a királyi tanács nem szólhatott bele.

Mátyás rendkívüli adóterhei 1467-ben több vármegyében is elégedetlenséget és zendülést szült, majd Erdélyben Szentgyörgyi János és Szapolyai Imre vezetésével fegyveres lázadás tört ki. A király a lázadást zsoldosai élén hamar leverte.

A belső bajok mellett, a királyt egyre inkább fenyegette a török veszély. Evvel már 1458-tól kellett politikailag számolni. Eddig a török ellen a magyar király mindig számíthatott nemzetközi támogatásra. Mátyás azonban nem tudott egy nemzetközi szövetségi rendszert létrehozni. A magyar koronára vágyó Habsburg és Jagelló uralkodóházaknak érdekeivel ütközött Magyarország megsegítése. A keresztény Európától elszigetelődött Csehország pedig már a kezdetek elején is gyenge szövetséges, majd ellenfél volt. Lengyelország és a törökök között még ott volt Moldva ütközőzónaként, és a német-római birodalmat sem fenyegette a török veszély. A balkáni fejedelemségek ugyan névleg maradtak magyar vazallusok, de sorra hódoltak meg a török előtt a hathatós magyar segítség elmaradása miatt.

II. Piusz pápa (1458-1464) ugyan megpróbált egy európai szövetségi rendszert felállítani, de nem járt sikerrel.

Miért volt ilyen reménytelen helyzetben szövetségesek terén Mátyás? Ha megnézzük a korábbi európai szövetségeket, de a későbbieket is, azok leginkább dinasztikus kapcsolatokon alapultak. Mátyás azonban származása miatt ilyen kapcsolatokra nem számíthatott. Egyedül Velencével sikerült szövetkeznie 1463-ban. Innét évekig jelentős összegeket kap a török elleni harc céljára, azonban ezen pénzeket a király másra költötte el.

Mátyás végül 1463-ban haddal a török ellen vonult, de vigyázott arra, hogy kerülje a nagy összecsapást. Így a török főerők elvonulása után megkezdte Jajca ostromát, amit be is vett. Így Bosznia egy része a király kezére került. A hadjárat azonban nem befolyásolta jelentősen a Balkán katonai helyzetét. 1464-ben ismét a török fronton harcolt a király és Zvornikot ostromolta eredménytelenül. Mivel azonban más európai had nem indult meg a török ellen, még Velence se, a király végleg visszavonult a török frontról és örökre búcsút vett a török elleni támadó hadjáratoktól. A király külpolitikájában ettől kezdve a barbár veszély emlegetése csak tetszetős politikai fogás marad.

Mátyás 1463/64-ben vezetett török hadjáratai világosan mutatták, hogy a király nem a Balkánon kíván valójában hadakozni. Ezt mutatja az a tény is, hogy lényegében elveszíti a török ellenében Havasalföldet, mint vazallusi területet, de az 1458-ban elveszett Szerbiát sem tudja visszaszerezni. Ugyan így, lényegében elveszítette Boszniát is, mint ütközőállamot. Az aktív török elleni politika gyökeresen ellentétben állt a közép-európai hegemoniára törekvő Hunyadi Mátyás terveivel. A török hadjáratok sok pénzt emésztettek volna fel és kevés haszonnal kecsegtettek, ami nem hozott volna elég dicsőséget a királynak. Mert a király kereste az egyéni dicsőséget és hírnevet. Így viszont a törököt közvetlenül az ország határaihoz vonzotta, mivel az ütközőzónát elveszítette.

Mátyást próbálják történészek felmenteni a török hadszíntér elhanyagolása miatt, mondván, a török erős államot nem támad meg. Tehát mátyás a szövetségi rendszer hiányát, hódításokkal kívánta pótolni, hogy így erősítse meg az országot. Ez szép elgondolás, de ha megnézzük a király kiadásait és bevételeit, a hazai védrendszerre fordított kiadásokat, a belpolitikai feszültségeket amin a király csak zsoldosaival tud úrrá lenni, kitűnik, hogy nyugat-európai törekvései nem szolgálták az ország érdekeit. Azok egyedül Mátyás hírének növelését szolgálták, és arra voltak hivatottak, hogy elfeledtessék a király alacsony származását. No meg így tudta a külhon előtt palástolni a belső bajokat is.

Mátyás kegyenceire és zsoldosaira támaszkodva vezette az országot. Mátyásnak a hatalom megtartása érdekében messzemenő kül- és belpolitikai kompromisszumokra kényszerült. A belső feszültségeket csak aktív külpolitikával tudta ellensúlyozni. Hiszen a király hatalmát egyedül biztosító zsoldosoknak munkát kell adni. Ráadásul eltartásukat sem tudta fedezni a kincstár, pedig az ország bevételeinek javát a király erre költötte. A katonaság eltartása a királyi hatalom legfőbb gongya volt, hiszen a zsoldosok esetleges fosztogatása ellensége a békés lakóságnak, ugyanis az éhes zsoldos valóságos istencsapás. A hiányzó pénzt kizárólag hódító háborúval lehet pótolni. Ezért gazdag, ám könnyen behódoló területek jöhettek csak számba. Olyanok, ahol a gyors siker mellett, bőséges hadizsákmány is akad, ami kielégíti, netán pótolja a kimaradt zsoldot. Mátyás ezért fordul el a Balkán térségétől, hiszen ott nincsen zsákmányra lehetőség, no meg a török komoly és erős ellenfél. Csehország viszont könnyű zsákmánynak tűnt. Mátyás, hogy hatalmát biztosítsa, itt foglalkoztatta zsoldosait, elhanyagolva a nyilvánvaló török veszélyt, és végeredményben feleslegesen felélte a kincstár bevételeit is. Ha Mátyást nem sújtotta volna a származás hiánya, akkor nem szorult volna arra, hogy állandó zsoldossereget tartson fenn. Az ország bevételeit ez esetben a haza javára

tudta volna fordítani. A cseh háború 1468-ban vette kezdetét. Mátyás közel 20 000 fős zsoldosserege elégtelen a nagyobb városok bevételére, de gyenge a nyílt csatákhoz is. Mi több, Podebrád serege Mátyást békekötésre tudta kényszeríteni. Ennek ellenére 1469-ben Olmützben cseh királlyá koronáztatta magát, kivívva evvel a cseh, lengyel, német birodalmi rendek és a pápa ellenszenvét. Ezért nem is iktatták be a választófejedelmek sorába. Mátyást még III. Frigyes ellenfelei szász Albrecht és Brandenburgi II. Frigyes se támogatta, hol ott az utóbbit kétezer arannyal is igyekezett megvesztegetni.

Miért nem sikerült Mátyásnak az, ami sikerült Zsigmondnak? Zsigmond mint magyar és cseh király nyerte el a császárságot, de ez annak volt köszönhető, hogy német eredetű, tehát nem idegen uralkodói dinasztiából származott. Mátyás azonban nem csak idegen, tehát nem német eredetű, hanem dinasztiája sem volt. Apja köznemesi sorból emelkedett fel a főurak közé, de nem lett király. Az a közbeszéd, hogy ősei nem is magyarok, hanem a vlachok földjéről származnak, már Magyarországon is sok nehézséget okoztak neki. Ezért idegen volta, becsvágya más országok koronái után, személyét alkalmatlanná tették arra, hogy a választófejedelmek közé emeljék. Így pedig a császári korona előtt az út el lett zárva.

És ez az - az időpont, amikor Mátyás alacsony származására hivatkozva, kosarat kap a lengyel udvarban. Tehát fegyveres hódításával és újabb koronájával sem tudta ellensúlyozni származásának hiányosságát. Mi több, az eddig semleges IV. Kázmér lengyel király Podebrád Györggyel köt szövetséget Mátyás ellenében. Tehát csehországi hódítása nem, hogy előnyére vált volna, hanem még inkább elszigetelte a külvilágtól. A kiutat Mátyás Frigyes választófejedelm lányának feleségül vételében látja. Hogy ez kinek a hibájából hiúsult meg, az vita tárgya.

Mátyás így ellenfeléhez III. Frigyes császárhoz fordult segítségért, és megkérte a maga számára az ösztendős Kunigunda kezét. Ugyan az ara még legalább 6-7 évig nem léphetett volna tényleges házasságra, de az eljegyzés ténye már maga mozgásteret adott volna a magyar királynak. De III. Frigyes még szóba sem állt a Vitéz János vezette követséggel. 1470-ben, Bécsben a két uralkodó találkozása ismét eredménytelenül zárult a házasságkötés ügyében.

A cseh vállalkozás végső kudarcát Jagelló II. Ulászló cseh királlyá való megválasztása jelentette. Ettől kezdve Mátyás beszorult a Habsburg és Jagelló dinasztiák hatalmi érdekszférája közé. Kiutat egy házasság jelentene, de ez elől a szóba jöheto udvarok elzárkóztak.

1470-re az országot kimerítette az értelmetlen cseh háború. Így az 1470-es budai diétán a nemesség a hadiadó ellen lépett fel. A király ugyan megszavaztatta a hadiadót, de ennek fejében lemondott a főurak és főpapok bandériumairól. Mivel Vitéz János is ellene lépett fel, megtagadta az esztergomi érsektől az állami bevételek reá eső részét, sőt megadóztatta az egyházi vagyont is. Janus Pannonius pedig ekkor veszítette el szlavóniai báni címét. Mátyás úgy kül, mint belpolitikailag elszigetelődött. Az ország nemessége a király eltávolítását látta célravezetőnek a haza felemelkedése érdekében. Vitéz János és Janus Pannonius vezetésével a 75 vármegyéből 66 a király ellen lázadt fel. Az összeesküvők Jagelló Kázmér lengyel király fiát hívták meg a magyar trónra. Most már Hunyadi hívei is a király ellen lépnek fel. A király a lázadást országgyűlés összehívásával törte le, ahol megígérte a sérelmek orvoslását és a főurakat lefizette. Például ekkor lett Újlaki Miklós Bosznia királya. Janus Pannonius elmenekült és hamarosan betegségben elhunyt, majd 1472-ben fogságban elhunyt az esztergomi érsek is.

Mátyás 1473-ban ismét Jagelló lányt kért feleségül magának, és ekkor felajánlotta, hogy a cseh koronát a lengyel királyfinak biztosítja. De ez sem volt elég a házasság megkötéséhez.

Mátyás, hogy kitörjön elszigeteltségéből, zsoldosaival III. Frigyes birtokaira tört, de eredmény nélkül, mivel 1474-ben Ulászlót, mint cseh királyt iktatták be a választófejedelmek sorába, Mátyás helyett. Pedig, hogy III. Frigyesre nyomást gyakoroljon Mátyás, még a törökkel is cimborált, és az 1480-as évekig birtokain átengedte a török portyákat, ha azok a császár birtokait kívánták fosztogatni. 1474-ben III. Frigyes és a Jagellók hada indított támadást a magyar király ellen, de a támadókat Boroszlóából kiindulva végül meghátrálásra kényszerítette Mátyás.

Ezt követően, a magyar uralkodó követei ismét végigjárták az európai udvarokat, hogy feleséget és így szövetségest szerezzenek a királynak. De ismét kocsart kapott. A követjárás kicsinyke sikere a szász választófejedelem és a német lovagrend megnyerése szövetségesnek, de például Burgundia Mátyás helyett a császárt választotta.

Közben 1473-ban a török had Perzsiára zúdult. Ekkor kedvező alkalom nyílt volna a törökök európai állásainak megtámadására, de erre csak Velence állt készen. Mátyás teljesen esélytelenül szemlélte a történeteket, hiszen zsoldosain kívül senkire sem számíthatott volna ekkor egy hosszabb hadműveletben. Ennek ellenére 1475-1476 telén zsoldosaival és a magyar nemesi bandériumokkal, akik a határt azért még erőteljesen védik, Szabács ellen vonult, amit két hónapi ostrom után vett be. Szabács bevétele fényes diadal volt, de ne feledjük, hogy a török főerők télen nem bocsátkoztak soha sem nyílt ütközetbe. Velük pedig a király soha sem kívánt megmérkőzni, hiszen egy ilyen ütközet kimenetele kétesélyes lett volna, továbbá zsoldosainak egy török hadjárat nem jelentett volna könnyű zsákmányt.

1477-ben az osztrák-magyar határincidensek háborúvá duzzadtak. Mátyásnak erre a háborúra szüksége volt, hiszen zsoldosainak munkát kellett adnia. Márpedig Ausztria gazdag városainak kifosztása, könnyű zsákmánynak ígérkezett. A nemesség az osztrák hadjáratot nem fogadta lelkesedéssel. A királyon az ország határainak védelmét kérték számon a török fronton, továbbá szemére vetették, hogy elpocsékolja az ország haderejét. Kijelentették, hogy az ország egy újabb osztrák háború esetén összeroppan a terhek alatt. A hadjáratot az 1478-as Olmützi béke zárta le, ahol Mátyás és Ulászló megtarthatta cseh királyi címét, és a magyar király megőrizhette birtokában a cseh korona melléktartományait. Ez katonai és diplomáciai siker volt. A diplomáciai sikert megkoronázta Kinizsi Pál és Báthori István 1479-ben a török felett aratott győzelme Kenyérmezőnél. A hadjáratot ekkor a törökök kezdték, hogy felmérjék, mit bír Mátyás katonailag és gazdaságilag kivéreztetett országa. De ekkor, és 1482-ben Temesvárnál a magyar végvidék még ellenállt a töröknek. Ezt elősegítette a végvárak korszerűsítése és a végvidék főkapitányságokra való felosztása, ami erőkoncentrációt tett lehetővé. A török fronton a békét az 1483-as békeszerződés hozta el.

Hunyadi Mátyás tisztában volt avval, hogy abban a korban, amelyben élt, nem az ősök személyes kiválósága számított, hanem azok rangja és birtoka. Így, hiába volt Hunyadi János fia, ez kevésnek bizonyul az uralkodók világában. Hiszen tudta, hogy már apjának is sok célzást kellett tudomásul vennie családjá kétes eredetére vonatkozóan, míg mások, a nála sokkal jelentéktelenebb emberek a családfájukkal dicsekedtek. A vlach kétes eredethez megjegyzem, hogy a vlachok, avagy románok főemberei, avagy bojárjai leginkább nem román, hanem tatár és bolgár családokból erednek, akik később elrománosodtak.

A kortársak így emlékeztek a király családjáról:

A Cillei-krónika szerint a gubernátor (Hunyadi János) nem volt megfelelő nemes.

A lengyel Długosz Hunyadi szerény és csekély állapotáról ír, és ugyan ezt állította Aeneas Silvius is. Hieronymus Landus krétai érsek, magyarországi pápai követ 1462-ben azt írja jelentésében, hogy a király helyzete igen nehéz, mivel apja nem magyar, hanem román, nem túl előkelő rokonsággal, ezért a bárók megvetik.

Mit tehetett ilyen helyzetben a királyi udvar? Gyártott magának ősöket, noha köztudott volt, hogy az ilyen ősöket a kor már nehezen tudta elfogadni. Ilyen ősgyártó volt például a Habsburg család, vagy éppen Mediciek. A király és környezete mégis megpróbálkozott vele.

Minden esetre volt, aki a királyt Zsigmond magyar királytól eredeztette, mondván apja, Hunyadi János csak úgy emelkedhetett fel oly gyorsan, hogy az uralkodó törvénytelen fia lett volna. Ezt a legendás vonalat Bonfini alapján Heltai Gáspár őrizte meg. Ugyan ez a származtatás szerepel Hunyadi Mátyás több belső emberénél is.

De amint Csihák György a ZMTE elnöke többször is megjegyezte, a történészek gyakorta megrendelésre írnak, és elferdítik a valóságot.

Való igaz, hogy Hunyadi János kedvelt híve volt Zsigmondnak és pályája meredeken ívelt felfelé, de semmilyen okleveles bizonyosság nincsen afelől, hogy Zsigmond és nem Vajk az édesapja. A két Hunyadi

János ugyan elgondolkodtató, de mivel családnevüket birtokukról kapták, lehetnek féltestvérek akár úgy is, hogy Morsini Erzsébet első házasságából született az egyik fiú, míg a másik a másodikból, eredeti családnevük pedig feloldódott a későbbi birtok nevében. A két Hunyadi János egyidejűsége nem bizonyítja Zsigmond apaságát. Mi több, Zsigmond nem gondoskodik fejedelmi házasságról a későbbi kormányzó Hunyadi János esetében, hol ott a korszakban ez neki dukált volna, ha apja koronás fő, és ő maga nem az egyházi pályára került. De Hunyadi János, Zsigmond halála után sem lett trónkövetelő, nincsen ilyen pártja sem, így elismeri Habsburg Albert, majd Ulászló királyságát. Mint kormányzó sem tett lépéseket a korona megszerzésére. Mi több, ha valóban Zsigmond lett volna az apja, akkor Hunyadi Mátyás a cseh korona és a német római császári címért folytatott harcban „fejedelmi származását” diplomáciájában mindenképpen felhasználta volna, különösen akkor, ha tudjuk, Hunyadi Mátyást pont alacsony származása miatt támadta Habsburg III. Frigyes vagy épp IV. Jagelló Kázmér lengyel király. De Hunyadi Mátyás diplomáciai levelezéseiben sehol nem tűnik fel Zsigmond mint nagyapa. Ezért jómagam nem látom bizonyítottnak Zsigmond császár és király, valamint Hunyadi Mátyás rokonságát.

Ezt fenntartom akkor is, ha vannak, akik címertani megfontolások alapján próbálják a rokonságot kimutatni. A királynak említene kellene, ha Zsigmondtól származik, még ha törvénytelen vonalon is, hiszen így még is csak uralkodóházból eredne. De nem említi hivatalos politikájában. Én pont azt látom Hunyadi Mátyás esetében, hogy politikája legfőbb céljának, hogy ellensúlyozza nem uralkodói származását.

Bonfíni azonban a király családját inkább az itáliai Valerius nemzetségből eredezteti. De volt olyan korabeli nézet is, hogy a király a római Corvinus nemzetség leszármazottja. Kevésbé előkelő származtatása volt az uralkodónak az, amikor a Scaliger nemzetségből vagy a lengyel Corvin családból származtatták le.

Mátyás, ha nehezen is, de békét kötött szomszédaival és még némi hódításra is szert tett. De európai elszigeteltségéből még mindig nem tudott kitörni. Követői azonban 1474-ben Aragóniai Ferrante nápolyi király udvarából jó hírrel tértek vissza. A király hajlandó lányát Beatrixot Mátyáshoz feleségül adni. Az esküvőre Budán 1475 december 22-én került sor. Mátyás ekkor 35 éves, míg Beatrix 23 éves. A házasság kétségtelenül diplomáciai siker. De tudni kell, hogy az ara családjának van egy kis „szépséghibája”. No meg Beatrix sem volt a megtestesült szentség.

Aragóniai V. Alfonz Aragónia, Szicília és Nápoly királya 1458-ban bekövetkezett halála után törvényes fia János örökölte Aragóniát és Sziciliát, míg Nápolyt természetes gyermeke (házasságon kívüli fia) Ferrante kapta meg. Ferrante uralmát a pápa sorozatban megkérdőjelezte törvénytelen születése miatt. Mivel szinte semmiben sem hasonlított V. Alfonzra, a kortársak a király apaságát is megkérdőjelezték és feltételezték, hogy egy valenciai mór, esetleg egy zsidó, pontosabban „marano” lehetett az apja. Tehát Beatrix apjának származása is igen csak homályos. Ferrante uralma során egy vérengző és kegyetlen emberré vált.

Ferrante igen léha és néha kurtizán életet élő, mesterséges magzatelhajtáson átesett, és ez által mint utóbb kiderült, terméketlenné vált lányát Beatricét, Hunyadi Mátyás magyar király vette feleségül. A házasság pillanatában az ara már vénlánynak számít, hiszen a lányokat 12 éves koruktól kezdve tekintették házasságra érettnek. Talán ennek is volt köszönhető Beatrix korábbi kicsapongó életvitele.

Ferrante és a Hunyadi ház között már régi jó kapcsolat állt fenn, hiszen Hunyadi János 1448-ban Ferrantét akarta meghívni magyar királynak.

Tehát megkötötték a házasság, de egy szintén származási hibás uralkodó család, erkölcsileg megkérdőjelezhető lányával. Ráadásul Nápoly igen csak messze volt ahhoz, hogy erőteljes politikai áttörést jelentsen. Ráadásul Mátyás a nápolyi házassággal belekeveredett Itália politikai darázsfészkébe, ami a térséget igen ingatag szövetségessé tette, mi több, a magyar királyt szembeállította Velencével, az egyetlen addig valamire is jó szövetségessel. Tehát politikailag nem a legjobb választás volt az itáliai házasság. De legalább lett felesége, akitől fiú utódot várhatott és biztosíthatta a trónöröklést. A királynak azonban e téren csatlakoznia kellett.

Beatrix megjelenésével Mátyás udvarának fejedelmi költségei is megnöttek. A híres reneszánsz építkezések Budán, Visegrádon, Nyéken, Diósgyőrben, Komáromban és Tatán, valamint a Corvina Könyvtár,

a pazar lakomák és művészetpártoló mecénási tevékenysége az uralkodónak, a zsoldos hadsereg fenntartási költségei mellett meghaladták az ország gazdasági erejét. Hunyadi Mátyás híres reneszánsz uralma az országot gazdasági csődbe juttatta. Mátyás úgy viselkedett, mint egy zsoldosvezér, aki hatalmat nyert egy terület felett. Származását és politikai bázisának hiányát fényűző költségekkel igyekezett feledtetni. Mert bizony itáliai házassága politikáját nagyban befolyásolta, aminek következtében az 1480-as évekre szinte teljesen elszigetelődött és magára maradt. Elvesztette többek között Velence, de a pápaság támogatását is. Ugyan nem támogatta már a Habsburgok ellen Svájc, Milánó, Tirol és Bajorország sem. A helyzetet csak kiélezte, hogy 1480/81-ben a törökök ismét a határokat veszélyeztették.

Tehát Mátyás se megfelelő szövetségesre nem tudott szert tenni származása miatt házassági politikával, se azt nem tudta biztosítani, hogy természetes fia, Corvin János kövesse őt a trónon, holott a korban a fattyúk is örökölhettek, ha apjuk megfelelő származású volt, lásd például a király apósát. Azt, hogy mennyire fontos a származás pont Mátyás kortársa, Habsburg Miksa prezentálja a legjobban, aki Burgundi Mária kezével egy egész országot, és evvel hatalmas gazdasági erőt kapcsolt birodalmához a burgundi örökség révén.

Pedig szükség lett volna szövetségesekre, hiszen a törökök is mozgolódtak, aminek eredményeként az addig hűbéres moldvai fejedelem 1486-ban a lengyelekhez fordult segítségért, mivel Mátyástól segítséget nem remélhetett. Moldva elvesztését orosz szövetséggel kívánta pótolni Mátyás, de ez 1488-ban eredménytelennek bizonyult. A magyar király helyzetén az sem javított semmit, hogy 1485-ben bevette Bécs városát. A győzelem jelképes volt, de ettől még egyetlen ellenfele sem gyengült meg. 1490-ben Mátyás úgy halt meg, hogy országában felbomlott a belső rend, zsoldosai fosztogattak, a trónutódlás megoldatlan, hódításai pillanatok alatt elvesztek és a királyi kincstár üresen állt. Egy káoszt hagyott maga után. Mátyás uralma csak a mohácsi katasztrófa után kezd az utókor szemében fényesen csillogni, hiszen mohács után, a szétesett államban a nemzet utolsó egységes és hódító képe mint aranykor tűnt fel. De Mátyás dicsőségéhez kellett a török hódoltság 150 éve.

Mátyás személyében egy nagyformátumú uralkodót kapott az ország akkor, amikor az gazdasági csúcán állt. Ennek ellenére, Mátyás képességeit és az ország gazdasági erejét a haza hosszú távú javára kamatoztatni nem tudta, mivel ebben megakadályozta származása. Ennek következtében az ország gazdasági erejét hosszú távon értelmetlen háborúk emésztették fel, míg a létfontosságú ütközőzóna a török felé elveszet, a kincstári bevételek elfolytak, a lakóság pedig az állandó rendkívüli adóktól gazdaságilag kimerült.

IRODALOM

Kisfaludy Katalin: Mathias Rex, Gondolat 1983 Bp.

Dümmerth Dezső: A két Hunyadi, Panoráma 1985 Bp.

Rázsó Gyula szerk: Hunyadi Mátyás: Emlékkönyv Mátyás király halálának 500. évfordulójára, Zrínyi Kiadó 1990, Bp.

Esztergom: „Lux Pannoniae”: Az ezeréves kulturális metropolis konferencia 2000.június 15-17.: Balassa Bálint Múzeum, Esztergom 2001.

Rihmer Aurél: Nem minden arany ami fénylik - Az európai főnemesi és nemesi címek mibenlétéről: Nobilitas 2006. Szerk: Gudenus János József

Ismerhette-e Mátyás király a rovásírást?

A rovásírás betűi tanúk, az életünk és múltunk tanúi. Végtelen a szépség áradása bennük, a transzformációt mutatják ég és föld között. Új törvényeket, új utakat fektetnek le az égi egyenlítő mentén. Eligazodást biztosítanak az emberi lét gyökerétől a csúcsáig. Égi eredetűek, isteni sugallatra jöttek a néhai Sumériába és onnan fejlődik tovább nemzedékről nemzedékre.

Mikor szembenézünk e jelekkel olyanok, mintha élnének. Élnek is, az emberi tudat örökségei. Segítenek abban, hogy fennmaradjanak a tanítások.

Az emberi eszmélés magasabb fokán segítenek a szót anyaggá formálni. Ettől kezdve a szó nem száll el. A szó szentségére is nevel az írás. Minden jelnek és minden képnek külön egyénisége van, és mutatják az utat hazafelé.

A rovásírás jelrendszere évek óta foglalkoztat. Érzem, hogy e jelek nem csak betűk halmaza, hanem több attól. 2004-ben 108 magyar emberrel készítettünk egy óriási méretű hálaadó mandalát a Földért. E mandala rovásírással készült. Japánban került kiállításra. A japán kiállítók annyit mondtak a mandaláról, hogy e betűk égi eredetűek és közvetlen kapcsolatot biztosítanak isten felé.

Ettől az időszaktól kezdődően a képeimen festettem rovás jeleket, mint az itt kiállított festményeken is látható.

A rovásírást honfoglaló őseink alkalmazták. A későbbi századokban is látjuk a rovásírás nyomait.

- XII.-XIII. századi gyergyószárhegyi botnaptár másolata.
- XIII. századi pécsi rovásírással díszített címerpajzs
- A homoródkarácsonyfalvi unitárius templom felirata a XIII. századból.
- A székelyderzsi unitárius templom felirata 1431-ből.
- A bögözi református templom felirata 1480-ból.
- A felsőszemerédi római katolikus templom felirata 1482-ből.
- A köznépi sírokból XIII-XV. Századi rovásfeliratos gyűrűket találtak a régészek. (Kunkerekegyházán, Ladánybenén, Székesfehérváron. Hódmezővásárhelyen.)

I.Károly uralkodása alatt (1301-42.) bevezetett kamarahaszna

(Lucrum Camerae)adóról, későbbi nevén rovásadó-összeírásról szól. A jobbágyokra kirótták az adót. A rovásbotra vésték. (Kovacsics József : A történelmi statisztika forrásai Bp. 1957.31.ol.)

Itt találkozunk először királyi rendeletben a rovóbotokkal.

Az említett történelmi és régészeti adatok alapján feltételezhető, hogy Mátyás király korában ismerték a rovásírást.

Mátyást reneszánsz uralkodóként emlegetik, de valószínű, hogy a király saját maga is ismerhette ezt az írásmódot. Kijelentésemet arra alapozom, hogy Mátyás Kolozsvárott született. Erdélyben, születésekor ismerték és használták a rovásírást. (1443-1490.)

Itt a köznép körében volt használatos ezen írásforma. Mátyás király körül rengeteg monda és legenda kering az egyszerű nép körében tett látogatásairól. Mátyás az igazságos király, így maradt fent a nép nyelvén.

Elvonatkoztatva a legendáktól nézzük a tényeket.

Mátyás király két történetírójától idézek:

Túróczy János (1435-1490):

„Mert a mi időnkben is ezen nemzet egy része, mely az ország erdélyi határain lakik, bizonyos jegyeket ró fára, az efféle írásmóddal betűk gyanánt él.”

Antonió Bonfini (1443-1502):

„Scytiai betűi vannak, amelyeket nem papírra írnak, hanem rövid fácskára rónak, kevés jellel sok értelemet foglalnak egybe.”

Ipoly Arnold írása szerint Mátyás királynak táltosa is volt. A temesvári születésű Kampó nevű. A táltosokról tudjuk, hogy ismerték a rovásírást.

Visszatérve a királyi rendeletekhez Mátyás király idejében is rendelet szabályozta az adózást az adórovásbotok alapján.

Sebestyén Gyula szerint Mátyás király 1478. évi Dekrétumának V. cikkelyében elrendeli, hogy a falusi bírák kötelesek a rovásnyeleket (vagy rovásfejeket- capita dicarum), amelyekben a tulajdonos névjegye szerepel három évre visszamenőleg összegyűjteni, és listát készíteni, és a király elé tární. Ez tehát azt jelenti, hogy az adót Mátyás idejében népi rováson is nyilván kellett tartani.

Beszámolómm végén megemlíteném a Nikolsburgi ábécét. Az 1483-ban kiadott ősnymtatvány utolsó lapja elé ragasztottak be egy pergamanetlapot, amelyen a rovásírás abécéje valamint néhány összevonás és névjel olvasható. A rajta lévő rozsdás szegnyomok és lyukak azt mutatják, hogy már egy másik kódexből került át. Kiszely István szerint ezt az ábécét Jannus

Pannonius, az az Csezmicei János (1434-1472.) jegyezte le, aki költő, 1459-től pécsi püspök, Beatrix főkancellárja is volt.

Budapest, 2008.10.02.

Felhasznált irodalom:

- Kovacsics József: A történeti statisztika forrásai Bp.1957.31.o.
- Thallóczy Lajos tanulmánya: Magyar Gazdaságtörténeti szemle,1895.120.o.
- Friedrich Klára: Rovásírás Mátyás király korában (2008.február 10.)
(www.rovasirokor-forrai.xw.hu)

Régészet : a magyar őshaza megtalálásának eszköze

Michelangelo Naddeo itáliai írás és kultúra kutató már nem ismeretlen a ZMTE tagsága előtt, előadást tartott már a miskolci és hódmezővásárhelyi konferenciákon. Most nem tudott eljönni, engem kért meg előadása felolvasására és legújabb kutatásaiból egy kis részlet bemutatására.

Miután ez a konferencia nagy királyunk, az 550 éve megkoronázott Mátyás király tiszteletére jött létre – szeretnék némi kapcsolatot találni a két téma között.

Naddeo úr kulturális jelképeink kutatásával foglalkozik a neolitikumtól a bronzkoron át napjainkig. Több mint 1500 régészeti lelet fényképével bizonyítja mintegy 50 kulturális szimbólum vándorlását Közép-Európából Ázsia közepébe, majd visszatérését a honfoglaló magyarokkal.

Általánosan elfogadott, hogy a kereket a sumérok találták fel, mert a legkorábbi kisméretű agyag kocsimodellek vagy ábrázolások Mezopotámiában kerültek a felszínre.

Magyarországon mindenki előtt ismert a 4800-4200 éves budakalászi agyagkocsi modellje. Torma Zsófia megállapítása szerint ez temetkezési jelkép a túlvilágra való távozáshoz. Kevesen tudják, hogy a Kárpát medence különböző helyein legalább 60 hasonló leletet találtak, Mezopotámián kívül. Legutoljára a szombathelyi Metro építéskor került elő az eddigi legrégebbi, 6000 évesre becsült kocsikerék töredék.

Kocs bronzkori település, területén feltáratlan avarkori földvár van. Kocsival kapcsolatos első írott bizonyítékot IV Béla oklevelében találunk a „currus mobilis” vagyis ingó-szekérről 1267-ből.

Luxemburgi Zsigmond idejében Kocs község szekérgépző mesterei már ismertek voltak. Bognárok, kovácsok, fafaragók és lószerszám készítő szijgyártók. Ők állították elő a könnyű és gyors járművet Zsigmond király leánya, Erzsébet és V. Albert Habsburg herceg pozsonyi esküvőjére, ami 1421 szeptember 28.-án volt. Ennek a dísz-hintónak a felső szekrénye máig megtekinthető a grázi múzeumban.

Később feljegyezték, mikor Mátyás király áthelyezte Magyarország fővárosát Bécsbe, három-ló-vontatású, lengéscsillapító kocsin kényelmesen és könnyedén tette meg 2 nap alatt a Buda – Bécs közötti távolságot. Az iparosok több addig nem használt újítással könnyen kormányozhatóvá tették, így vált a község neve világhírűvé. Nevének európai elterjedése jól bizonyítja ezt.

Sigmund von Herberstein részletesen leírta 1518-ban a magyar kocsiszekeret, megemlítve Mátyás király kedvteléseként. Így a négykerekű szekér neve angolul COACH, németül KUTSCHE vagy KOTSCHI, olaszul COCCHIO, franciául COCHE, csehül KOCZY vagy KOTSCHI, lengyelül KOCZI, svédül KUSK, románul COCIE, horvátul KOCSIA. Mind kocsit jelent, Kocs község nevéből eredően.

Ez a kocsi azért lett népszerű, mert egyesítette magában a személyszállítás és az áru fuvarozás lehetőségét, valamint Kocs szakemberei megoldották a sorozatgyártását is.

Érdekesség még, hogy a könnyű „kocsi-szekeret” a Kaukázus vidékén, többek között az örmények és a grúzok a mai napig is MADZSAR-nak nevezik.

Michelangelo Naddeo eredményei mellett több olasz kutatótól kapunk hathatós segítséget történelmünk kibogozásához. Például Mario Alinei és Angela Marcantonio nyelvészekről vagy Ornella Semino genetikusokról.

Pár mondat erejéig megemlékeznék még egy másik olaszról, a 17. század valódi renaissance polihisztoráról, Luigi Ferdinando Marsigli-ről, tudósról és tábornokról, akinek többek között a legszebb és legátfogóbb Duna-monográfiát, Duna-térképeket és az ősi hun-székely – magyar rovásjelek lejegyzését köszönhetjük.

1638-tól 20 éven át élt Magyarországon, az olasz reneszánsz szellemét és az újkor természettudományos szemléletét hozta hazánkba. Sokat utazott és minden érdekeset lejegyzett az országról.

Születésének 350. évfordulójára a jövőhéten nyílik egy kiállítás itt, az esztergomi Duna Múzeumban.

A „Honfoglalás... the Magyars are back home” (Honfoglalás... a magyarok visszatérése hazájukba) című könyvemben bemutattam mintegy 50 kulturális jelképet, amelyek Közép Európából átkerültek Közép Ázsiába, majd a honfoglalás idején a magyarok visszahozták őket Európába. Ezek közül kettőt (művészeti és vallási) alapul véve további kutatásokat folytattam régészeti tanulmányok segítségével. Régészeti leletekről készült képek ezreit gyűjtöttem össze, amelyek mind azt igazolták, hogy sok pre-indoeurópai minta és szent jelkép származik a Kárpát-medencéből vagy környékéről (réz és bronzkorból). Ezek később elterjedtek Agglutiniában (a korai bronzkorban), fennmaradtak Pannoniában (a középső bronzkorban) és újra elterjedtek Magna Pannoniában (a késői bronzkorban).

Ugyanezek a minták és szent szimbólumok kerültek Európából Pazyrykbe, Altaiba a Krisztus előtti első évezred elején. Később feltűntek a Tarim medencébe, majd végül a honfoglalás idején visszakérültek a Kárpát medencébe.

Más szóval: a Kárpát medencében talált bronzkori régészeti leletek megegyeznek, vagy nagyon hasonlítanak azokhoz, amiket Stein Márk Aurél talált a Tarim medencében, illetve azokhoz, amiket a Kárpát medencében ástak ki és a honfoglalás idejére datálnak. A szent koronán is fellelhetők azok a pogány jelképek, amik a bronzkori Pannoniából származnak, és amelyek a honfoglalással kerültek vissza Magyarországra a Tarim medencéből. A magyarok kulturális öröksége tehát változatlan maradt 5 évezreden keresztül.

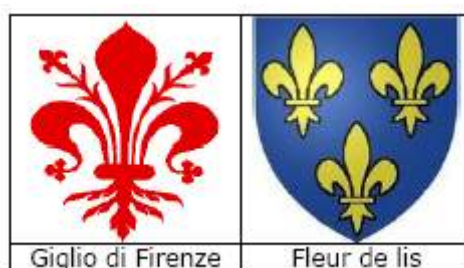
A magyarok a honfoglalás ideje alatt jöttek vissza a Kárpát medencébe és magukkal hozták ugyanazt a szimbolikus művészetet és ugyanazokat az Anyaistenségeket, amiket Európában használtak a bronzkorban: szülő női alak:

A híres úgynevezett „tulipán” motívumok, melyek mindenhol fellelhetők Magyarországon, a bronzkori minta evolúciójának tekinthetők és nem más, mint az állapotos Anyaisten szimbolikus ábrázolása. Az etruszkok már rajzoltak ilyen tulipánokat jóval az előtt, hogy ezt a motívumot behozták volna Európába:

Amikor felhagytak a szentségimádással, a magyar, etruszk és Anjou Anyaisten ábrázolás tulipánná vagy liliommá („giglio” Firenzében, Etruriában, Olaszországban; „fleur de lis” Franciaországban) alakult át.

Az etruszkok, a magyarok, az ainuk és a legtöbb Tarim medencéből vagy környékéről származó közép-ázsiai nép leszármazottja még ma is használja ezt a díszítő motívumot, anélkül, hogy tudnák ez az Anyaisten szimbolikus ábrázolása.

Ezek a képek a „Ősi magyar művészet és vallás” című könyv kivonatából származnak, amely megtalálható a www.michelangelo.cn honlapon. Ez 1500 régészeti lelet képét tartalmazza (a következő frissítés után 2000-t fog tartalmazni), amely bizonyítja a magyar művészet és vallás kontinuitását 5 évezreden és 2 kontinensen keresztül.

A „Honfoglalás... a magyarok visszatérése hazájukba” című könyvemben úgy írtam le a kalashokat, mint egy egyenlőségelvű matriarchális társadalomba szerveződő, békeszerető, szőke hajú lovas népet. Csúcsos fejfedőt viseltek és animisztikus vallást vallottak magukénak. Feltevésem szerint ők magyarok voltak.

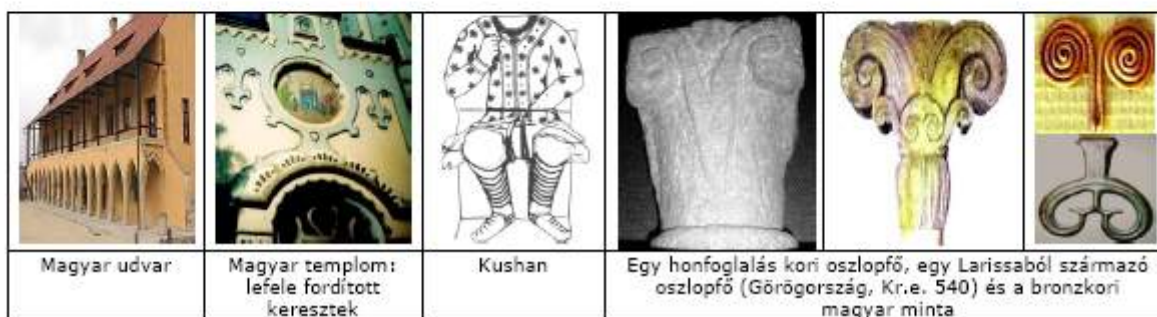
Nem messze attól, ahol a kalashok laktak, Stein Márk Aurél talált és lefényképezett egy nagyon régi épületet, ami valószínűleg egykor a kurultay helyszínéül szolgált. Stein Márk Aurél helyi idegenvezetője, aki képünkön is látható, még mindig úgy van felöltözve, mint egy kushan és Stein leírása értelmében szőke hajú.

Az észak Pakisztáni régiót, ahol a kalashok élnek és ahol ez az épület is található, ma a Karakorum autót szeli át. Ez az ősi Selyem út vonalát követi Kashgartól a Tarim medencén át Peshawarig. A

Selyem út idején a magyarok felügyelték ezt a területet és itt folytatták kereskedelmüket, kínai selymet cseréltek indiai árúra. A Stein által felfedezett épület igazolja azt a korábbi feltevésem, miszerint a magyarok felügyelték a Tarim Medencét és az abból kivezető utakat.

Tulajdonképpen az épületet díszítő faragványok azok a minták és szent szimbólumok, amiket a magyarok Európából hoztak, és amik mai napig fellelhetők a magyar kapukon és épületeken.

Íme néhány jel, amik az épület magyar jellegét adták (a többit a könyvben mutatom be):

Felhívom a figyelmet, hogy a terhes Anyaistenség (a tulipán) Dodo Kot-ban fejfelé található, ugyanúgy, mint ahogy a keresztény kereszt is meg van fordítva a magyar templomban. A germán pápa nagyon nem örülne neki, ha látná!

„REX INVICTISSIMUS”

Az Oszmán Birodalom és a „győzhetetlen Mátyás király” alakja a 15-16. században

A rumi szeldzsukok szolgálatában álló jelentéktelen határmenti emírség volt az a terület, amelyet I. Oszmán (1281-1326) egyesített 1301-ben, megalapítva a később oly félelmetes és legyőzhetetlennek hitt oszmán államot. 1326-ban Brüssza elfoglalásával kezdetét vette az évszázadokig tartó világhuralom kiépítése, majd a Boszporusz megszállása (1354), Nikomédia, s Drinápoly (1361) következett. A nagyétvágú kis „polip” – egyelőre – egyszerre csak egyfelé hadakozott; hol a szomszédos emirátusokban, hol a balkáni államokban. Mind a szétesett Bizánci Birodalom, mind a meggyengült Bulgária könnyű préda lett számára.

1389-ben a rigómezei csata (Kosovopolje) nemcsak Szerbia, hanem az egész Balkán-félsziget életében sordöntő lett, amely persze egész Európára is hatást gyakorolt. Lázár szerb despota halála maga után vonta az államalakulat szétesését, s lányának bevonulása az edirnei hárembe szimbolikus jelentőségű volt;²⁷ ettől fogva Kis-Ázsia és a Balkán engedelmes kiszolgálójává vált az egyre nagyobb étvágú Oszmán Birodalomnak, amely ellen ezután már csak az egyesített Európa, vagy legalábbis még egy ideig, egy európai nagyhatalom vehette fel eredményesen a küzdelmet.

Azonban Európa az oszmán veszélyt csak nagyon lassan fogta fel, pedig a távolsági kereskedelmet már a XIII. század óta jobbra iszlám államok ellenőrizték. A Dardanellák oszmán megszállása azzal fenyegette Európát, így a két itáliai kereskedővárost, Velencét és Genovát, hogy a fekete-tengeri hajóút és a Mediterráneum, amelyet még Bizánc ellenőrzött, is elvész. Tehát az oszmán terjeszkedést mind szárazföldön, mind tengeren meg kellett állítani. Erre csak olyan nagy uralkodó-dinasztia vállalkozhatott, aki egyszerre több országot is uralt. A történelmi kihívás elsőként a Luxemburg-házból származó Zsigmond magyar király (1387-1437), majd német-római császárra jutott.²⁸ Az Európát képviselő kereszties sereg 1396-ban Nikápolynál olyan súlyos és visszavonhatatlan vereséget szenvedett, hogy Zsigmond királynak meg kellett változtatnia elképzeléseit. A különféle országokból verbuválódott, az egységes vezetést és kiképzést, valamint az egységesített fegyverzetet nélkülöző, idejétmúlt kereszties sereg nem győzhette le a mind számbelileg, mind harci kiképzésben, fegyverzetben, harci morálban jóval erősebb és kitűnő hadvezetéssel működő oszmán sereget. Zsigmond király azonban nem adta fel a küzdelmet, hiszen hosszú uralkodása alatt gyakran vezetett hadjáratot a Balkánra, s ütközőállamok hosszú sorát, valamint a déli végvárrendszert igyekezett kialakítani.

²⁷ Hegyi Klára, Zimányi Vera: Az Oszmán Birodalom Európában. Bp., 1986. 11

²⁸ Lásd részletesebben: J. Újváry Zsuzsanna: At Sea or At Sea or on Land? The Struggle of the Two Habsburg-Branches against the Turks; the Fate of Hungary. Atti del V° Congresso Internazionale di studi storici. Rapporti Genova – Mediterraneo – Atlantico Nell' eta Moderna. A cura di Raffaele Belvederi, Genova, 1996. 523-541.

Európa az 1402. évi ankarai csata utáni oszmán összeomlást nem használta ki; nem vágta le az időközben óriássá duzzadt polip európai csápjait. A belső küzdelmekből és trónviszályból győztesen kilépő II. (Hódító) Murád (1421-1451) ismét Európát célozta meg, s noha legfőbb ellenfele, a Luxemburg-dinasztia letűnt a politikai színpadról, egy új uralkodó-család felemelkedése kezdődött el; a közép-európai hatalmi vákuumot kitölteni készülő Habsburg-család sarja, Albert (1437-39) ugyan csak rövid időre kapott lehetőséget, uralma csak rövid intermezzo volt, egyelőre a Jagellóknak jutott az európai védőbástya szerepébe lépő Magyar Királyság trónja. Azonban I. Ulászló (1440-1444) jóformán meg sem melegedhetett a trónon, amikor fiatal életét éppen a törökök elleni harcban vesztette el a többszörös túlerőben lévő ellenség harapófogójában Várnánál, 1444-ben. A vereség mind katonailag, mind politikailag nagyon súlyos volt. A már ekkor nagyhírű Hunyadi János fővezér és erdélyi vajda is alig menekült meg, aki pedig 1442 óta, különösen az 1443-44-es hadjáratban sok győztes csatát vívott az oszmánok ellen. Így a pápa által összekovácsolt hadjárat, a Magyar Királyság és Velence szövetsége széthullott, illetve az országra nézve súlyos következményekkel járt; a király halálával ugyan nem esett szét az ország úgy, mint annak idején a szerb despota állama, hiszen Magyarország erős, jól szervezett államiséggel, európai állami intézményrendszerrel, nyugati típusú feudális rendi társadalommal bírt, de a trón betöltésének a kérdése és a ligaharcok erősen gyengítették akkor, amikor Európa ismét nem figyelt arra, mi történik Kelet felé.

Az 1446-ban kormányzóvá választott Hunyadi János 1448 szeptemberében Szerbiába nyomul törökellenes hadjáratra, de a második rigómezei csatában súlyos vereséget szenved – ez ismét komoly figyelmeztetés a keresztény Európa számára, hogy csak széles összefogással lehet legyőzni a kontinens testébe immár mélyen benyúló, idegen hatalmi-, erkölcsi-, etikai szokásokkal, kultúrával, vallással és nyelvvel bíró hatalmat.

*„Ha jól emlékszem, immár száz esztendeje ólálkodnak Európa körül a törökök Istenre-emberre acsarkodó fegyverei. Villámgyors egymásutánban igázták le Görögországot, Macedóniát, Bulgáriát, Albániát [...] szolgaságra taszítva, vallásukból kiforgatva őket, idegen hitet, idegen erkölcsöt, idegen törvényt és a hitetlenek nyelvét kényszerítve rájuk. [...] Sem Isten, sem ember jogait nem kímélték; [...] Innét terjedt el a pusztító vész az összes szomszédok irányába. Legutóbb elhatolt már csaknem Európa közepéig, s most országunk s hazánk tőszomszédságában vetette meg lábát. [...] Több mint hatvan esztendeje csaknem szakadatlanul álljuk a háború perzselő dühét, mégpedig saját erőnkől, egyetlen nép fegyvereivel. Helytállunk, pedig kimerített a sok vereség, hadakozás és gyász. [...] a szabadság emlékének kívül egyebünk sem maradt, mint fegyverünk és bátorságunk, hiszen sokszor kerültünk végveszélybe. [...]. Mert nincs olyan kegyetlenség, amit el ne követtek volna rajtunk, és soha nem lesz vége, akár győzünk, akár veszítünk; az ellenség állandóan a nyakunkon marad, mert gyűlölete túltesz még az erején is. Ellenségünk most sem győzelmet: bosszút akar venni rajtunk.”*²⁹ – írta a hadjárat kezdetekor V. Miklós pápának keserűen, ám ragyogó szellemiséggel és éleslátással megfogalmazott gondolatokat Vitáz János tolla, kinek kezét azonban Hunyadi János fogta. Jól látta a kiváló hadvezér s környezete, hogy az oszmán fél nem pusztán ellenfele

²⁹ Magyar humanisták levelei, XV-XVI. század, közreadja V. Kovács Sándor, Bp., 1971. 120-121. Idézi: Fodor Pál: Az apokaliptikus hagyomány és az „Aranyalma” legendája. A *török* a 15-16. századi magyar közvéleményben. In: Uő.: A szultán és az aranyalma. Balassi, Bp., 2001, 181-182.

legyőzésére, hanem bosszúra, annak megalázására, megtörésére, identitása elvesztésére tör, hiszen egy nép szolgaságba taszítva, vallásából, hitéből kiforgatva, saját erkölcsétől, szokásaitól, törvényeitől és nyelvétől megfosztva megszűnik létezni. Ezért is alakult ki a török „*ős ellenség*” vagy a „*természettől való ellenség*” képe.³⁰

Az oszmán erőfölény immár kiegyenlíthetetlennek bizonyult, amely ellen a Magyar Királyság egyedül – ahogy Hunyadi fogalmazta, „*egyetlen nép fegyvereivel*” elégtelen volt.³¹ A velencei Köztársaság után így a Magyar Királyság is kénytelen volt békét kötni a törökökkel, s ezután támadó hadjáratok helyett inkább a déli határvidéket megerősíteni. Ám ezeket a korábbi támadó hadjáratok nélkül nem lehetett volna biztosítani, hiszen a már egyszer az Oszmán Birodalomba bekebelezett Szerbia önálló létének helyreállítása és a környező balkáni államok – Bosznia, Havasalfölde, Moldva – magyar orientációjának fenntartása éppen ezt a célt szolgálta.³²

Az 1451-ben trónralépő Hódító Mehmed (1451-1481) Konstantinápoly és a Balkán teljes meghódítását tűzte ki célul maga elé. Ezzel beteljesült a régóra haldokló Bizánci Birodalom sorsa; 1453-ban, Európa döbbenetével kísérve, elesett a város. A pápa ismét keresztes hadjáratot hirdetett, de a magyar rendeket leszámítva, Európa ismét kevéssé figyelt a vészharangokra. (1453 augusztusában Hunyadi Cillei-ellenes, de egyúttal oszmánellenes összefogást célzó szövetséget kötött a cseh és az osztrák rendek vezetőivel.³³)

1456-ban Mehmed szultán legalább 80 ezer főnyi jól képzett seregével³⁴ és 200 hajójával érkezett a Magyar Királyság kulcsához, Nándorfehérvárhoz. A Dunát és az ország belsejét védő erőd védelme az ország számára élet-halál kérdés volt, hiszen Mehmed szultán tervezése szerint két hét alatt megvíván – miután a Duna mentén nincs Nándorfehérvár és Buda között kőfallal körülvett komoly erőd –, két hónap múlva Budán ebédelhet. De másként történt: „*Itt törtek össze rabigát Hunyadnak karjai*”

A megfutott szultáni sereget ugyan nem üldözték, s a keresztes sereget is feloszlatták, a diadal mégis óriási volt, mind katonai, mind politikai értelemben. Az előbbi azért, mert az oszmán fél hosszú ideig nem támadt az országra, már ami a szultáni sereget illeti, politikai értelemben pedig Hunyadi János győzelmei, hatalmas birtokai, pártja, s nem utolsósorban neve segítette kisebbik fiát a magyar trónra. Az apa által felépített alapokra Mátyás biztosan építkezhetett. Nyilván azt is apja példájából tanulta meg, hogy nyílt csatában – lásd a várnai (1444) és a rigómezei (1448) ütközeteket – szinte lehetetlen a teljes szultáni sereget fő hadakozási időben (tehát nem téli hadjáratban) legyőzni, ezért támadó hadjáratok helyett inkább a végvárrendszer kiépítésére törekedett.³⁵

Az Oszmán Birodalom lakossága Mátyás uralmának kezdetén legalább 12-15 millió volt, s hadseregének létszáma 250 ezer fő³⁶, míg az új királynak – annak ellenére, hogy hős apjának hírneve,

³⁰ Vö.: Fodor Pál: Az apokaliptikus i. m. 181.

³¹ Szakály Ferenc: Virágkor és hanyatlás 1440-1711. Bp., 1990. (Magyarok Európában II.) 38.

³² Szakály Ferenc: Virágkor i. m. 44.

³³ Pálosfalvi Tamás: Kettős hatalom és török veszély Magyarországon. História, 2007. 1. sz. 12.

³⁴ A régebbi szakirodalom 150 ezer főre teszi a szultáni sereget. Held József 60 ezer lovassal és 20 ezer gyalogossal, összesen 80 ezer fővel számol, míg E. Kovács Péter 60-70 ezer főt ír. Vö.: Kubinyi András: A nándorfehérvári diadal. História, 2007/1. 17.

³⁵ Kubinyi András: A nándorfehérvári i. m. 20.

³⁶ Rázsó Gyula: Mátyás hadászati tervei és a realitás. Hadtörténeti Közlemények. 1990. 1. szám. 5.

hatalmas vagyona, a bárók és a nemesség nagy része, de még a pápa és Velence is őt támogatta – súlyos problémákkal kellett szembenéznie; sem IV. Kázmér lengyel király, sem III. Frigyes német-római császár nem ismerte el, s főleg Nyugat-és Dél-Nyugat- Magyarország számos ellenfele akadt.

1463-ra rendeződött Mátyás helyzete,³⁷ s – az 1459. évi mantovai kongresszus határozatai nyomán – II. Pius pápa támogatásával a Signoria és Magyarország oszmánellenes támadó célú szövetséget között egy összpontosított boszniai és moreai támadásra (1463 szeptemberében). Mátyás megvárva a törökök hadoszlásának napját³⁸, betört Boszniába, s hat hetes igen nehéz ostrom után elfoglalta Jajcát, amelyet a következő évben bekövetkezett ellentámadáskor sikerült megvédeni, Szrebernik is magyar kézbe kerül, de a király a szultáni sereggel szemben már nem vállalta a megmérettetést 1464 novemberében.³⁹

Mátyás a néhány évnyi török háborúskodás eredményeként jól felismerte, hogy a magyar Királyság önerejéből nem képes eredményesen harcolni az oszmánok ellen, s a szövetségesekre, az európai hatalmakra sem nagyon számíthat – jól mérte fel a célokat és az eszközöket. Szerbia végleg elbukott, az ütközőállam szerepét játszó Bosznia nagy része meghódolt, Havasalfölde is oszmán adófizetővé vált, csupán Velence harcolt még keményen védve érdekeit. A Boszniából kihalított részekkel jól megerősítette országa határait, s ezzel kialakította, illetve befejezte a határvédelmi rendszer kettős, egymással párhuzamosan futó végvári láncolatnak megszervezését.⁴⁰ A zavartalan működés érdekében a végvidéki kapitányok felügyelete alá rendelte a végvárrendszer mögött elhelyezkedő vármegyéket is és egyesítette a horvát-dalmán, illetve a szlavón bánágot. Ez a centralizált határvédelmi rendszer további kisebb egységekre oszlott. Az egésze szervezet működésére azonban nem csupán az elhárítás, hanem az aktív védekezés volt a jellemző, amely képes volt arra, hogy a háborút átegye oszmán területekre is. Ennek egyik feltétele az volt, hogy a gyalogság és a nehézlovasság mellett egyre nagyobb szerepet kapjanak a portyázó török harcmodor ellen kitűnően szembeszálló könnyűlovasok, a huszárok.

Így biztonságban tudván országának déli végeit, Mátyás sokkal inkább belevetette magát az európai hatalmi küzdelembe.⁴¹ Ezt már csak azért is meg kellett tennie, mivel a pápa időről-időre keresztes hadjárat indítására szólította fel, vagy maga kezdte azt szervezni, de az európai hatalmak pénzt nem akartak erre áldozni.⁴² Uzun Haszán turkomán fejedelem támadását és szövetséges ajánlatát azonban nem használta ki.

Mátyás nyugati szövetségeseket keresett – fő szövetségesének számított a kontinens leggazdagabb hercege, az állandó zsoldossereget fenntartó Merész Károly, Burgundia uralkodója –, hogy a cseh trónt megszerezve majd a német-római császári koronát is a fejére tegyék, amellyel hatalmas, az oszmánoknak is ellenálló birodalmat hozhat létre.

A nyugati hadműveleteit azonban megszakította az egyre komolyabbá váló oszmán előrenyomulás, noha a király még 1475-ben sem tudott kellő sereget kiállítani a török ellen. Azonban mintegy 18-20 ezer fős

³⁷ III. Frigyes megbékélt Mátyással, és a bécsújhelyi szerződésben 80 ezer aranyért a magyar Szent Koronát is visszaszolgáltatta.

³⁸ Kázmér napja, október 26.

³⁹ Rázsó Gyzula: Mátyás hadászati tervei i. m. 8.

⁴⁰ Szakály Ferenc: Virágkor i. m. 58

⁴¹ Lásd részletesen a cseh- és osztrák háborúinak történetét.

⁴² Például 1466 novemberében Nürnbergben összeültek a német birodalmi rendek, el is fogadták a török elleni keresztes hadjárat tervét, de pénzt nem ajánlottak meg.) Benda Kálmán (szerk.): Magyarország történeti kronológiája I. A kezdetektől 1526-ig. Bp., 1983. 286.

hadseregével mégis elindult Délre. A hangoztatott cél Szendrő, a szerb despota székhelyének elfoglalása lett volna, de azt maga Mátyás is tudta, hogy arra nem elegendő az ereje, valamint az iszonyú bosszúhadjáratot váltott volna ki a szultánból, míg Szabács megsemmisítésére kisebb erő is elegendő, s a Délvidék védelme szempontjából pedig fontos.⁴³ Szabács bevételét a maga korában világszenzációnak tartották, s jórészt innen származnak Mátyás katonai, hadvezéri dicsőségét, rátermettségét, hősiességét hirdető anekdoták, amelyekből nem egyet Galeotto Marzio is leírt.⁴⁴

1479. október 13-án, Kenyérmezőn Haszán-oglu Isza bég Dél-Erdélyt fosztogató seregére Báthory István erdélyi vajda és Kinizsi Pál temesi ispán csapatai megsemmisítő vereséget mértek. Ennek a bekerítő hadművelettel lefolytatott csatának akkora lett a híre, hogy még a XVI. századi térképekre is rákerült Kenyérmező neve.⁴⁵ A boszniai pasa Horvátország és Stájerország ellen vezetett dúlásaira Mátyás 1480 őszén háromlépcsős támadással reagált; Szerbiába, Boszniába és Havasalföldébe mélyen benyomulva pusztította az oszmán területeket.⁴⁶

1481-ben Mohamed szultán halálával trónviszály lépett fel, s – egy raguzai jelentés szerint – az egész Balkán arra várt, hogy Mátyás megindítsa seregét az Oszmán Birodalom ellen.⁴⁷ A támadás elmaradt, amelynek sok oka volt. Mátyás a kor sikeres hadvezére, stratégiája jelentősen megnövelte az ország területét és katonai potenciálját, azonban nagy céljai meghaladták az ország erejét, a lakosság teherbíróképességét. Kortársai gyakorta gördítettek elmozdíthatatlan akadályokat és bizalmatlanul fogadták a művelt, de általuk lenézett, „alacsony” származású nagy király terveit.

Halála után az oszmán és a magyar államban éppen ellentétes tendenciák léptek fel. Az Oszmán Birodalomban megerősödött a központi hatalom. Az új uralkodó, Rettenetes Szelim (1512-1520) birodalmát megduplázta: megszerezte Szíriát, Arábiát, leverte a perzsa sahot, majd 1517-ben Egyiptomot. A szent városok elfoglalásával az iszlám világ egyedüli ura lett. A másfél millió km²-nyi területű, 15-20 milliónyi lakosú birodalomban a szultán jövedelme elérte az évi 4 millió aranyat, míg a Magyar Királyság Mátyás halála után meggyengülve, a hódításokat elveszítve, a központi hatalom a porban heverve nélkülözött mindenféle európai segítséget és szolidaritást. A 300 ezer km²-nyi és mintegy 3,3 millió lakosú, zsoldoshadsereggel nem rendelkező királyság uralkodója mindössze 200 ezer arany éves jövedelemmel rendelkezett; még a Mátyás-korhoz képest is töredéknyi összeg nem volt hozzámérhető a fényességes szultán bevételéhez. A „Fényességes Padisah” országa ekkor mintegy 1,5 millió km²-re terjedt ki, s jövedelme 4 millió aranyra rúgott évente. Az ország kulcsának, Nándorfehérvárnak és a déli erősségeknek elvesztése után már csak az idő volt kérdéses, hogy mikor következik be az egykor erős közép-európai magyar nagyhatalom elpusztítása. Az 1526. év Keresztelő Szent János ünnepén⁴⁸ be is következett Dávid és Góliát harca – azonban az egyenlőtlen, alig két órás küzdelem Góliát visszavonhatatlan győzelmével végződött...

⁴³ Rázsó Gyula, *Mátyás hadászati tervei*, i. m. 17.

⁴⁴ Galeotto Marzio *Könyve Mátyás király kiváló, bölcs, tréfás mondásairól és tetteiről, fiához, a nemes János herceghez*. In: A Hunyadiak kora. Szerk.: Kulcsár Péter. Bp., 1981. 50-51., 310.

⁴⁵ Például: Wolfgang Lazius 1578-ban kiadott Magyarország térképét. (Sárvári Múzeum térképanyaga, kiállítás, 2008. szeptember)

⁴⁶ Szakály Ferenc: *Virágkor*, i. m. 65-66.

⁴⁷ Rázsó Gyula, *Mátyás hadászati tervei*, i. m. 22.

⁴⁸ Augusztus 29.

Már Mátyás halála után elkezdődött a nagy király mitizálása, s emlékének visszaidézése. Nyilván nemcsak a még életében megjelentetett Thúróczy-féle *Chronica Hungarorum* (1488, Brünn, Augsburg) olvasgatták, s emlegették tetteit, vagy forgatták egy kicsit később Antonio Bonfini történetíró munkáját, a *Hungaricarum rerum decades IV et dimidiá-t*,⁴⁹ amelyet első ízben Brenner Márton adott ki (az első három decast) 1543-ban, hanem már 1510 körül egy ismeretlen, valószínűleg ferences pap siratóéneket írt *Néhai való jó Mátyás király* kezdettel.⁵⁰ (Egyébként Brenner 1540-ben Lippus Brandolinusnak a *Győzhetetlen Mátyás királyhoz írt dialógusát* is kiadta.) Pedig az 1510-es évek még csak a kezdetét jelentették annak a szörnyű pusztításnak, pusztulásnak, amiben része volt a szerencsétlen országnak és lakóinak az elkövetkező több mint másfél évszázadban.

A messzi Brüsszelben, 1536 tavaszán Oláh Miklós Magyarországi Mária királyné tudós titkára a következőket írta hajdani barátjának, Brodarics Istvánnak: „*Most míg a veszélyt elháríthatjuk, meg kell találni az utat és módot, amellyel ha a tönkrement országot nem tudjuk is a régi fényébe visszaállítani, ami jelenleg alig lehetséges, de legalább fennmaradását és jövő nyugalmát kell biztosítanunk.*”⁵¹ Magyarország királyainak székhelyéről, ragyogó fekvéséről, jól felszerelt erődítéseiről nagy lelkesedéssel, de fájó szívvel írt. Dicsérte épületeinek művészi boltozatait, „*arany és színesre festett mennyezetes*” termeit, Corvin Mátyás „*csodálatra méltó*” könyvtárát, a „*selyemborításos, színes és aranyos díszítésű..., aranyozott ezüsttől ragyogó*” csatos könyveit.⁵² Oláh leírásában szinte maga elé idézte a régmúlt idők pompáját, a királyi vadaskertet, a visegrádi „*pazar kiállítású*” királyi palotát, a „*szőlővel és gyümölcsfákkal pompázó*” kertet, a Cupido-szobrot a „*zenés csobogással*” szökő forrásvízzel, illetve ünnepnapokon a váltakozva folyó vörös és fehér borral. Más forrásokból tudjuk, hogy a Dunától elinduló és a várhegyet keresztülhaladó vízellátási rendszerrel és a Cisterna Regia felett kiépített függőkerttel Mátyás még a pápát és az urbinói herceget is felülmúlta.⁵³ Oláh megemlíti annak a török követnek az esetét is, akit a csodálatra méltó királyi pompa annyira elkápráztatott, hogy szólni sem tudott. Erre Mátyás kioktatta; mind neki, mind a többi keresztény fejedelemnek gondja lesz arra, hogy az ilyen „*barmok*” többé ne törjenek be a keresztény fejedelmek birtokaira, „*félretéve a közönyösséget és a belviszályokat, jól fog állani a kereszténység ügye.*”⁵⁴ – adta Oláh a nagy király szájába saját óhaját.

Brenner Márton, a beszercei születésű tudós a Bonfini *Magyar története* kiadásához írt előszóban a következőket írta patrónusához, Révai Ferenchez: „*Mikor három évvel ezelőtt, dicső férfit, kiadtam Lippus Brandolinusnak a győzhetetlen Mátyás magyar királyhoz írt dialógusát, és közben a magyarok történetéből sok dicsőségesen véghezvitt dolog eszembe jutott, csendben elmélkedni kezdtem magamban nemzetünk eredetén, hogy vajon e dúsgazdag ország birtokát milyen művészettel szereztek és tartották meg – ugyanis a birodalmat ugyanaz a művészet szerzi és tartja meg –, és aztán Mátyás halála után őkünk fegyelme meglazulván, vajon miképpen jutott az a török kényére. Nem csekély bánat fogott el látván, hogy – amennyire*

⁴⁹ A munka 1496-ig mutatja be a magyarok történetét a kezdetektől.

⁵⁰ Benda Kálmán (szerk.): *Kronológia*. i.m. 332.

⁵¹ Oláh Miklós: *Hungária*. Kiad. Előszót írta: Szigethy Gábor. Bp., 1985. (Gondolkodó Magyarok) 4-5.

⁵² Oláh Miklós: *Hungária* i. m. 25-31.

⁵³ Barlay Ö. Szabolcs: *Romon virág*. Fejezetek a Mohács utáni reneszánszról. Bp., 1986. 250.

⁵⁴ Oláh Miklós: *Hungária*, i. m. 32.

én tudom – egyetlen író sem volt, aki a szó világosságával hirdette volna eleink annyi hőstettét, annyi roppant fáradsággal és vérrel szerzett ragyogó győzelmet először a nyugati népek, majd a törökök fölött, akiknek rohamát [...] minden külső segítség nélkül száz esztendőn keresztül szinte egyedül tartóztatták föl.”⁵⁵ – ez utóbbi szavak szinte szó szerint Hunyadi János, illetőleg Vitéz János gondolatait idézik. Hiszen a XV. században már nagyban virágzott a „Kereszténység védőbástyája” toposz.

Franciscus Omichius budai útleírásában említést tesz egy hét évtizeddel korábról származó márványlapról, amelyet az átutazók az 1570-es években a budai palota egyik ajtaja felett még láthattak és olvashatták feliratát: „*Mathias Corvinus Rex Invictissimus*”. A tábla Mátyás király dicsőségét és legyőzhetetlenségét hirdette, mint aki magának Herkulesnek volt a megtestesítője.⁵⁶

A Mohács utáni útkeresésben, a két király megválasztásában, majd az Erdélyi Fejedelemség kényszer szülte különválásában, s annak első uralkodójában, a „Rex Transylvaniae”-ban is mindenki Mátyás királyt kereste, remélte. Jacobo Gromo, János Zsigmond testőrkapitánya *Compendiójában* urát középtermetű, szőke, kékszemű, férfinak írja le, aki nagyszerűen lovagol, íjazik, táncol, de befelé fordul elke mély melankóliába hajlik. Hosszú ujjai inkább a hangszert fogják, mint a fegyvert a vad csatákban. Már ránézésre sem a robosztus, bálványozott Mátyás király trónutódja.⁵⁷ Az erdélyi nagyurak, a Kendyek, a Bebekek nem győzték Izabella özvegy királynétól kérni, hogy fiát ne a gyulafehérvári palota olaszos reneszánsz légkörében, hanem Váradon, katonák között neveltesse, mert egy Hunyadi típusú hadvezérre volna szüksége a hazának. Forgách Ferenc váradi püspök és humanista történetíró, aki igen szigorúan, talán túl kritikusan és éleslátással ítélkezett kortársai és a kor fölött, pontosan megfogalmazta: „*Nem a katonák hiányoznak a vezérek mellől, hanem a vezérek a katonák mellől*”.⁵⁸ Ugyanezt vallotta a század legszebb tollú humanista történetírója, Szamosközy István is munkájában.⁵⁹

Erdélyben különösen nagyra nőtt a Mátyás-kultusz – abban a „Keletre tolt Királyi Magyarország”-on, amelyik a nemzeti királyság letéteményesének tartotta magát a Habsburg Magyarországgal szemben. A Mátyás-kultuszt különösen ápolta a németből lett protestáns lelkész, fordító, író, nyomdász, egyszerűen a polihisztor Heltai Gáspár, aki kiadta Bonfini munkájának addig kiadatlan negyedik részét is,⁶⁰ s krónikájában, történeteiben hirdette Mátyás dicsőségét.⁶¹ Szikszai Fabricius Vazul, egykoron Wittenbergben tanuló diák, majd a sárospataki iskola igazgatója támogatta vagy éppen sugallta Heltai vállalkozását, s a mű elé írt előszavában ekként magasztalta a nagy királyt: „*...miután Mátyás elnyerte a hatalmat, a magyar birodalom oly magas csúcsra emelkedett, hogy mind kiterjedésében, mind hírnevében Európa összes tartományával vetekedhetett. [...] hősi lelkének nemes szellemét a jövő nagyság valami megingathatatlan reménye táplálta, és semmi alacsonyrendűre, vagy lelkének magasztosságánál alábbvalóra nem törekedett [...] Fejedelemhez legméltóbb tulajdonságok tündököltek benne, lobogó vallásosság, igazságszeretet,*

⁵⁵ Brenner Márton Révai Ferenchez. Bécs, 1543. szeptember 1. In: Humanista történetírók. Vál., jegyz.: Kulcsár Péter. Bp., 1977. (Magyar remekírók) 7.

⁵⁶ Barlay Ö. Szabolcs: Romon virág i. m. 63.

⁵⁷ Uo. 81-82.

⁵⁸ Idézi: Barlay Ö. Szabolcs: Romon virág i. m. 82.

⁵⁹ Uo.

⁶⁰ Historia inelyti Matthiae Hunyadis, 1565-ben jelenik meg.

⁶¹ Barlay Ö. Szabolcs: Romon virág i. m. 276.

méltányos szigorral párosult szelídség az alattvalók iránt, serény iparkodás a cselekvésben, állandó törekvés a közösség békéjére és összhangjára, bámulatos éberség az ország védelmében, csodás gyorsaság a lázongók leverésében és a köznyugalom háborgatóinak megfékezésében, az őt megtámadó ellenséggel szembeni bosszúállásban nagylelkű fejedelemhez illő józanság, példamutató mértékletesség és nyájasság a házi életben.”⁶² Az 1574-ben megjelent *Cancionaléban* számtalan históriás ének zengi Hunyadi János és Mátyás király, Erdély nagy fiainak tetteit, dicsőségét. A Heltai nyomdában jelentek meg az igazságos Mátyás királyról szóló prózai munkák is, a mondák, mesék, kolozsvári környezetbe helyezve. Természetesen nemcsak Heltaihoz köthető a Hunyadi-kultusz; 1573-ban Temesvári István iskolamester megjelentette munkáját a kenyérmezei csatáról, *Históriás ének* címmel.⁶³

A Mátyás-kultusz a Királyi Magyarországon is virágzott. Csak a legfontosabbakat említvén, a Bécsben élő, királyi udvari történetíró, Sambucus (Zsámboky János) Baselban kiadta Bonfini teljes munkáját. Mátyás centralizációs politikáját dicsőítve, a Mátyás-eszmény nála, s másoknál is összeegyeztethető volt a Habsburg-hűséggel. Éppen így vallott a másik udvarhű humanista történész, Istvánffy Miklós is, aki 1567-ben írott költeményében arról zengett, hogy Mátyás hírneve a csillagokig ér, ő egyedül felülmúlja az összes többi királyt, aki valaha is élt vagy él. Saját ura, I. Miksa elé is Mátyást állította eszményképül.⁶⁴ Történeti munkájában is kiemeli Mátyás nagyszerűségét azáltal, hogy hangsúlyozza a halála után bekövetkezett zűrzavart: „*Pannonia királysága, amióta felvette a keresztény hitet, mindig igen nemes és hatalmas volt. Hosszú időn át védelmezte fegyverrel a keresztény közösséget a barbárok betörései ellen, mígnem valamennyi dolog szertelen elhanyagolása, véres belső viszályok [...] miatt abba a végveszélybe jutott, hogy elveszíti szabadságát és megmaradását. Mert midőn a kiváló és vitéz Mátyás király, aki ellenségeit és ellenfeleit fegyveres erővel megfékezte... lecsendesített országát elhagyta, Pannonia előkelői és nemesei nem törődtek semmi mással, csak saját hasznukkal és kapzsiságukkal...*”⁶⁵

1580-ban, Nagyszombatban Petrus Ransanus olasz humanista történeti munkája jelent meg Mátyásról: *Epitome rerum Hungaricarum*.

A nagy erdélyi fejedelmet és dicső lengyel királyt, Báthory Istvánt is Mátyáshoz hasonlították a kortársak, s Bethlen Gábort halála után ekként siratta el hű embere, az ifjú Kemény János, a későbbi fejedelem: „...[rövid] idő alatt meghala ez nagy fejedelem, kihez hasonló magyar Mátyás királytól fogva és István királyon kívül nem hallatott, nem is remélhetni... Oh vajha avagy ne született volna, avagy örökké élt volna.”⁶⁶

A „*magyar romlás saeculumá*”-ban élő politikus és költő Zrínyi Miklós is Mátyásig nyúlt vissza a *Mátyás király életéről szóló elmélkedésekben*; a rajongásig dicsőített Mátyás – Zrínyi szerint – úrrá tudott lenni a feudális torzsalkodáson, és Európa egyik leghatalmasabb országává tette Magyarországot. Uralma és központosított hatalma a minta kora számára. „...*hogy meg holtak Mátyás királyok, s újak nintsenek [...], mi*

⁶² Szikszai Fabricius Vazul előszava. In: Humanista történetírók i. m. 15-16.

⁶³ Benda Kálmán (szerk.): Kronológia i. m. 402.

⁶⁴ Istvánffy Miklós: A magyarok történetéből. Bevez.: Székely György. Bp., 1962. 29.

⁶⁵ Istvánffy Miklós: A magyarok i. m. 29.

⁶⁶ Idézi: Újváry Zsuzsanna: Nagy két császár birodalmi közt. A hosszú háborútól Bethlen Gábor haláláig. Bp., 1984. (Magyar História) 273.

sem siratnánk annyi veszedelmünket, ép volna országunk, s Buda közepi volna, ha nem egész keresztységnek, leg aláb bizony Magyar országnak. De nem mindenik seculumban születik fenix, es sok száz esztendeig kel fáradozni a' természetnek, meddig formálhat oly embert, a' ki világ s országok meg botránkozásának gyógyítója légyen s maga nemzetének meg világosítója. Illyen vala a' mi jó Mátyás királyunk, a' ki mellé avagy igen kevés, avagy senki keresztýén királyok közzül, kik utána voltak, ne állyon hasonlatosságért, mert bizony meg otsúdik érdeme Mátyás mellet, s el vész tündöklőséghe, mint a' csillagoknak nap támadásán."⁶⁷

Zubor Erika

⁶⁷ Zrínyi Miklós összes művei. Sajtó alá rend.: Kulcsár Péter. Bp., 2004. 168-169.

II. FÜGGELÉK

„Szilágyi Örszébet
Levelét megírta;
Szerelmes
Könnyével
Azt is
Telesírta.

Fiának
A levél,
Prága városába,
Örömhírt
Viszen a
Szomorú fogságba:

„Gyermekem!
Ne mozdulj
Prága városából;
Kiveszlek,
Kiváltlak
A nehéz rabságból.

Arannyal,
Ezüsttel
Megfizetek érted;
Szívemen
Hordom én
A te hazatérted.

Ne mozdulj,
Ne indulj,
Én egyetlen árvám!
Ki lesz az
Én fiam
Ha megejt az ármány

Adassék
A levél
Hunyadi Mátyásnak
Tulajdon
Kezébe,
Senkinek se másnak.

Fekete
Viaszból
Nyom reá pecsétet;
Könyöklőn
Várnak az
Udvari cselédek.

„Ki viszi

Hamarabb
Levelem Prágába?
Száz arany,
Meg a ló
Teste fáradsága.”

„Viszem én,
Viszem én,
Hét nap elegendő.”
„Szerelmes
Szívemnek
Hét egész esztendő!”

„Viszem én,
Hozom én
Válaszát három nap.”
„Szerelmes
Szívemnek
Három egész hónap.”

„Istenem,
Istenem,
Mért nem adál szárnyat.
Hogy utól-
Érhetném
Az anyai vágyat.” -

S ahol jön,
Ahol jön
Egy fekete holló;
Hunyadi
Paizsán
Ül ahhoz hasonló.

Lecsapott,
Lecsapott
Fekete szélvészből,
Kikapá
Levelét
Az anyai kézből.

„Hamar a
Madarat!...
El kell venni tőle!”
Szalad a
Sokaság
Nyomba, hogy lelője.

Madarat
Nem egyet,
Százat is meglőnek:
Híre sincs,
Nyoma sincs
A levél vivőnek.

Napesig
Az erdőn
Üzeti hiába:
Éjfelén
Kocognak
Özvegy ablakába.

„Ki kopog?
Mi kopog?
Egy fekete holló!
Nála még
A levél
Vagy ahhoz hasonló.

Piros a
Pecsétje,
Finom a hajtása:
Oh áldott,
Oh áldott
A keze-írása!”

Arany János: *Mátyás anyja*

Hunyadi Mátyás és a magyar újjászületés

Tudományos ülészek

Esztergom, 2008. október 3-4

Rendező a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület és az
Esztergomi Balassa Bálint Múzeum

A rendezvény a meghirdetett műsornak megfelelően teljesen rendben zajlott le, a ZMTE nyilatkozata és házirendje szerint. A 14 előadás Magyarországról, Erdélyből, Angliából, Olaszországból és Svájcban voltak, résztvevők jöttek még Szerbiából és Szlovákiából, összesen 55 fő. A rendezvényt kiegészítette két művész képzőművészeti kiállítása, kosztümös művészek zenéje, végül régészeti bejárás és városnézés kiváló szakmai vezetéssel. Mind az előadók, mind a látogatók részéről kizárólag elismerést kaptak a rendezők. Joggal, hiszen ezen a jelentős évfordulón ez volt az országban a legszínvonalasabb tudományos rendezvény. Ez a mondat nem dicséret, inkább bírálat: néhány éve is volt egy „Hunyadi évfordulónk“, és érdemes összehasonlítani, hogy akkor mi minden történt – Ausztriában.

Lehet és kell dicsérni az előadások színvonalát de inkább kiemelkedő az előadásokhoz kapcsolódó izgalmas és tartalmas sok-sok beszélgetés, vita.

A legmagasabb elismerésre tarthat számot Váralljai Csocsán Jenő oxfordi professzor két előadása. Volt más, aki képeket ismertetve vetített egyet, ez Vitéz János arcképe és jött a következő kép. Ezt Oxfordban így nem lehet. Prof. Csocsán is bemutatott néhány arcot, így Vitézét, de Mátyásét is. Ő mindegyikről mutatott öt-hat ábrázolást falon, festményen, érmen, szobron. Igazolta az alkotó művészeket is, közben idézte az irott forrásokat a személyről és a műtárgyról. Bemutatta és olvasta görögül, latinul, magyarul, olaszul, németül, franciául, angolul – amelyik ahogy volt, a forrás pontos megadásával. Így lesz az adatból tudomány. Egyszerre lehetett tanulnunk magyar történelmet, művészettörténetet – és módszertant.

Csak sajnálni lehet, hogy Esztergomból összesen talán harminc embert érdekelt. Se világi, se egyházi vezetőt, tanárt a diákjaival. Mikor lesz még alkalmuk házukban tanulni egy embertől, aki több mint harminc éve Oxfordban tanár?

Külön dicséret illeti dr. Horváth István C.Sc. múzeumigazgatót, aki mindent megtett a rendezvény sikere érdekében. A csendes és szerény tudós mintáját adta előadásával, jelenlétével az egész rendezvény alatt. Kora reggel hozta a meleg pogácsát, egész nap kezelte a technikát, este régészeti vezető volt. Egy igaz ember. Köszönjük szépen.

Köszönet dr. J. Újváry Zsuzsannának Ph.D., a Pázmány Péter Katólikus Egyetem docensének, aki a rendezvényt megálmodta és megvalósította.

Zürich, 2008. október 7.

Csihák György
a ZMTE elnöke

MEGHÍVÓ

Szeretettel hívjuk Hunyadi Mátyás királyválasztása 550. évfordulójának ünneplésére Esztergomba, a Balassa Bálint Múzeumba, 2008. október 3-4-én.
Rendező a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület és a Balassa Bálint Múzeum

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület és a Balassa Bálint Múzeum, mint rendező, hívja mindazokat, akiket érdekel a tárgy és kutatásának helyzete. A rendezvény célja, hogy a külföldön élő és a hazai szakembereket, valamint az érdeklődőket – akik a rendezvényen valamennyien magánszemélyként vesznek részt – összehozzuk, lehetőséget adjunk a nyílt vitára, amelynek során a nézetek barátságos keretek közt formálódhatnak és terjedhetnek.

A rendezvény fő tárgya: Hunyadi Mátyás és a magyar újjászületés. Az előadások a következő fő témák köré csoportosuljanak: 1) Hunyadi Mátyás uralma és a magyar ókor; 2) a Hunyadi család és történelmi szerepe; 3) Hunyadi Mátyás birodalma; 4) Mátyás, az igazságos király; 5) Hunyadi Mátyás uralma és az itáliai reneszánsz; 6) a humanista történetírás; 7) Hunyadi Mátyás utóélete. Tisztelettel kérjük a szakembereket, hogy jelentkezzenek előadásra, hozzászólásra! Írásbeli jelentkezésüket, mondanivalójuk rövid összefoglalását (max. 30 sor) és időtartamát (lehetőleg nem több mint 25-30 perc) szíveskedjenek augusztus 15-ig eljuttatni dr. Újváry Zsuzsannához. Szereplést kívánunk biztosítani a jelentkezés sorrendjében minden szakembereknek, ha szabályosan és időben jelentkezik, a témakörben legalább egy tudományos munka nyilvános közlését bizonyítja. Hivatalos és munkanyelv a magyar, érvényes az Egyesület Házirendje és Nyilatkozata. Dia-, irásvetítő, valamint projektor van. Aki szeptember 15-ig nem kap elutasító választ, az a rendezvényen előadhat a kért időben. Az egyesület kézfogásra nyújtja kezét minden irányba. Sem személyi, sem politikai ügyekkel nem foglalkozik és csak a jelen meghívóban foglalkozni kezdesdék, a résztvevőktől pedig elvárja, hogy a rendezvényen a jelen meghívóban körvonalazott elveket tiszteletben tartsák. Az előadás szövegét könyv formájában való kiadásra a rendezvényen kézen le kell adni papíron és lemezen, ~~www~~ programmal. Az elhangzott előadás az Egyesület és az előadó közös tulajdona. A résztvevők (előadók és vendégek) saját költségeiket és a kiegészítő rendezvények költségét maguk fedezik, a szokásos biztosításokról maguk gondoskodnak. Részletes tájékoztatás és műsor található a ZMTE és a ~~www~~ honlapján szeptembertől.

A rendezvény szakmai előkészítése a ZMTE Tudományos Tanácsában történik prof. dr. Zachar József D. SC. irányításával. A rendezvény helye és címe: Balassa Bálint Múzeum, H-2501 Esztergom, Mindszenty tér 5. (A Várhegy lábánál, a vízivárosi Plébániatemplommal és az Erseki Palotával szemben.)

A rendezvény ideje: kezdés 2008. október 3-án, pénteken 10 órakor. Befejezés október 4-én, szombaton 17,00 órakor.

Szállás, étkezés. Rendelést az alábbi címekre is kérjük. Szállás (minden ár bruttó):

- Szent Adalbert Konferenciaközpont a Bazilika és a Városmúzeum lábánál, pár percre a Balassa B. Múzeumtól. 2 ágyas fűrdőszobás szoba svédasztalos reggelivel 10.000 Ft/éjszoba, 1 ágyas szoba fűrdővel svédasztalos reggelivel: 7000 Ft/éj. Apartman 2 főre 12.500 Ft/éj. Fél- és egész panzió is választható. www.szentadalbert.hu/szallas.php Cím: H-2501 Esztergom, Szent István tér 10. telefon: +36/33/541-972, szallas@szentadalbert.hu
- El Grano Vendéglő és Panzió, közvetlenül a helyszín mellett, 2 ágyas fűrdőszobás szoba reggelivel 12.000 Ft/éjszoba. www.elgrano.hu/mail.html Cím: H-2501 Esztergom, Pázmány P. u. 15. tel: +36/33/311-825, mobil: +36/30/91-40-595
- Mediterraneo szálló és vendéglő, közvetlenül az Aquasziget mellett, a rendezvény helyszínétől 8-10 percre sétatávolságra. 2 ágyas fűrdőszobás szobák 10.400-11.800 Ft/éj. Reggeli: 700 Ft és vendégenként és éjszakánként 360 Ft. forgalmi adó. www.mediterraneo.hu Cím: H-2501 Esztergom, Primás sziget, Helischer út 2. Tel.: +36/33/311-411, info@mediterraneo.hu
- Korösy László Kollégium, a Szent Adalbert Konferenciaközpont lábánál, közel a Balassa Múzeumhoz. 3 ágyas szobák közös fűrdővel a folyosón, és néhány 2 ágyas szoba fűrdőszobával, főként hétvégeken áll rendelkezésre. A 3 ágyas szobák ára: felnőtt számára 3500 Ft/éj, nyugdíjasnak 70 év alatt 2700 Ft/éj, nyugdíjasnak 70 év fölött 2300 Ft/éj. Reggeli, ebéd és vacsora megrendelhető, főleg csoportos étkezés esetén. www.korosi-koll.sulinet.hu/turizmus.html kolesz@korosi-koll.sulinet.hu Cím: H-2501 Esztergom, Szent István tér 6. Telefon: +36/33/400-005
- Korösy László Kollégium, B épülete, kicsit messzebb a konferenciaközponttól, H-2501 Esztergom, Budai Nagy Antal u. 38. 4 ágyas szobák, közös fűrdővel a folyosón, felnőtt számára 1800 Ft/éj. kolesz@korosi-koll.sulinet.hu Telefon: +36/33/403-532

Étkezés: a szobákkal együtt jár a reggeli vagy külön megrendelhető. Ebéd és vacsora a Balassa Múzeum melletti Padlizsán Étteremben több fogásos kifutó menü fogyasztható szolid áron, illetőleg a Szent Adalbert Központban rendelhető a szállással fél vagy egész panzió, külön étterme is van. Sok egyéb hangulatos étterem található a városban.

Jelentkezési határidő: 2008. szeptember 20. az előadónak augusztus 15. Minden levélre válaszolunk, ha nemzetközi postai kuponnal van ellátva (e-mail ingyenes). Felkérjük a magyar szervezeteket, személyeket, lapokat, rádió- és tévéadókat, hogy kezdeményezésünket támogassák, meghívónkat terjesszék. Ezt a meghívót kérjük továbbítani az érdeklődőknek, a sajtó, a rádió és a televízió részére.

Zürich / Esztergom, 2008. május 31.

Dr. Horváth István C.Sz.
igazgató, Balassa Bálint Múzeum
balassamuz_e@vnet.hu

Dr. J. Újváry Zsuzsanna Ph.D.
a ZMTE Tudományos Tanács tagja
H-1202 Budapest, Csoportos u. 5.
zsujvary@freemail.hu
zsujvary@gmail.com

**A ZÜRICHI MAGYAR
TÖRTÉNELMI EGYESÜLET
és az esztergomi
BALASSA BÉLINT MÚZEUM
szerepével megfigyá
МАТЪЯС КИРЯЦЬ
történelpésének 550. évfordulóján
megrendezendő ünnepségre**

**Idője: 2008. október 3-4.
Helyje: A Balassa Bélint Múzeum
könyvtára, 2501. Esztergom,
Mindenszenty tér 5.**

*A Balassa Bélint Múzeum létrehozásának elődjét a velt-Esztergomi Szent Benedek Rendű Régimű-
szint 1860-as évektől rendszeres gyűjteménye, Kneuz
Mónádor páispók és más egyházi látogatógyűjteményei képe-
ték. A gyűjtemény gyorsan gyarapodott, amelyben régiszé-
ti helytörténeti, néprajzi, iparművészeti, numizmatikai és
természettudományi tárgyak sora tartozott. A II. világhá-
borút követő államosítás e múzeum sem kivételte el.
Ekkor kapta a „Balassa Bélint Múzeum” elnevezést. A
múzeum jelenlegi gyűjteményét Károlyid Komárom-Eszter-
gom megye kétféle barnadátok régészeti, helytörténeti és
néprajzi anyagára.*

*A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (ZMTE)
saját kiadású kiadvány, 1983-ban a svájci törvény-
könyv 60. pontja szerint alakult. Székhelye Zürich.
Jelenleg 134 tagja van, akiket négy világszerte lévő ország-
ban tevékenykednek. A kiadvány az egész Királyi-mendén-
től, magánkézbe ota tézi részeseit, tevékenységében. Az
egyesületnek 1994-ben három magyar zászló adomány-
ozott, amelyet a veszprémi érsek szentelt és a poszonyi
református püspök megáldott. Az egyesületet háromszor
jellelték az Európai Tanács „Rene Descartes” tudományos
díjjal.*

*Talán talán Katalin textilművész, fésű,
knyáiban tevékenységettel foglalkozott. Az utóbbi
években rendszeresen a svájciországi ortodox művészeket,
tájképeket festett, újabb a magyar történelmi zrtárolás
szabadánól vészt lement. A Szent Ersekben szellemiségnek
900. évfordulójára festett magyarként alkotta „Magyar-
szág és az Oszmán Birodalom” sorozat képeit, jelenleg
Mátyás király alakja foglalkoztatja.*

*Tóth Eleonóra nemzeti (szépirodalom) nyert
művésznő a Debreceni Zeneművészeti Egyetemen végzett
fuvola- és egyházi zenei szakon. Az oktatás mellett a
Debreceni Szimfonikus Zenekar tagja. Rendszeresen
klasztikus és modern művek egyaránt szerepelnek.*

Megfűró

**Hunyadi Mátyás és a
magyar újjászülés**

**Tudományos illusztráció
Esztergom, 2008. október 3-4.**

Műsor

Október 3. péntek

9.30 *Az ünnepség megnyitása:*

Dr. Csibák György, a ZMTE elnöke
Meggyes Tamás, Esztergom polgármestere
Dr. Horváth István Csé. műzeumi igazgató,
Balassa Bálint, Múzeumi
Dr. J. Újváry Zsuzsanna önk. egyezt.
a ZMTE Tudományos Tanácsának tagja

10.00 *Tárhé Eleonóra* jelenléte és eladása
Mátyás Erőly udvarnok, zongoristól

10.15 I. elős

Levezető elnöke: Dr. Horváth István Csé. igazgató,
Balassa Bálint, Múzeumi
Dr. Donai ny. történelmi-tudományi Szekcióról
Mátyás Erőly, elnöki választásánál,
550k. egyfordulóján
Dr. Csibák György, a ZMTE elnöke
Mányai Mátyás „Összefoglaló”
melléklet, hon. főtisztviselő választásánál,
550k. egyfordulóján
Dr. Dorai Lajos Csé. főiskolai tanár,
Kodályi János főtisztviselő, ZMTE,
Magyar nyelv és irodalom és magyar nyelv

Hozzászólások, vita

12.00 *Tóthné Várai Katalin* szöveggyűjtemény és
Zukor Erőly festményeinek kiállítása
megnyitása

12.15-14.00 *EBÉDSZÜNET*

14.00-16.30 II. elős

Levezető elnöke: Dr. Dorai Lajos Csé. főiskolai
tanár, ZMTE
Dr. Gedei István önk. ny. műzeumi igazgató,
MVM, ZMTE
Mátyás Erőly pénzügyi-politikai
Dr. Horváth István Csé. műzeumi igazgató,
Esztergom
Műzeumi igazgatói
Prof. Dr. Prokopp Mihály egyetemi tanár, ELTE
Műzeumi igazgatói, jellemtudományi

Hozzászólások, vita

Színház

17.00-19.30 III. elős

Levezető elnöke: Dr. Gedei István önk. ny.
műzeumi igazgató, MVM, ZMTE
Dr. Bónfida Mihály Csé. egy. docens, ELTE,
ZMTE
Független és fennálló szervezetek: Mátyás
Erőly, Kodály
Prof. Dr. Váraljai Császár Jenő egy. tanár,
Oxyford, ZMTE
Mátyás Erőly budapesti palotája (1-11)

Hozzászólások, vita

Október 4. szombat

9.30-11.30 IV. elős

Levezető elnöke: Dr. J. Újváry Zsuzsanna
egy. docens, PPKÉ, ZMTE
Dr. Réhner Anneli történész, ZMTE
Műzeumi igazgatói, bírósági
Zukor Erőly és Jelenléte, Budapest
Ismerkedés: Mátyás Erőly a rovátkáival

*Összefoglaló, Esztergomi Fényes György,
Mátyás Erőly és Esztergom*

Hozzászólások, vita

12.00-13.00 *Ébélésidő*

13.00-15.30 V. elős

Levezető elnöke: Dr. Csibák György,
a ZMTE elnöke
Prof. Dr. Váraljai Császár Jenő egy. tanár,
Oxyford, ZMTE
Mátyás Erőly és az európai
nyelvészet (1-11)
Műzeumi igazgató, Nézők és az európai
nyelvészet
A nyelvészet
Dr. J. Újváry Zsuzsanna egy. docens,
PPKÉ, ZMTE
„Rex interitissimus”, Mátyás Erőly
alkotta a XVI-XVII. században

Hozzászólások, vita

Zárószó: Dr. Újváry Zsuzsanna,
Dr. Horváth István

15.30-17.00 *Műzeumi igazgatói palotájának,
és a népszerűtörténeti múzeumi igazgató
Dr. Horváth István műzeumi igazgató
vezetésével*

*Értesítés a ZMTE
nyilatkozata
és határozata
Cetűfűfű: www.zmte.hu*

A rendezvény szereplői

Bánhidly Vajk tanár, Esztergomi Ferences Gimnázium

Bíró Donát ny. történelemtanár, Szászrégen

Csihák György - dr. u., a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület elnöke (ZMTE), Zürich

Darai Lajos - C. Sc., filozófia történész, kutató professzor, Kodolányi János Főiskola, Kápolnásnyék,
ZMTE

Dr. Gedai István PhD, ny. múzeumigazgató, MNM, ZMTE

Dr. Horváth István CSc, múzeumigazgató, Esztergom

Michelangelo Naddeo, írás- és kultúrakutató, Varese

Dr. J. Újváry Zsuzsanna - Ph. D. történész, egyetemi docens, PPKE BTK, Piliscsaba, ZMTE

Dr. Pandula Attila - Ph. D. ELTE BTK docens, Budapest, ZMTE

Prof. Dr. Prokopp Mária egyetemi tanár, ELTE

v. Rihmer Aurél KLJ, történész, Budapest, ZMTE

Prof. Dr. Váralljai Csocsán Jenő egyetemi tanár, Oxford, ZMTE

Zubor Erika író, festőművész, Budapest

A rendezvény képei

Darai Lajos

Zubor Erika

Újváry Zsuzsanna

Pandula Attila

Csihák György (Zürich)

**A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
őszinte története
XXIII**

Az Úr születése utáni 2008. esztendő Hunyadi Mátyás királlyá választásának 550. évfordulója. Ebből az alkalomból rendeztünk tudományos ülésszakot Esztergomban, a Balassa Bálint Múzeummal közösen. Ez volt Magyarországon, ebben az évben és tárgyban, a legszínvonalasabb rendezvény.

Magyarországról, Erdélyből, Angliából, Olaszországból és Svájcból összesen 14 előadást vitattunk meg, a még Szerbiából és Szlovákiából is jött szakemberekkel. A rendezvényt kiegészítette két művész képzőművészeti kiállítása, kosztümös művészek zenéje, végül a királyváros régészeti bejárása és városnézés szakmai vezetéssel.

Az év végén szép ünnepséggel és 54 oklevél kiosztásával befejeztük történelmetanár továbbképzésünket Magyarokanizsán és szerződést kötöttünk Zentával ennek a képzésünknek a folytatására újabb két évre.

Havonkénti előadásaink rendben megtörténtek Budapesten és Hódmezővásárhelyen, amihez ebben az évben csatlakozott Szabadka, szintén szép előadásokkal minden hónapban.

Hollywoodban világhírű alkotók világhírű közreműködőkkel filmet készítettek a magyar 1956-ról (Torn From The Flag. Homage to 1956; Lyukas zászló. 1956 emlékére). A filmben egyesületünk, mint tudományos tanácsadó szerepel. Híreink szerint, a film a "célegyenesbe jutott" az Oscar-díj felé.

Számunkra az év legjelentősebb eseménye, hogy honlapunk nemcsak megújult, hanem végre olyan színvonalas lett, ami méltó egyesületünk 24 évi teljesítményéhez. Három nyelven, magyarul, németül és angolul nemcsak ismertet bennünket, közvetíti híreinket, bemutatja egész múltunkat, hanem oktatási tevékenységünkhöz is nagy segítséget nyújt. A honlapon, több egyesületi tagunk szerkesztésében külön eszmecsere rovatunk működik. Ingyen letölthető formában megtalálható mind az 52 kötet könyvünk, sőt a tavalyi Szent Erzsébet és az idei Hunyadi Mátyás rendezvényünk "kötete" is. Igaz, ez utóbbi kettő, még nincs papíron. Viszont valamennyi megtalálható a Magyar Elektronikus Könyvtárban is – amit naponta 60`000-en látogatnak – az Európai Könyvtár Katalógusában és nemsokára ott lesz az Európai Digitális Könyvtárban is (www.europeana.eu).

Honlapunkon, Tudományos Tanácsunk szerkesztésében, megindítottuk elektronikus folyóiratunkat (főszerkesztő Darai Lajos), ami bekerült az Országos Széchenyi Könyvtár Elektronikus Periodika Archivumába.

Szerverünkön saját wikipedia szolgáltatást szervez Béczi Szaniszló.

Honlapunkon egyenlőre hét filmünk szerepel – szintén bekerülnek a fenti rendszerekbe.

Elektronikus hirszolgálatunk folyamatosan tájékoztat rendezvényeinkről.

Budapesten tartottuk idei rendes taggyűlésünket. Fájdalommal búcsúztattuk két kiváló egyesületi tagunkat: Aerni Agathon (Bern) és Kováts Zoltán (Szeged). Ezentúl ők ketten is már csak odaátról segítenek bennünket. Jegyzőkönyvi dicséretben részesítettük J. Újvári Zsuzsannát, Darai Lajost, Jenei Erzsébetet, Gáspár Róbertet – és Tudományos Tanácsunk tagjait. Egyesületünk pénzforgalma ismét negatív egyenleggel zárult. Vezetőségünkbe választottuk egy évre a következő személyeket: Marinka Ludwig (Unterengstringen), Sándorfi György (Budapest), Tüttö György (London), Katona Géza (Hobart), Timaru-Kast Alexander (Ingelheim), Költő László (Kaposvár), Germann Georg (Bern), Vajda Gábor (Szabadka), Almási Gábor (Oftersheim), Beke Zoltán (Rozsnyó), Bergou Jánbosné (Budapest), Csala Kornélia (Kassa), Kovács

Veronika (Helsingborg), Lukács György (Koppenhága), Sancz Klára Lujza (Budapest), Slavity Maagdolna (Szabadka), Szederkényi Tibor (Szeged), Darai Lajos (Kápolnásnyék), Lányi Ernő (Budapest), v. Rihmer Aurél (Budapest) és Botlik József (Budapest). Az elnök ismét én lettem.

Az egyesület taglétszáma 15 éve nagyjából változatlan – ugyanannyi új taggal szaporodunk, mint amennyien elhagynak bennünket.

Isten éltet még bennünket.

Felsőőr/Oberwart, 2008. télelő hava

Csuhák György

(folytatás a következő kötetben)

A **Kodolányi János Főiskola** 1992-ben alakult, Magyarországon az első, humán képzést folytató, nem állami és nem egyházi felsőoktatási intézmény. Fenntartója Székesfehérvár Megyei Jogú Város Közgyűlése által létesített Önálló Főiskolai Közalapítvány. A főiskola előbb angol, francia és német nyelvtanári, majd idegenforgalmi és szálloda szakos közgazdász, gazdálkodási szakos közgazdász, valamint kommunikáció szakos diplomát adó képzéseket folytatott. Legújabbán már nemzetközi kapcsolatok, valamint vendéglátó és szálloda szak is indult.

A főiskola székesfehérvári, nyíregyházi, orosházi, budapesti, fürstenfeldi, valamint siófoki helyszínén a hallgatók száma meghaladja a kilencszázat.

Az itt meghirdetett továbbképzés célja:

(0140021)

a legújabb magyar történeti kutatásoknak a történelem-oktatásban hasznosítható megismertetése; a 21. században megfelelő oktatási, kutatási módszertan elsajátításának elősegítése; a nemzet tudat és a nemzeti történelem tudat történelemtanárok számára szükséges színvonalú közvetítése; állásfoglalás és mintaadás; a történelem tanítás tartalmi kérdéseinek, valamint nemzetközi vonatkozásainak tisztázására.

Előfeltétel:

főiskolai, vagy egyetemi diploma.

A **Zürichi Magyar Történelmi Egyesület** svájci közérdekű intézmény, 1985-ben alakult, székhelye Zürich. Az elfogulatlan, szabad történelemkutatás eszményét tüzte maga elé, s mint ilyen, az egyetemes magyarság egyetlen független tudományos kutatóműhelye. Tevékenységéhez a fordulat óta minden magyar államfő és oktatási miniszter írásban gratulált.

Néhány adat az egyesületről:

négy világrész 20 országában 239 felvett tag

8 országban 42 nagyrendezvény több, mint 25 ezer résztvevővel

52 kötet könyv mintegy 60'000 példányban, minden magyarországi nagy könyvtárban és további 70 ország 156 könyvtárában

rendszeres, havonkénti előadások a világ több városában

történelemoktatás a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen, Budapesten

aszaltársaság a következő városokban:

Adelaide, Budapest, Christchurch, Csíkszereda (Miercurea Ciuc), Felsőőr (Oberwart), Göteborg, Hobart, Kassa (Košice), Kolozsvár (Cluj-Napoca), Marosvásárhely (Tg. Mures), Melbourne, Pozsony (Bratislava), Rozsnyó (Rožnava), Szabadka (Subotica) Sydney

Cím: 8047 Zürich (Svájc), Postfach 502

Postcheckkonto Zürich 80-36214-1

BIC: POFICHBEXXX; IBAN: CH 13 0900 0000 8003 6214 1

znte@freemail.hu www.znte.hu

AJÁNLÓ

**A Kodolányi János Főiskola (KJF)
és a
Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
(ZMTE)**

ajánlja, szervezi és lebonyolítja

**a magyar történelem tanításának
tartalmi és módszertani megújítása**

c. programot

a Magyar Köztársaság oktatási minisztere

T 300730-1676/1999 sz. alapítási és

T 302460-780/1999 sz. indítási engedélyével

(Nyt. sz.: 02-0008-04; Akkr. sz.: AL-0517)

általános- és középiskolai történelemtanárok számára.

Megszervezhető bármely településen, ahol megfelelő hely és legalább 20 hivatalos jelentkező van. A szomszédos országokban az oktatók költségének egy részét a két szervező intézmény vállalja.

A legjobb vizsgázók bekerülhetnek oktatóink közé, előadhatnak a ZMTE iskoláiban, történelmi találkozóin, előadásuk rangos kiadványba kerülhet.

**A továbbképzés időtartama 120 óra,
díja 58'600,- Ft/fő.**

**Kérje ingyenes, részletes tájékoztatónkat
és tantervünket:**

dr. Darai Lajos Ph.D.,

főiskolai tanár, a továbbképzés felelőse

Kodolányi János Főiskola

H-8000 Székesfehérvár, Fürdő út 1.

Telefon: +36 (22) 543-300, +36/30/9892320

lmdarai@mail.kodolanyi.hu

www.kodolanyi.hu

2008. tavaszán

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

Tudományos Tanácsa

az oktatási miniszter által jóváhagyott tanterv és tananyag
összeállítója, a továbbképzés szervezője
és előadói:

Elnök:

dr. Zachar József D.Sc.

történész, egyetemi tanár, Budapest,

Titkár:

dr. Bérczi Szaniszló C. Sc. csillagász, fizikus, ELTE docens,
Budapest

dr. Csihák György közgazdász, történész, a ZMTE elnöke,
Zürich

dr. Darai Lajos C.Sc. filozófus, MTA bizottsági tag, főiskolai
tanár, KJF, Székesfehérvár

Jenei Erzsébet történész, középiskolai tanár, Magyarokiszta

dr. Szabó A. Ferenc C.Sc. politológus, egyetemi tanár, Zrínyi
Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest

Tag:

dr. Csámpai Ottó Ph. D. etnopszichológus, hab. egyetemi
docens, Nagyszombati Egyetem, Pozsony

dr. Frisnyák Sándor D.Sc. történelmi földrajzos, egyetemi
tanár, Nyíregyháza

dr. Harai Dénes Ph. D. egyetemi tanár, főigazgató, Zrínyi
Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest

dr. Költő László megyei múzeumigazgató, Kaposvár
Nagy Kálmán ny. huszárezredes, hadtörténész, Budakeszi

Vitéz Rihmer Aurél könyvtáros, történész, Budapest

Slavics Magdolna Mr. Sc. Ph., Szabadka

dr. Szabó István Mihály mikrobiológus, az MTA rendes tagja,
ny. tanszékvezető egyetemi tanár, Budapest

dr. Szederkényi Tibor D.Sc.

a földtudomány doktora, egyetemi tanár, Pécs

dr. J. Újvári Zsuzsanna C.Sc.

történész, PPKE, BTK egyetemi docens, Budapest

dr. Vizi László Tamás Ph. D. történész, tanszékvezető

főiskolai docens, KJF, Székesfehérvár

az oktatásban résztvevő további személyek:

dr. Botlik József Ph. D. történész, egyetemi docens, PPKE,
BTK, Piliscsaba

dr. Cey-Bert R. Gyula pszichológus, a Gasztronómiai
Világszövetség elnöke, Bangkok, tanszékvezető főiskolai
tanár, KJF, Siófok

Csajághy György zenetanár, népzene kutató, tárogatóművész,
Pécs

Csajághy Julianna

zenetanár, népzene kutató, kürtművész, Pécs

dr. Csapó József C.Sc. biológus, ny. szenátor, Nagyvárad

dr. Cser Ferenc D.Sc. vegyész, Melbourne

Csomor Lajos aranyműves, Pákozdi

dr. Csurgai-Horváth József **Ivél-tárigazgató, Székesfehérvár**

dr. Demeter Zsófia C. Sc. történész, főiskolai tanár, KJF,

múzeumigazgató, Székesfehérvár

Dolnic Zoltán történész, Miskolc

Dudás Rudolf nyelvész, Vancouver

dr. Földesi Margit Ph.D. történész, egyetemi docens, Pázmány

Péter Tudományegyetem, Budapest

dr. Henkey Gyula C.Sc. antropológus, Kecskemét

Kassai Lajos íjkészítő, sportoló, Kaposmérő

dr. Kálnási Árpád Ph.D. nyelvész, KLTE, Debrecen

dr. Kovács Imre Endre perjel, Csorna

dr. Kovács Zoltán C.Sc.

népesedéskutató, MTA bizottsági tag, Szeged

dr. Lukács László D. Sc. néprajzos, főiskolai tanár, KJF,
Székesfehérvár

dr. Magyar Kálmán régész, Kaposvár

Marton Veronika nyelvtanár, Győr

Mesterházi Zoltán magyar ókor kutató, Budapest

dr. Nagy Ákos gyógyszerész, Adelaide

dr. Pandula Attila Ph.D.,

ELTE BTK docens, Budapest

dr. Rókuszfalvy Pál D.Sc.

pszichológus, ny. egyetemi tanár, Budapest

Sancz Klára Lujza ny. muzeológus, Budapest

dr. Süli-Zakar István C.Sc.

történelmi földrajzos, tanszékvezető egyetemi tanár, Debrecen

dr. Szakály Sándor D. Sc.

hadtörténész, Budapest

dr. Sallai János C.Sc. hadtörténész, Budapest

dr. Szegfű László C.Sc.

történész, tanszékvezető főiskolai tanár, Szeged

dr. Szerencsés Károly C. Sc. történész, egyetemi docens,

Pázmány Péter Tudományegyetem, Budapest

Szekeres István írástörténet kutató, Budakalász

dr. Szabó József Ph. D. hadtörténész, Budapest

dr. Szabó Pál C. Sc. történész, Szeged

dr. Szabó Péter C. Sc. történész, KJF rektor, Székesfehérvár

dr. Timaru-Kast Sándor orvos, Ingelheim

dr. Vajda Gábor az irodalomtudomány doktora, Szabadka

dr. Váralljai Csocsán Jenő egyetemi tanár, Oxford

Záhonyi András ősi íráskutatója, Budapest

Tanterv*

- **A történelemkutatás módszertana** (10 ea + 10 gy)
 - régészet, őstörténet, családtörténet, antropológia, régtegzett térképek, zenetörténet, írott források stb.
 - **Magyar őstörténet kutatás** (10 ea + 10 gy)
 - nyelvtudomány, régészet, embertan, genetika, néprajz, finn-ugor elmélet, sumer-magyar rokonság, szkita, hun, avar őstörténeti örökség, az ősi magyar állam stb.
 - **Középkori és újkori történelmünk** (16 ea + 12 gy)
 - a több honfoglalás, könnyűlovasság, hadjárataink, Szt. István és a Szent Korona, a magyar állam, Hunyadi Mátyás, Dózsa György, a török kor, Habsburgok, 1848-1849, kiegyezés, az első és a második világháború és következményei, 1956 stb.
 - **Művelődéstörténet** (10 ea + 10 gy)
 - ősi műveltségünk, világképünk, jelek, jelképek, nyelvünk, írásunk, zenénk, ősvallásunk, címerünk és nemzeti színeink, állami- és közösségi jelképeink stb.
 - **Műveltségünk keleti és nyugati kapcsolatai** (10 ea + 10 gy)
 - nyelvünk, népmeséink, népzene és ősvallásunk keleti kapcsolatai és párhuzamai, a magyar konyha, bizánci és római hatások, a magyar lovagság, reneszánsz, vallási türelem, viselet és tánc stb.
 - **Összefoglaló áttekintés** (4 ea + 2 gy)
 - **Módszertani tanulságok** (2 ea + 1 gy)
 - **Tartalmi következtetések** (2 ea + 1 gy)
- Írásbeli és szóbeli vizsga az elhangzottak, valamint a kötelező szakirodalom alapján.

* Az oktatási miniszter által hitelesített oktatási program

ACTA HISTORICA HUNGARICA TURICIENSIA

Publikationen des Ungarisch Historischen Vereins Zürich
A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület kiadványai

Jahrgang Évfolyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
I.	1	Első (Benidorm 1986) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. Zürich, 1991. ISBN 963 02 8926 1	1
II.	1	A Második (Zürich 1987) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. Zürich, 1993. ISBN 963 02 8926 2	2
III.	1	A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Harmadik (London 1988) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. ISBN 963 85684 5 3	25
IV.	1	A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Negyedik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (Felsőőr/ Oberwart 1989) Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9349 10 0	46
V.	1	Csihák György: A magyar parlamentarizmus ezer éve. Budapest, 1990. ISBN 963 02 8925 3	6
V.	2	A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Ötödik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (Altenberg 1990) Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9349 09 7	49
VI.	1	A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Hatodik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.) (Szent Gallen 1991) Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9349 08 9	47
VII.	1	A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Hetedik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (Szentendre 1992) Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9204 48 X	51
VII.	2	<i>Magyarok Őstörténete. Zürich-Budapest, 1992. ISBN 963 02 8925 3; második kiadás 1996. ISBN 963 85274 6 3; harmadik bővített kiadás 2007. ISBN 963 9204 37 4</i>	3
VII.	3	A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Első (Szeged 1992) Magyar Történelmi Iskolájának Előadásai és Iratai. Zürich, 1993. ISBN 963 8465 00 X	4
VIII.	1	Magyar Történelmi Tanulmányok I. Zürich, 1993. ISSN 1217 4629	5
VIII.	2	A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Második (Tab 1993) Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 04 4413 5	9
VIII.	3	A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Nyolcadik (Kaposvár 1993) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 2 9	23
IX.	1	A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Kilencedik (Tapolca 1994) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. Budapest-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 1 2	15
IX.	2	A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Harmadik (Tapolca 1994) Magyar Történelmi Iskolája Előadásai és Iratai. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 85274 12	11
IX.	3	Die Frühgeschichte der Ungarn. Zürich-Budapest, 1994. ISBN 963 85 274 4 7. Zweite erweiterte Ausgabe 2007. ISBN 963 9204 30 7	10
IX.	4	Nagy Gyula: Az ellopott magyar őstörténet. I. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 04 4112 8	7
IX.	5	A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Első (Székelyudvarhely 1994) Övezeti Történetstálalkozó Előadásai és Iratai. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 85274 2 0	12
IX.	6	A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Második (Komárom 1994) Övezeti Történetstálalkozó Előadásai és Iratai. Komárom-Komárno-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 3 9	14
IX.	7	Képeslapok magyar történelmi motívumokkal. 8 különféle, szimpla és dupla, színes	8
X.	1	A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizedik (Tapolca 1995) Magyar Őstörténeti Találkozó és Negyedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai. Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85274 8 X	17
X.	2	Csihák György: Beszélgetés népemmel a hazánkról. ISBN 963 85274 5 5	13
X.	3	A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Erdélyi Övezeti Történetstálalkozói (1995-1999) Előadásai és Iratai. Csikszereda-Budapest-Zürich, 2000. ISBN 963 85684 9 6	30
XI.	1	Honfoglalásunk és előzményei. Keresztény egyházak és történelmi szerepük a Kárpát-medencében. (Tapolca 1996) Budapest-Zürich, 1997. ISBN 963 85684 1 0	20
XI.	2	Csámpai Ottó: Nemzet és társadalom. Bevezetés az etnoszociológiába. Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85684 02	19
XI.	3	Germann Georg: Ungarisches im Bernischen Historischen Museum. A Berni Történelmi Múzeum magyar emlékei. Bern-Budapest, 1996. ISBN 963 85274 9 8	18
XI.	4	Csihák György: Ex Oriente Lux. Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85274 7 1	16
XII.	1	Magyar út és nehézségei a nemzetállamtól az övezetek Európájába a huszadik század fordulóján. Avarok – onogurok – magyarok. (Tapolca 1997). Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9349 11 9	50
XIII.	1	Nagy Kálmán: A honfoglalás hadtörténete. Budapest, 1998. ISBN 963 7810 97 8 (Közösen a Szabadtér Kiadóval)	21
XIII.	2	A honfoglalás és az 1848-1849-es magyarországi polgári forradalom és szabadságharc évfordulójára. (Tapolca 1998). (324 oldal) Budapest-Zürich, 2001. ISBN 963 86100 5 0	31
XIV.	1	Az első világháború és magyar történelmi következményei (1914-1921). Szent István és a magyar államalapítás. (Tapolca 1999) Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 02 X	42
XIV.	2	Csihák György: Válasz népem kérdéseire a hazánkról. Budapest-Zürich 1999	22

Jahrgang Évfolyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sorszám*
XIV.	3	Die Ungarn und die Abtei Sankt Gallen. Magyarok és a Szent Galleni Apátság. ISBN 963 85684 3 7 (Közösen St. Gallen Kanton levéltárával) – Második kiadás: 2002. ISBN 963 86100 8 5	24
XIV.	4	Csihák György: A magyar nemzet múltja * Szent István király életműve és a magyar államalapítás * A bambergi lovas * Sacra Regni Hungarici Corona és a magyar közjogi rendezés kérdései ma * Magyar - nép - kisebbség. Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 6 1	26
XIV.	5	Fünfzehn Jahre UHVZ - A ZMTE tizenöt éves 1985 - 1999. Zürich-Budapest, 1999. ISBN 963 85684 7 X	27
XIV.	6	Nagy Gyula: Az ellopott magyar őstörténet II. Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 4 5	28
XV.	1	A magyar műveltség gyökerei. Az 1930-as évek magyar műveltsége. (Felsőőr/Oberwart 2000) Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 86100 3 4	41
XV.	2	Délközép Kárpát-medence műveltsége, különös tekintettel a sárközi települések és népi műveltségük fejlődésére. (Sárköz-Decs 2000) Decs-Zürich 2004. ISBN 963 9349 03 8	39
XV.	3	Közös jelen, múlt és jövő Észak Kárpát-Medencében, különös tekintettel a gömöri tájegységre. (Rozsnyó 2000) Rozsnyó-Budapest-Zürich, 2002. ISBN 963 86100 2 6	38
XV.	4	Csuhák György: Dunhuang barlangképei és a Szenszi agyagkatonák néma üzenete a magyar műveltség gyökereiről. Budapest-Zürich, 2000. ISBN 963 85684 8 8	29
XVI.	1	Magyar haditechnika és magyar hadjáratok a kora középkorban. A második világháború és történelmi következményei Magyarország szempontjából (1939-1949). (Szentendre 2001) Budapest-Zürich, 2002. ISBN 963 86100 6 9	35
XVI.	2	Barabási László: Nemes Székely Nemzet – Csillagösvényen. Csiksomlyó-Budapest, 2001. ISBN 963 86100 4 2	32
XVII.	1	Csuhák György: Magyar nempolitikai írások. Budapest-Zürich, 2002. ISBN 963 86 100 0 X	33
XVII.	2	Kiadványaink tartalomjegyzéke – Vereinspublikationen mit Inhaltsübersicht. Zürich-Budapest, 2002. ISBN 963 86 100 7 7	34
XVII.	3	Achtzehn Jahre UHVZ – A ZMTE tizenhét éve 1985-2002. Zürich-Budapest, 2002. ISBN 963 86100 9 3	36
XVIII.	1	Magyar Történelem. Tízezer év – ezer oldalról. Oktatási segédkönyv a magyar történelem tanításához. (636 oldal) Budapest-Zürich, 2003. ISBN 963 86100 1 8	37
XVIII.	2	A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizenhetedik Magyar Óstörténelmi Találkozó és Tizenegyedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai. (Budapest 2003) Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 06 2	43
XIX.	1	A magyar huszárság története. A lovasműveltség sajátosságai. Az első magyar huszártörténelmi konferencia keretében. (Nyíregyháza, 2004) Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 07 0	45
XIX.	2	Zwanzig Jahre UHVZ – A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 20 éve 1985-2004. Zürich-Budapest, 2004. ISBN 963 9349 05	44
XIX.	3	Csuhák György: Forog a történelem kereke... Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 04 6	40
XX.	1	Csámpai Ottó: Nemzet és társadalom. Bevezetés az etnoszociológiába. Második, bővített kiadás. Közösen a Heraldika Kiadóval. Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9204 38 2	48
XXI.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia. Kiadványaink tartalma. Budapest – Zürich 2006. ISBN9639204 37 4	52
XXII.	1	Óstörténetünk és a genetika. 1456 – Nándorfehérvár – 1606 Zsitvatorok – 1956 Budapest. (Mártély 2006) (384 oldal). Budapest-Zürich 2007. ISBN	53
XXIII.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIII. Évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Huszadik Magyar Óstörténelmi Találkozó Előadásai és Iratai. (Hódmezővásárhely 2007) (159 oldal). Budapest-Zürich 2008. ISBN	54
XXIII.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIII. Évfolyam 2. szám. Árpád-házi Szent Erzsébet tiszteletére Tudományos emlékülés. (Esztergom 2008) (67 oldal). Budapest-Zürich 2008. ISBN	55
XXIII.	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIII. Évfolyam 3. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2008/A. Budapest 2008. ISBN	56
XXIII.	4	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIV. Évfolyam 2. szám. Hunyadi Mátyás és a magyar újjászületés. Tudományos emlékülés. (Esztergom 2008) (oldal). Budapest-Zürich 2008. ISBN	57

* Nummerung nach Erscheinung
Sorszám a megjelenés időpontja szerint

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület CH-8047 Zürich, Schweiz, Postfach 502.

zmte@freemail.hu www.zmte.hu

01_003 AB_6_W

2008

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Ungarisch Historischer Verein Zürich

Magyar Őstörténeti
Találkozók Titkársága

Sekretariat der „Treffen zur
Frühgeschichte der Ungarn“

Jelölve az Európa Tanács „René Descartes” tudományos díjra
Nominiert für den „René Descartes Prize” der Europäischen Union

Közérdekű Egyesület
Gemeinnütziger Verein

Hungarian Historical Society of Zurich
Association Historique Hongroise de Zurich
Società Storica Ungherese di Zurigo
Asociación Histórica Húngara de Zürich

Budapest

Meghívó

CH-8047 ZÜRICH

Postfach 502

zmte@freemail.hu

www.zmte.hu

Kapcsolati cím Budapesten: v. Rihmer Aurél

H-1027 Budapest, Bajvívó utca 4.

Telefon: 0036 (1) 325-6643

granasztói@yahoo.com

Nyilvános előadás

minden hónap utolsó előtti csütörtökjén

Kezdetre pontosan 17 óra

Belépés díjtalan

Az előadást vita követi

Helye: H-1051 Budapest, V. Arany János utca 10.

Telefon: 0036/1/354-3400. Fax: 0036/1/354-3404

(Arany János ifjúsági Klub I. emeletén)

e-mail: aranytiz@aranytiz.hu www.aranytiz.hu

Előadás	Elnök
Január 24. dr. Bérczi Szaniszló a földtudomány kandidátusa, ELTE TTK docens, ZMTE, Budapest <i>Fehér ló eurázsiai szent helyeken</i> CD	Záhonyi András ősi írások kutatója, ZMTE, Budapest
Február 21. dr. Pandula Attila a történelemtudomány kandidátusa, ELTE BTK docens, ZMTE, Budapest <i>Magyar vitézi érmek (1939-1945)</i> CD	dr. Zachar József egyetemi tanár, az MTA (a történelemtudományok) doktora, ZMTE, Budapest
Március 20. dr. J. Újváry Zsuzsanna történész, kandidátus, egyetemi docens, PPKE, ZMTE, Piliscsaba <i>Esterházy Miklós nádor és a török uralom</i>	dr. Botlik József a történelemtudomány kandidátusa, PPKE BTK egyetemi docens, ZMTE, Budapest
Április 14. dr. Szabó Pál tanár, történész, ZMTE, Hódmezővásárhely <i>I. Dareiosz szkita hadjárata</i>	dr. Bérczi Szaniszló a földtudomány kandidátusa, ELTE TTK docens, ZMTE, Budapest
Május 22. Gáspár Róbert genetikai kutató, Pécs, ZMTE <i>Finnugor népek genetikája</i> CD	dr. Darai Lajos , filozófus, kandidátus, kutatóprofesszor, KJF, ZMTE, Székesfehérvár
Szeptember 18. v. Rihmer Aurél történész, Budapest, ZMTE <i>A magyar királyi hatalom eredete</i>	dr. J. Újváry Zsuzsanna történész, kandidátus, egyetemi docens, PPKE, ZMTE, Piliscsaba
Október 30. dr. Grandpierre Attila kandidátus, az MTA Csillagászati Kutatóintézet tudományos főmunkatársa, Budapest <i>Hol volt a hunok országa? Hányan voltak? Mekkora hadseregük volt? Kik voltak?</i>	Szekeres István írástörténész kutató, ZMTE, Budakalász
November 14. Egyesületi ünnepség	

Asztaltársaság: A ZMTE budapesti asztaltársasága találkozik minden előadás után a VÁCI UTCA KÁVÉHÁZ ÉS ÉTTEREM, „R” CAFÉ PARTI SZERVIZ, H-1056 Budapest, Váci utca 78-80. T: 00 36 (1) 267-6222, 267-6223

Könyvvásárlás: az egyesület rendezvényein

Megjegyzés. Háznagy: Molnár Zsuzsanna, Lányi Ernő, v. Rihmer Aurél, Sancz Klára Lujza

A ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

2008. ÉVI ELŐADÁSSOROZATA HÓDMEZŐVÁSÁRHELYEN

Háromszor jelölve az Európai Unió "René Descartes" tudományos díjára * Dreimal nominiert für den "René Descartes Prize" der Europäischen Union

A belépés díjtalan. Az előadást vita követi.

Helyszín: Petőfi Sándor Művelődési Központ, H 6800, Hódmezővásárhely, dr. Rapcsák András út 7.

Telefon: +36/62/533-317. Fax: 62/533-318, E-levelel: pmk@mail.hodtav.hu

Háznagy: SOMOGYI RÓZSA és SONKOLY ÁGNES a Művelődési Központ népművelői. Telefon: +036/62/533-317, E-levelel: pmk@mail.hodtav.hu
feladatuk: az előadók fogadása, kísérése, a kért eszköz biztosítása, szállás megszervezése, telefonkapcsolat az előadóval

JANUÁR 4. PÉNTEK - 17 ÓRA

BOKORNÉ NAGY KATALIN - régész, a Tornyai János Múzeum ny. igazgató helyettese, Hódmezővásárhely, ZMTE:

A török kori Vásárhely leletei

FEBRUÁR 1. PÉNTEK - 17 ÓRA

PINTÉR ISTVÁN - tanár, történész, Hódmezővásárhely:

A caporettoi áttörés (1917)

MÁRCIUS 7. PÉNTEK - 17 ÓRA

dr. CSÁMPAI OTTÓ - C. Sc., etnopszichológus, habilitált egyetemi docens - Nagyszombati Egyetem, ZMTE:

Magyarságtudat problémái a 21. század kezdetén

ÁPRILIS 4. PÉNTEK - 17 ÓRA

dr. KÖLTŐ LÁSZLÓ - régész, vegyész mérnök, megyei múzeum igazgatója - Somogy megyei Múzeumok Igazgatósága, ZMTE:

Újabb somogy megyei régészeti feltárásokról

MÁJUS 9. PÉNTEK - 17 ÓRA

dr. VAJDA GÁBOR - az irodalom tudomány doktora, az Aracs felelős főszerkesztője, Szabadka, ZMTE:

Az „Aracs”-nak, a délvidéki magyarság közéleti folyóiratának tevékenysége az elmúlt hat évben

JÚNIUS 6. PÉNTEK - 17 ÓRA

dr. SZEDERKÉNYI TIBOR - egyetemi tanár, az MTA (a földtudomány) doktora, az MTA Földtani Tudományos Bizottság tagja, Szeged, ZMTE:

A "vízözön(ök)" a földtörténetben és magyarázatuk, különös tekintettel az utolsó százezer év eseményeire

JÚLIUS 4. PÉNTEK - 17 ÓRA

SZEKERES ISTVÁN - írástörténet kutató, Budakalász, ZMTE:

A „koraavarak” nyelve

SZEPTEMBER 5. PÉNTEK - 17 ÓRA

GÁSPÁR RÓBERT - genetikai kutató, Pécs, ZMTE:

Finnugor népek genetikája

OKTÓBER 3. PÉNTEK - 17 ÓRA

dr. J. ÚJVÁRY ZSUZSANNA - Ph. D. történész, egyetemi docens – PPKE BTK Történelemtudományi Intézet, ZMTE:

A török hódítás továbbterjedése a Hódoltságban a 17. században

NOVEMBER 7. PÉNTEK - 17 ÓRA

SONKOLY ÁGNES - történész, Hódmezővásárhely:

Rovásírás

DECEMBER 5. PÉNTEK - 17 ÓRA

dr. SZABÓ PÁL - történész, SZTE Tanárképző Főiskolai Kar, Szeged, ZMTE:

Az Aranybulla, mint alkotmányos modell a hazai és az európai közjogban

*Megjegyzés: ZMTE= Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagja

Hungarian Historical Society of Zurich - Association Historique Hongroise de Zurich
Società Storica Ungherese di Zurigo - Asociación Histórica Húngara de Zürich

CH-8047 Zürich, Schweiz, Postfach 502

Postkontonummer: Zürich 80 36214-1

IBAN elektronisch: CH1309000000800362141 IBAN Papierform: IBAN CH 13 0900 0000 8003 6214 1

SWIFT Code/BIC: POFICHBEXXX

Empfängerbank: Swiss Post, PostFinance, Nording 8, CH-3030 Bern Clearing Number: 09000

Telephon: (elnök) +43/3352/31872 znte@freemail.hu www.znte.hu

Magyar Őstörténeti Találkozók Titkársága - Sekretariat der Treffen zur Frühgeschichte der Ungarn

Secretariate for the conferences on the Early and Medieval History of the Hungarians - Secrétariat pour les réunions traitant l'histoire ancienne et médiévale hongroise

Segreteria delle riunioni per la storia antica ed alto-medievale degli Ungheresi - Secretaría para reuniones de historia antigua y medieval de los Húngaros

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

Ungarisch Historischer Verein Zürich

Közérdekű Egyesület
Gemeinnütziger Verein

Magyar Őstörténeti
Találkozók Titkársága

Sekretariat der „Treffen zur
Frühgeschichte der Ungarn“

Hungarian Historical Society of Zurich
Association Historique Hongroise de Zurich
Società Storica Ungherese di Zurigo
Associación Histórica Húngara de Zürich

CH-8047 ZÜRICH

Postfach 502

Postkontonummer: Zürich 80 36214-1
IBAN elektronisch: CH1309000000800362141
IBAN Papierform: IBAN CH 13 0900 0000 8003 6214 1
SWIFT Code/BIC: POFICHBEXX
Empfängerbank: Swiss Post, PostFinance, Nording 8,
CH-3030 Bern
Clearing Number: 09000

Telephon +43/3352/31872

zmte@freemail.hu

www.zmte.hu

Meghívó

] A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET 2008. ÉVI ELŐADÁSSOROZATA SZABADKÁN

Helyszín: 24000-Szabadka, Magyar Ház, Age Mamužić u. 11 sz. (tel: +381/24/ 624 224) **A belépés díjmentes. Az előadást vita követi.**
Kapcsolat: Dr. Szikora István, Cím: Serbia, 24000 Subotica, ul. Boško Buha br. 1, tel: +381/24/545 663 ,
vagy Szabó Lajos, Cím: Serbia, 24000 Subotica, ul. Uskočka br. 109, tel: +381/24/516 383 mob: +381/64/411 33 99

Január 11. Péntek – 17 óra

VALKAI ZOLTÁN építészmérnök, Magyarokanizsa
A szent Y (ipszilonok) és a napkerék városa

Február 8. Péntek – 17 óra

BESZÉDES VALÉRIA néprajzkutató, Szabadka Község Műemlékvédelmi Hivatala, Szabadka
Délvidék magyar újratelepítése a 18. – 19. században

Március 14. Péntek – 17 óra

Dr. BÚRÁNY BÉLA orvos, Újvidéki Egyetem, Orvostudományi Kar nyug. tanára, Zenta
A zentai nagy szaladás 1848-ban

Április 11. Péntek – 17 óra

Dr. BOTLIK JÓZSEF Ph.D. egy. docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészstudományi Kar, Piliscsaba, ZMTE
A magyar nemzet XX. századi sorskérdései

Május 9. Péntek – 17 óra

ZÁHONYI ANDRÁS régi írárok kutatója, egy. oktató, Miskolci Nagy Lajos Király Magánegyetem, Miskolc, ZMTE
A hét napjainak ókori titkai

Június 13. Péntek – 17 óra

MÁTYUS JÁNOS történelemtanár, Svetozar Marković Gimnázium, Szabadka
Vér Bulcsú nyugat európai hadjárata 954-ben

Szeptember 12. Péntek – 17 óra

GUBÁS AGOTA, az Aracs folyóirat szerkesztőbizottságának tagja, olvasószerkesztő, Szabadka
Az Aracs indulásától napjainkig

Október 10. Péntek – 17 óra

Dr. SZABÓ PÁL történész, egy. oktató, Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészstudományi Kar, Történelmi Intézet, Szeged, ZMTE
I Dáreiosz schiták elleni hadjárata

November 14. Péntek – 17 óra

NAGYPÁL BOTOND okleveles mérnök, Szeged
A finnugor elmélet tarthatatlansága

December 12. Péntek – 17 óra

Dr. J. ÚJVÁRY ZSUZSANNA kandidátus, egy. docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészstudományi Kar, Piliscsaba, ZMTE
Európai fejedelmi és királyi udvarok az újkorban

Gaudeamus igitur

Studentenlied

2. Ubi sunt, qui ante nos in mundo fuere? Vadite ad superos, transite ad inferos, ubi jam fuere, ubi jam fuere.

3. Vita nostra brevis est, brevi finiatur, venit mors velociter, rapit nos atrociter, nemini parcetur, nemini parcetur.

4. Vivat academia, vivant professores, vivat membrum quodlibet, vivant membra quaelibet, semper sint in flore, semper sint in flore!

5. Vivant omnes virgines faciles, formosae, vivant et mulieres, tenerae, amabiles, bonae laboriosae, bonae laboriosae!

6. Vivat et respublica et qui illam regit, vivat nostra civitas, maeccatum caritas, quae nos hic protegit!

7. Pereat tristitia, pereant osores, pereat diabolus, quivis antiburschius, atque irrisores!

Kérjük felmutatni!
Bitte vorweisen!

Meghívó

Tisztelettel és szeretettel hívjuk a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Alapítótagjait, Dísztagjait, Rendes tagjait és Barátait közvetlen hozzátartozójukkal az Egyesület 2008. évi évzáró bankettjére.

A rendezvény helye és ideje:

Hotel Benczúr
H-1068 Budapest, Benczúr utca 35

2008. november 14., péntek 17.⁰⁰ óra

Ünnepi előadás:

Dr. Bíró Zoltán
Irodalomtörténész, az MDF alapító elnöke

Adalékok a magyarországi rendszerváltás történetéhez

Az estélyen történik az új tagok ünnepélyes beiktatása, majd a díszvacsora következik.

A vacsora ára ital nélkül 2100 forint.

Megjelenés ünnepi öltözetben, lehetőleg népviseletben.

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

Elnöksége

www.zmte.hu

Einladung

Wir erlauben uns, die Gründungsmitglieder, die Ehrenmitglieder, die ordentlichen Mitglieder und die Freunde des Ungarisch Historischen Vereins Zürich – samt Begleitung – zum Bankett 2007 herzlich und geziemend einzuladen.

Ort und Zeit der Veranstaltung:

Hotel Benczúr
H-1068 Budapest, Benczúr utca 35

Freitag, den 14. November 2008 um 17.⁰⁰ Uhr

Festvortrag:

Dr. Zoltán Bíró
Literaturhistoriker, Gründungspräsident
des Ungarischen Demokratischen Forums (MDF) a. D.

Bemerkungen zur Wende in Ungarn

Am Abend werden die neuen Mitglieder in feierlichem Rahmen aufgenommen und es wird ein festliches Nachtmahl serviert.

Preis ohne Getränke Ft 2100.

Festliche Bekleidung, Tracht erwünscht.

Ungarisch Historischer Verein Zürich

Präsidium

zmte@freemail.hu

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH

ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

SEKRETARIAT DER TREFFEN ZUR FRÜHGESCHICHTE DER UNGARN

MAGYAR ÖSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓK TITKÁRSÁGA

CH-8047 Zürich, Postfach 502 • Postscheckkonto: Zürich 80 36214-1

BIC: POFICHBEXXX; IBAN: CH 13 0900 0000 8003 6214 1

Empfängerbank: Swiss Post, PostFinance, Nording 8, CH-3030 Bern Clearing Number: 09000

www.zmte.hu, zmte@freemail.hu

Präsident/Elnök: Dr. György J. Csihák • *Telefon:* +43/3352/31872

Gemeinnütziger Verein. Svájci Közérdekű Egyesület

Kapcsolati cím Magyarországon:

Vitéz Rihmer Aurél • H-1027 Budapest, Bajvívó utca 4. • *Telefon:* +36/1/3256643

granasztoi@yahoo.com

Dreimal nominiert für den „René Descartes Price“ der Europäischen Union

Háromszor jelölve az Európai Unió „René Descartes” díjára

Nyilvános előadás Budapesten minden hónap utolsó előtti csütörtökjén 17 órakor

H-1051 Budapest, Arany János u. 10. *Telefon:* +36/1/354-3400 és még több városban

www.aranytiz.hu aranytiz@aranytiz.hu

Asztaltársaságaink - Unsere Tafelrunden

AUSTRALIA

István Nagy (Adelaide)
2/13 Lassie Ave.,
Windsor Gardens SA 5087
T: +61/8/83678581
vandomis@webmedia.com.au

Géza Katona (Hobart)
11 Zomay Ave., Dynnynre 7005
Tasmania
T: +61/3/62233174
katona@tasmail.com

József Kozsik (Melbourne)
9 Hilbert Courth
East Oakleigh Vic. 3166
T: +61/3/95684590

Károly Gerecs (Sydney)
13 Bangalla Road
Concord West NSW 2138
T: +61/2/97431748
gerecs@tpg.com.au
gerecs@hotmail.com

AUSTRIA

László Kelemen
A-7501 Unterwart 300
T: +43/3352/312875
e-levél: office@umiz.at

MAGYARORSZÁG

vitéz Rihmer Aurél
H-1027 Budapest,
Bajvívó u. 4.
T: +36/1/3256643
granasztoi@yahoo.com

NEUSEELAND

Steven Andras Toth
12 Webb Street, Christchurch
T: +64/3/3557448

ROMANIA

László Barabási
Széki út 157,
RO-530203 Miercurea Ciuc
T: +40/98/302501
barabasil@freemail.hu

SERBIA

Lajos Szabó
Uskočka br. 109.
SRB-24000 Subotica
T: +381/64/4113399
empe@tippnet.co.rs

SLOWAKIA

Kornélia Csala
Mäsiarska 59
SK-040 01 Košice
T: +421/55/6254184
+421915930638@orangemail.sk

Dr. Ottó Csámpai
Vyšehradská 13
SK-851 06 Bratislava
T: +421/903/453514
csottoster@gmail.com

Zoltán Beke
Dovëiková 1
SK-048 01 Rožnava
T: +421/905/968338
beke@pobox.sk

SWEDEN

Frigyes Hutter
Kantyxegången 8
SE-42147 Västra Frölunda
(Göteborg)
T: +46/31/479789
frigyes shutter@hotmail.com

01_032_A_2_W

TORISCHER VERE

UNGARISCH

IN ZÜRICH

INFO

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

Dreimal nominiert für den "René Descartes Prize" der Europäischen Union

Háromszor jelölve az Európai Unió "René Descartes" tudományos díjára

Sekretariat der Treffen zur Frühgeschichte der Ungarn

Magyar Őstörténeti Találkozók Titkársága

CH-8047 Zürich, Postfach 502

Postscheckkonto: Zürich 80 36214-1

BIC: POFICHBEXXX; IBAN: CH 13 0900 0000 8003 6214 1

www.zmte.org zmte@freemail.hu

Präsident/Elnök: Dr. György J. Csihák

Telefon: +43/3352/31872

Kapcsolati cím Magyarországon

v. **Rihmer Aurél**

H-1027 Budapest, Bajvívó u. 4.

T: +36/1/3256643

granasztoi@yahoo.com

Nyilvános előadás

minden hónap utolsó előtti csütörtökjén 17 órakor

H-1051 Budapest, Arany János u. 10. Telefon: +36/1/3543400

www.aranytiz.hu

aranytiz@aranytiz.hu

Tafelrunde/Asztaltársaság:

*Adelaide / Budapest / Christchurch / Csikszereda / Felsőőr /
Göteborg / Hobart / Kassa / Kolozsvár / Marosvásárhely / Magyarkanizsa /
Melbourne / Pozsony / Rozsnyó / Szabadka / Sydney*

ZÜRICH
MAGYAR
TÖRTÉNELMI
EGYESÜLET

